

FORORD

Nærværende speciale er en kvalitativ og fænomenologisk analyse af otte B-menneskers oplevelse og håndtering af et hverdagsliv på tværs af de forskellige sfærer; arbejds-, familie- og fritidsliv.

Fælles for interviewpersonerne er, at de er medlem af foreningen B-samfundet, der arbejder for en grundlæggende forandring af samfundets indretning. B-samfundet har som formål at fremme mulighederne for et fleksibelt samfund, der gør det lettere for B-mennesker at få arbejdet til at passe med deres personlige døgnrytme. Motivationen bag specialet er at sætte fokus på, hvilke motiver og fælles karaktertræk, der ligger bag disse otte B-menneskers kamp og efterspørgsel af mere fleksibilitet. Samtidig er det ambitionen at belyse det sociologiske paradoks, at en stor gruppe mennesker efterspørger et mere fleksibelt arbejdsliv i en tid, hvor samfundet er mere fleksibelt end nogensinde tidligere.

I denne forbindelse skal der lyde en stor tak til de otte B-mennesker fra B-samfundet, der har vist stor interesse for og engagement i projektet og som beredvilligt og åbenhjertigt stillede op til interview. En stor tak skal også lyde til formanden for B-samfundet, Camilla Kring, samt landssekretær Liselotte Kring, der har været utrolig imødekommende og hjælpsomme i forhold til at formidle kontakter og forsyne mig med diverse information og ideer.

Undervejs i processen har jeg desuden fået faglig vejledning og sparring samt almindelig menneskelig opbakning fra en lang række mennesker; Først og fremmest min vejleder, lektor Anja Jørgensen. Dernæst venner, bekendte, familie, kolleger mfl., som undervejs i undersøgelsen har spurgt ind til mit emne og simpelt hen ikke har kunnet lade være med at kommentere eller diskutere det og forholde sig til A- og B-problematikker. Det har været utrolig spændende og inspirerende, og disse snakke har samtidig bekræftet mig i, at det er et interessant og vedkommende emne og et emne, som optager folk. Endelig en særlig og meget varmfølt tak til Jacob, Christina, Pernille og Mia for ubetinget støtte og hjælpsomhed og for at have bidraget med konstruktive og kritiske input, kommentarer og gennemlæsninger undervejs.

Bagerst i specialet findes bilag 1 og 2 i form af interviewguide og præsentation af interviewpersoner, mens selve interviewene i digital form såvel som i meningskondenseret udgave er vedlagt på CD-ROM. Her findes også øvrige bilag.

Anja Østergaard Møller

Sociologi

Aalborg Universitet, August 2009

Antal ord: 39.907

INDHOLD

Forord	1
Indledning.....	7
Problemformulering	8
Hvordan forstås og defineres kategorierne A- og B-mennesker	8
B-samfundet som udgangspunkt.....	11
Hvorfor interessere sig for B-mennesker?	12
Tid, fleksibilitet og arbejde	14
Problemstilling.....	16
Den biologiske forklaring.....	18
Hvordan kroppen holder styr på tiden	19
Søvnbehov og søvntidspunkter	20
Gener og døgnrytme	21
Om B-samfundet og dets formål	22
Baggrund for stiftelse	22
B-mennesker ifølge B-samfundet.....	23
B-samfundets formål	24
Til gavn for individ og samfund	25
B som supplement til A-samfundet.....	26
Konkrete mål og tiltag	27
Et budskab med stor appeal - medlemmerne	28
B-styrelsen	29
Metode	30
Et kvalitativt udgangspunkt	30
Fænomenologisk og hermeneutisk forskningsdesign	33
Om forholdet mellem teori og empiri	35
Empiriindsamling og kontakt til feltet	37

Om Interviewguiden	40
Etiske overvejelser og metodiske forbehold	41
Teori.....	43
Schütz som udgangspunkt for det oplevede hverdagsliv som b-menneske	43
Det intersubjektive hverdagsliv	44
Hverdagslivets verden	45
Den naturlige indstilling og det forhåndenværende videnslager.....	45
Tid og handlinger	48
Vi/De relationer og typificeringer.....	50
Forskeren og konstruktion af typer	53
Analysestrategi	54
Erfaringsfjerne begreber som strukturerende princip	54
Analysens indholdsmæssige struktur	55
Hverdagslivet i et B-perspektiv.....	56
Den tidslige strukturering af hverdagen – indre tid og ydre tid	57
B-rytme og energiflow	57
Energiflowenes karakter.....	58
Overgange mellem sfærer	60
Overgang fra sovende til vågen.....	61
Overgang til arbejde	62
Strategier til at skabe overgange.....	64
Gulerod og optimering	65
Den langsomme og den forhastede strategi	67
Forening af strategier	69
Holdninger til klokketiden	70
Typificeringer	72
Vi/De relationer	77
B-samfundet som projekt.....	80

Fleksibilitet som projekt	82
Typologier over B-identiteter	87
Den Selvfokuserede	88
Den Ideologiske	90
Den Skamfulde	91
B-identiteten som sociologisk fænomen	93
Konklusion	97
Litteratur	101
Artikler, Magasiner og Tidsskrifter	103
Internettet	104
Artikler på internettet	104
Online Debatforums	105
Bilag	106
Bilag 1: Interviewguide til medlemmer af B-samfundet	106
Bilag 2: Faktuelle oplysninger om interviewpersonerne	114
Summary	117
Bilag vedlagt på CD-ROM	118
Bilag 3: Interview med B-mennesker; Meningskondenseringer og lydfiler	118
Bilag 4: Interview med Camilla Kring; Interviewguide, lydfil og transcribition	118
Bilag 5: Referat fra Generalforsamling i B-samfundet	118
Bilag 6: Udvælgelseskriterier for respondenter	118
Bilag 7: Rekrutteringsbreve	118
Bilag 8: Biologisk spørgeskema (MEQ)	118

INDLEDNING

”Jeg kan ikke forstå, at visernes stilling skal være så afgørende for, hvad der er rigtigt og forkert”. (Bilag 3: Kamille, 1:49:43)

Sådan udtaler en af interviewpersonerne i nærværende undersøgelse sig om sin oplevelse af urets og tidens betydning. Konteksten for dette udsagn er en samtale, som handler om det at være B-menneske og have en B-døgnrytme. Udsagnet beskriver således Kamilles oplevelse af, at det at have en B-døgnrytme i udstrakt grad forbindes med normative vurderinger, og at hun som B-menneske oplever at have nogle præferencer og rytmer, der ikke er i overensstemmelse med de alment accepterede og dominerende samfundsnormer og -strukturer, som hun opfatter som ufleksible.

Citatet illustrerer altså, hvordan tid ikke udelukkende er en objektiv størrelse, men at tid i det senmoderne samfund i udstrakt grad tillægges bestemte normer og værdier. Tid kan tilsyneladende ikke blot forstås som henholdsvis klokketid og oplevet tid, men også som en faktor, der kan bidrage til at differentiere og positionere mennesker. I daglig tale benytter vi ofte kategorierne A- og B-mennesker som reference til, hvilken fysisk døgnrytme vi har og til vores præferencer i forbindelse med sengetider. Det handler i første omgang om, hvornår man er træt, og hvornår man er frisk. Men sekundært er der for mange mennesker yderligere en række konnotationer forbundet med at være A- eller B-menneske, som henviser til de normative commonsense forståelser eller fordomme, der forbindes med de to kategorier. Disse normative forståelser og de oplevelser, der knytter sig til begreberne, er tilsyneladende ikke tidligere undersøgt i hverken en sociologisk eller en samfundsvidenskabelig sammenhæng.

Men at folk er bekendte med kategorierne og i udstrakt grad har forholdt sig til, hvorvidt de er A- eller B-menneske, synes der ikke megen tvivl om. I hvert fald viser min erfaring, og de mennesker jeg har mødt og talt med i studiets forstadie såvel som undervejs i processen, at stort set alle har en holdning til og et prompte svar på, om de tilhører den ene eller den anden kategori. Hvilken døgnrytme man har, synes således at være noget, de fleste er meget opmærksomme på. Og man behøver blot lave en hurtig internetsøgning på A-menneske eller B-menneske for at konstatere, at det også er noget, der debatteres og diskuteres flittigt, og som tilsyneladende har fået større bevågenhed inden for de sidste par år.

Det at være A- eller B-menneske handler altså tilsyneladende ikke udelukkende om en overfladisk relation til et begreb eller en døgnrytme, men også om personlige præferencer og socialiserede livsformer med tilhørende vaner og præferencer. Og det forekommer at have en vis betydning for det enkelte individ i forhold til både arbejds-, familie- og fritidsliv. Det er i hvert fald mine antagelser, og disse antagelser er det min ambition at udforske nærmere i dette speciale. Den kontekstuelle ramme for undersøgelsen er

hverdagslivet, og med udgangspunkt i Schütz' hverdagslivsteori er det min hensigt at gøre den ene af de omtalte kategorier, nemlig B-menneskerne, til genstand for nærmere undersøgelse med henblik på blandt andet at afdække, hvorledes det opleves at være B-menneske, og hvorvidt der rent faktisk er grobund for at tale om nogle fællesartede præferencer og vaner for denne gruppe af mennesker.

PROBLEMFORMULERING

I dette kapitel vil jeg konkretisere undersøgelsens fokus og den bagvedliggende undren og interesse, der har ført frem til emnet og den specifikke problemstilling. Heraf følger, at jeg vil præsentere, problematisere og begrunde de emner, begreber og problematikker, der er centrale for specialet. Disse refleksioner og præsentationer vil slutteligt lede op til en præsentation af specialets problemstilling og de dertil hørende arbejdsspørgsmål.

HVORDAN FORSTÅS OG DEFINERES KATEGORIERNE A- OG B-MENNESKER

Som antydnet i indledningen udgør A- og B-mennesker et begrebspar eller et modsætningspar, hvor man dårligt kan italesætte den ene kategori uden også at referere til den anden. Umiddelbart formodede jeg, at denne dikotomi var udtryk for et nyere senmoderne begrebspar, med henvisning til, at landbrugs- og industrisamfundets krav om en bestemt og ensartet tidsrytme har været så selvfølgelig og nødvendig, at en "forkælet" tankegang eller italesættelse af en anden rytme (end A-rytmen) ikke har været relevant. Således forbandt jeg umiddelbart fremkomsten af begreberne A- og B-mennesker med en samfundsmæssig udvikling og et sammenfald af flere samfundsmæssige faktorer; at begreberne først opstod og var relevante med udviklingen af arbejdsmarkedet hen imod et mere vidensbaseret felt med opgaver, der i højere grad kunne løses individuelt, samt en stigende grad af individualisering og udlejring af tid og rum.

Derfor var jeg overrasket over at opspore, at begreberne allerede blev anvendt i 1930erne. Her blev de tilsyneladende forstået og anvendt som "en udelukkende populær klassificering af mennesker efter deres fysiske tilstand" (Duekilde 1992:522), og definitionen A-menneske blev brugt dels om et menneske i god (fysisk) form, dels om en morgenduelig person. Endvidere står anført, at A-mennesker er mere værd end andre, og at begrebet er en modsætning til B-menneske. Begreberne er tilsyneladende lanceret af en bevægelse i Tyskland i 1930erne til bedring af den fysiske pleje (Duekilde 1992). I en annonce i Berlingske Tidende den 19. februar 1936 hedder det sig; "Bliv A-menneske, Drik Solbjerg Mælk". Annoncen indikerer dels, at der er noget positivt og fysisk forbundet med forståelsen af begrebet A-menneske (man ønsker ikke at være B-menneske, og man kan *blive* A-menneske ved indtagelse af mælken), og dels at begrebet kan betragtes som relativt kendt, da man ikke eksplicit forklarer og uddyber begrebet.

B om mere fleksibilitet!

Den nutidige officielle forståelse af begreberne er relativt identisk med den "oprindelige". Slår man eksempelvis op i Politikens ordbog finder man følgende forklaring af fænomenerne:

"Et A-menneske er en person, som står tidligt op om morgenen og går tidligt i seng · et menneske der legemligt og sjæleligt tilhører topklassen, er kernesund, har et lyst humør osv.". Mens "Et B-menneske er en person, der står sent op om morgenen og går sent i seng · en person som ikke er særlig aktiv, el. som ofte er arbejdsløs" (Becker-Christensen 2005).

Foruden at referere til en bestemt døgnrytme knyttes der her igen nogle persontype-karakteristika til hver kategori, som for B-menneskets vedkommende kan siges at have en negativ beskaffenhed. Begreberne A og B er i sig selv udtryk for en normativ, værdiladet distinktion og graduering, og mange B-mennesker bliver endvidere i artikler og på debatforums skudt i skoen, at de er dovne, karakterløse og udisciplinerede, og de omtales som syvsovere (bl.a. DR: "HF lancerer klasse for syvsovere", Ekstra Bladet: "Syvsovere vil ændre samfundet" mfl. Se desuden litteraturliste). B-mennesker har med andre ord øjensynligt ikke kollektivets accept af og forståelse for deres døgnrytme. Og netop denne oplevelse af at have en døgn- og hverdagsrytme, som ikke stemmer overens med de generelle samfundsstrukturer, har været udgangspunkt for etableringen af en forening for B-mennesker kaldet B-samfundet, der på denne baggrund danner udgangspunkt for nærværende undersøgelse.

Det, der går igen i de forskellige forsøg på en definition af B-mennesker, er opfattelsen af, at B-mennesker har en døgnrytme, der til en vis grad er i utakt med samfundsstrukturene. Men en entydig objektiv og vedtaget definition, der nærmere præciserer og indholdsbestemmer fænomenerne A- og B-mennesker, eksempelvis i forhold til eksakte tidspunkter for, hvornår man skal stå op og gå i seng for at være henholdsvis A eller B, eksisterer tilsyneladende ikke. Det nærmeste, man kommer en tilnærmelsesvis definition, foreligger, hvis man kaster blikket mod den naturvidenskabelige forskning. Her dokumenterer forskning (fysiske) forskelle mellem A- og B-mennesker, der omhandler genetik, hormonelle udsving osv. Disse biologiske faktorer disponerer individet til en bestemt fysisk rytme, som dog ikke er totalt upåvirkelig af omgivelserne. Hvorvidt mennesker er disponeret for at være A- eller B-menneske kan altså ifølge de naturvidenskabelige resultater ses i generne, måles ved en spytttest osv. Men heller ikke inden for naturvidenskaberne er kategorierne præciseret ned til eksempelvis at definere faste tidspunkter for at gå i seng og stå op. Kategorierne undersøges og sammenholdes med folks selvoplevede døgnrytmer (Se bilag 8) eller eksperimentelle forsøg, hvor mennesker gennem flere døgn opholder sig i mørklagte omgivelser, og derfor antages at falde ind i deres naturlige døgnrytme. Kategorierne henstår derfor stadig relativt diffuse, mens de biologiske resultater i sig selv er mere entydige.

Den naturvidenskabelige vinkel og diskurs bidrager dog ikke kun til at forklare, hvordan vi i udgangspunktet *kan* være disponeret til den ene eller den anden døgnrytme. Den tilbyder dermed også en del af en forklaring på, hvorfor (nogle) B-mennesker kan have svært ved at gå på kompromis med deres døgnrytme og ønsker at indrette deres hverdag anderledes end en A-struktur byder. Måske netop derfor har den naturvidenskabelige retorik også stor betydning for legitimeringen af organisationen B-samfundet, såvel som for medlemmerne af denne, i forhold til at forklare og forsvare deres levevis og præferencer og definere, hvad det vil sige at være B-menneske. Af samme årsag vil jeg senere kort uddybe relevante naturvidenskabelige resultater.

Men en ting er biologi, noget andet er levevis, levevilkår og de eksisterende samfundsmæssige strukturer. Disse faktorer harmonerer ikke nødvendigvis i det levede hverdagsliv, og det kan være ønskeligt eller nødvendigt at gå på kompromis. En del af indkredsningen af, om man er A- eller B-menneske, relaterer dels til den eksisterende samfundsmæssige rytme og dels til den indre fysiske rytme. Og disse rytmer kan i realiteten godt modarbejde hinanden, eller i hvert fald kan den levede praksis have en ikke-understøttende effekt på de biologiske faktorer og omvendt.

I nærværende undersøgelse af B-mennesker anskues selve opdelingen i A- og B-mennesker som en social konstruktion, eller som socialt frembragte fænomener om man vil. På den ene side har mange mennesker, som ovenfor nævnt, en intuitiv fornemmelse af, om de er A- eller B-mennesker; en fornemmelse som relaterer sig til den commonsense forståelse og de overordnede karakteristika, der er forbundet med disse fænomener. På den anden side vil min påstand være, at en nærmere definition og indholdsbestemmelse af fænomenerne, og hvorledes grænserne imellem dem trækkes, vil antage en subjektiv, forskelligartet og flydende karakter. De fleste mennesker har en meget god ide om, hvad de er, men de kan ikke uddybe en eksakt objektiv definition. Det nærmere betydningsindhold af fænomenerne opfattes derfor i denne sammenhæng som værende lig den mening og betydning, som det tillægges af det enkelte menneske. Denne tilgang til forståelsen af kategorierne A- og B-mennesker som socialt konstruerede fænomener er således også i tråd med undersøgelsens fænomenologiske udgangspunkt, hvor erfaringer og fænomener identificeres gennem deres subjektive definition, som igen trækker på en fælles meningshorisont (Harste & Mortensen 2000:198).

Udover at anskue B-menneske-kategorien som et socialt konstrueret fænomen er forståelsen af B-mennesker i dette speciale relateret til en manifestation af en B-identitet. Man kan i højere eller mindre grad definere og opfatte sig selv som B-menneske, men dem, jeg har valgt at beskæftige mig med, er mennesker, der har taget stilling til og erklæret og organiseret sig som B-menneske. Det at organisere sig kan netop ses som en måde at definere sig på. Med andre ord er B-mennesker i denne sammenhæng identisk med medlemmer af B-samfundet. Det ville således også være en forfejlet præmis at anføre, at

samtliges mennesker med det, man kunne kalde en B-døgnrytme, ønsker at gøre op med eller endsige oplever de problematikker, som jeg fremhæver, eller som B-samfundet italesætter som værende nærværende og essentielle. Det må derimod antages, at mennesker der har organiseret sig i denne forening, udover at have taget stilling til hvorvidt de er A eller B, også i udstrakt grad deler B-samfundets visioner, og at de dermed også har noget incitament og nogle motiver til en sådan organisering og manifestation. Begrebet B-identitet henfører i dette speciale således alene til B-mennesker, der aktivt har valgt at definere sig selv som B-menneske gennem et medlemskab af B-samfundet, og som dermed vedstår, erklærer og opfatter det at være B-menneske som en del af deres identitet i øvrigt.

B-SAMFUNDET SOM UDGANGSPUNKT

Som tidligere nævnt er det netop organisationen B-samfundet, der er udgangspunktet i denne undersøgelse. B-samfundet blev stiftet i december 2006, og foreningens formål er kort fortalt dels at skabe respekt om B-menneskers døgnrytme og dels at skabe en ændring i samfundet mod mere fleksibilitet, herunder ændringer i institutioners og virksomheders åbningstider og mødetider. Denne fleksibilitet ville være til gavn for B-menneskerne, men i sidste ende også for hele samfundet, lyder argumentet. Jeg vil i senere give en mere udførlig præsentation af organisationen, mens jeg her blot vil tydeliggøre B-samfundets rolle i undersøgelsen og de interessante perspektiver der gør, at den er omdrejningspunkt for undersøgelsen.

Med stiftelsen af B-samfundet er det første gang, at B-mennesker manifesterer og organiserer sig som henholdsvis gruppe og enkeltpersoner, og dermed demonstrerer en opposition mod nogle eksisterende samfundsmæssige vilkår og strukturer. Og det er ikke blot med henblik på at gøre opmærksom på nogle oplevede problematikker som B-menneske. Organisationen ønsker ligefrem at revolutionere samfundets indretning. B-samfundets har i den forbindelse slået sig op på, at deres nytænkning af samfundet kan løse individuelle såvel som samfundsmæssige problematikker, og det sker med udgangspunkt i at lade mennesker leve i deres egen rytme. Organisationen ser det nærmest som en ret at leve i sin egen rytme og at have mere fleksibilitet og frihed til at designe sit eget liv.

Det forekommer interessant, at en organisation med disse ambitioner vinder stort indpas i en tid, hvor vi ellers i langt højere grad diskuterer fleksibilitetens skadevirkninger. Det er derfor også interessant at reflektere over, hvad en sådan organisation er et udtryk for. B-samfundet kan være et forum, der for nogle mennesker virker som en ventil til at komme af med og dele nogle frustrationer med ligesindede og ikke mindst blive bekræftet i, at de ikke står alene med deres oplevelser. Det kan også være et forum for selviscenesættelse og et forum for de privilegerede og de "pæne", der måske tidligere har manglet et sted og en personlig (mærke)sag at gøre opmærksom på og engagere sig i. Og et medlemskab i B-samfundet kan

stort set være, hvad man gør det til; der er mulighed for at involvere sig, hvis tiden og lysten er der, men det er samtidigt helt uforpligtende, og det er nemt at være passivt medlem. Således er medlemskabet gratis, og der kræves ikke noget af en, hvis man ikke selv har lyst.

Et medlemskab i B-samfundet er givetvis motiveret af forskellige forhold, men organisationen udgør en ramme for folk, der oplever og har taget stilling til, at de er B-mennesker, og at netop dette aspekt ligger dem så meget på sinde, at de vælger at organisere sig. Derfor er interviewpersonerne i denne undersøgelse rekrutteret blandt B-samfundets medlemmer, og jeg skal gøre opmærksom på, at en efterfølgende omtale af B-mennesker, med mindre andet er nævnt, udelukkende vil henvise til disse medlemmer af B-samfundet. Samlet set er B-samfundet i denne sammenhæng således primært interessant som fænomen på baggrund af dets budskaber og hensigter og ikke som genstand for en organisationsanalyse eller lignende. B-samfundet danner rammen om undersøgelsen i den forstand, at det er ideerne og dem, der bakker op om dem, B-menneske medlemmerne, der er interessante. Og den danner rammen for empiriindsamlingen i den forstand, at det er herfra interviewpersonerne rekrutteres.

HVORFOR INTERESSERE SIG FOR B-MENNESKER?

Den ovenfor omtalte etablering af foreningen B-samfundet og den mediedækning, der kom i kølvandet herpå med omtale af A- og B-mennesker, var det springende punkt i forhold til min beslutning om at lave en undersøgelse omhandlende netop denne nye organisation for B-mennesker, B-samfundet, og dens medlemmer, B-menneskerne. Beslutningen udsprang ikke blot af det faktum, at jeg selv er B-menneske. Organisationen og B-menneskernes problemer og ønsker vækkede mest af alt min sociologiske nysgerrighed. Det at B-mennesker på denne vis forener sig og manifesterer en B-identitet, der indebærer en oplevet normativ og praktisk utakt med de samfundsmæssige omgivelser, fandt jeg yderst interessant.

Grundlæggende var jeg nysgerrig efter at finde ud af, hvordan folk, der opfattede sig som B-mennesker, egentlig oplevede det at være B-menneske, og hvad de forbandt hermed af karakteristika, vaner og problematikker i hverdagen. Men ikke mindst fandt jeg det spændende og som lidt af et sociologisk paradoks, at en stor gruppe mennesker tilsyneladende oplever, at den nuværende samfundsmæssige organisering ikke understøtter deres behov og ønsker for fleksibilitet i hverdagslivet, når man modsat kan argumentere for, at vi i dag har et mere fleksibelt samfund end nogensinde før. Og i et sociologisk perspektiv påpeger flere (ældre såvel som nyere) sociologiske studier af blandt andre Richard Sennet og

Arlie Hochschild endda, at fleksibilitet afføder en række negative konsekvenser for vores sociale liv og personlige karakter. Sennet anfører eksempelvis, at i en situation, hvor fleksibilitet og krav om produktivitet dominerer arbejdsmarkedet, vil de indbyggede mekanismer mobilitet, hurtighed, fleksibilitet og deregulering have optimale vækstbetingelser. Dette vil medføre flere risici, fremmedgørelse og ændringer i de sociale relationer. Heraf følger, at fleksibiliteten truer med at nedsmelte personligheden grundet menneskets manglende tid til erfaringer og tillidsrelationer (Andersen 2001). Med sociologers påpegning af fleksibilitetens indflydelse på sociale normers krakelering og tabet af mening kan det undre, hvorfor vi så alligevel her ser en gruppe af mennesker, som organiserer sig i en forening, der arbejder for udstrakt fleksibilitet og for i endnu højere grad at rykke grænserne mellem arbejds- og fritidsliv.

I tillæg til dette tilsyneladende paradoks blev jeg forundret over at finde ud af, at det konkrete emne om A- og B-mennesker tilnærmelsesvis er uberørt i et samfundsvidenskabeligt såvel som et socialpsykologisk perspektiv. Det er følgelig heller ikke lykkedes mig at opspore forskning i emnet i en sociologisk kontekst. Det er dog ikke ensbetydende med, at der ikke er bedrevet forskning på området vedrørende A- og B-mennesker, men det er hovedsageligt biologisk og medicinsk forskning eller forskning i relation til arbejdsmarkedet foretaget af andre faggrupper. Stifteren og formanden for B-samfundet, Camilla Kring, har fx forsket i, hvordan man opnår balance mellem arbejdsliv og fritidsliv, og hun berører meget perifert døgnrytmeproblematikken i perspektiverende kommentarer. Balancen eller forholdet mellem arbejdsliv og fritidsliv er også flittigt undersøgt af sociologer, men her er afsættet normalvis en undersøgelse af arbejdslivet for at udsige noget om det sociale liv generelt og/eller skadevirkningerne af arbejdslivet.

Hvad angår sociologiske bidrag af mere generel karakter, kan der trækkes tråde helt tilbage til de klassiske sociologiske studier af spændingsfeltet mellem arbejdslivet og det sociale liv forestået af Marx, Simmel, Weber og Durkheim. Her italesættes det, hvilken betydning den samfundsmæssige differentiering og arbejdsdeling har haft for det sociale liv. Og ofte påpeges fleksibilitetens og individualiseringens bagsider, hvor bl.a. fremmedgørelse og en vigende kollektiv bevidsthed fremhæves som nogle af de negative konsekvenser. Eksempelvis fremfører Simmel en bekymring for, hvorvidt tilvæksten i individuel frihed, afstedkommet af differentieringen, kun er en frihed til at indgå (yderligere) i det moderne samfunds stadig mere komplekse struktur og rationalitet (Harste & Mortensen 2000:119). Som sociolog Gritt Bykilde skriver i indledningen til bogen *Arbejdssamfundet*, synes en af hovednøglerne til en forståelse af samfundet i høj grad stadig at være at undersøge tid og tidsstrukturering, arbejdet og dets organisering samt identitet og dens transformationer (Jacobsen & Tonboe 2004:8). B-mennesker og deres ønsker om mere fleksibilitet forekommer mig at være et interessant afgrænset billede på nye måder, eller ønsket om nye måder, at strukturere hverdagslivet og arbejdslivet på. B-samfundet og dets medlemmer er altså interessante i et sociologisk perspektiv, fordi den store interesse for foreningen indikerer, at der fortsat kan iagttages et

skred i skillelinjerne mellem de centrale og kulturelt rodfæstede samfundsmæssige institutioner; familien og arbejdslivet. I dette tilfælde er det ikke arbejdsgivere, der dikterer mere fleksibilitet, fordi det højner produktiviteten, men derimod er der tale om en fleksibilitetsdagsorden, der sættes af individuelle samfundsborgere. Individet skal ikke længere tilpasse sig samfundets snærende strukturer; det forventes snarere, at individuelle behov tilgodeses i vores samfundsindretning.

B-samfundets opståen er i mine øjne således også et symptom eller en reaktion på en række samfundsmæssige vilkår og sociale faktorer, som er interessante at studere i en sociologisk optik.

TID, FLEKSIBILITET OG ARBEJDE

Det hidtil anførte modsætningsforhold, hvor der på den ene side er påstanden om et samfund, der aldrig har været mere fleksibelt end nu og på den anden side B-menneskernes ønske om yderligere fleksibilitet (med udgangspunkt i fleksibilitet i arbejdslivet som afsæt for samlet set at kunne få fleksibilitet i hverdagen) kræver et nærmere blik på samfundets nuværende indretning og begreberne tid og fleksibilitet.

Opholder vi os et øjeblik ved arbejdets organisering, er der tydeligvis tale om en pågående udvikling i retning af mere fleksibilitet, og der er en påvist sammenhæng mellem mere fleksibilitet og mere arbejde. Således viser tal fra Arbejdskraftundersøgelsen af Danmarks Statistik også, at der fra 2004 – 2007 er en nedgang i antallet af arbejdstagere i alderen 15-66-årige med *faste arbejdstider* fra 1,8 mio. til 1,6 mio. arbejdstagere. Tilsvarende er antallet af arbejdstagere med *flekstid* i samme periode steget fra 652.000 til 868.000 mennesker. Det er særligt de 30-54-årige, der er ansat på flekstid, og der er en overvægt af mænd med denne arbejdsorganisering. Danskerne er også i højere grad end tidligere tilbøjelige til at blande privatsfære og arbejdssfære sammen. Således er antallet af arbejdstagere i alderen 30-54 år med hjemmearbejdsplads steget fra 79.000 i 2004 til 213.000 i 2007 (statistikbanken.dk). De reelle tal for arbejdstagere, der har fleksibel arbejdstid, er formentlig højere end disse tal afspejler, da der må antages at være en del, der formelt set er ansat på fast tid, men som i praksis arbejder fleksibelt. Hvorom alting er, peger tallene på en øget fleksibilitet på arbejdsmarkedet. En fleksibilitet, der også viser sig på andre områder. Der er blandt andet generelt set sket en udvidelse og/eller omstrukturering af åbningstider inden for flere sektorer; butikker og kulturinstitutioner der holder søndagsåbent, indtoget af eksempelvis Døgnetto og 7/11-butikker med døgnåbent, daginstitutioner med aftenåbent, danske tv-kanaler, der sender døgnet rundt osv.

En del af forklaringen på denne fleksibilitet skal findes i den teknologiske udvikling og globaliseringen, eller det som i Giddens terminologi betegnes adskillelsen af tid og rum og udlejringen af de sociale institutioner. Den naturbundne sammenhæng mellem en aktivitets indhold og dens "hvor" og "hvornår" er opløst. Med

opfindelsen af uret og brugen af standardiserede tidszoner, nøjagtige og standardiserede landkort samt en velfungerende infrastruktur og vidensdeling er en koordinering af sociale organiseringer blevet mulig (Giddens 1996). Uret og klokketiden (ensartet, kvantificerbar og objektiv tid) er i det hele taget blevet en væsentlig ramme om det sociale liv. Munkenes opfindelse af uret i 1283 var ensbetydende med en tidsopdeling af dagen i gøremål (funktionstider og funktionsrum), og denne tidsinddeling medførte en disciplinering af kroppen, og medførte at klokketiden i en vis forstand blev moralsk; det er dårligt at spille tiden (Kring 2006:44). En moralopfattelse som Weber også afdækkede med den protestantiske etik og kapitalismens ånd. Vi kender de daglige vendinger eller formaninger om, at "man skal op og have noget ud af dagen", "tidligt op og tidligt i seng, det er godt for en lille dreng" samt "morgenstund har guld i mund" for at nævne et par stykker. Dertil kommer sange som "Mester Jacob" og "Op lille Hans", som alle har en normativ fordring indlejret. Det er netop denne kulturelt fæstede normative indstilling til tiden, som B-samfundet vil gøre op med.

Men den ydre klokketid er også en social tid og en social orden – i særlig grad i et senmoderne, rigt samfund som det danske. Sociologen Robert Levine har således påvist, at der er en sammenhæng mellem tempoet i et land og landets økonomi; jo rigere et land er, jo mere styrer uret livets gang (Levine 1997). Tid har da også fået en meget central og dominerende status. Vi siger ofte, at tiden er kostbar, at tid er det, vi har for lidt af og ikke mindst at tid er penge. Vi taler utrolig meget om tiden. Og med fx mobiltelefonen, e-mailen og online chat har vi nærmest fået en sekundfokusering og en uophørlig tilgængelighed. En høj grad af tilpasning til tiden er nødvendig, og vi lærer da også fra barndommen i varierende grad at strukturere og organisere vores tidsmæssige liv og tilpasse os samfundets tidsstrukturer og tidsrytmer, så vi kan begå os i samfundet og dets forskellige sfærer og institutioner. De samfundsmæssige tidsstrukturer bliver internaliseret i individet gennem opvæksten, og vi lærer, at der eksempelvis er noget, der hedder spisetider og sengetider. Med andre ord har vi mange cykliske rytmer og vaner, der udgør en solid platform for vores liv. Heraf følger også, at der er flere vaner forbundet med et tidsbundet liv end et ikke-tidsbundet liv. Det tidsbundne liv danner en stabiliserende tidsramme om dagliglivet, og samtidig leves det tidsbundne liv i klokketid. Det ikke-tidsbundne liv leves derimod i oplevet tid, hvilket vil sige, at man kan leve efter sin egen rytme (Kring 2006). Den oplevede indre tid er uensartet og subjektiv, og i denne tid skaber vi helhed i den usammenhængende klokketid. I den indre tid er det muligt at sammensætte oplevelser på kryds og tværs og forene fortid og fremtid.

Tilsyneladende er den oplevede tid meget central for B-samfundet, når der italesættes et ønske om at leve mere efter egen døgnrytme, og når fleksible arbejdstider anføres som en løsning på B-menneskernes problemer. Såfremt B-menneskerne selv kunne bestemme over egen arbejdstid, ville de kunne leve et bedre liv og opnå frihed og personlig suverænitet, fremgår det. Og det er sådan set ikke en ny eller ukendt

tanke, at både arbejdsgivere og arbejdstagere ser fleksible arbejdstider som en optimal løsning, men det er ikke ensbetydende med en ensartet opfattelse af fleksibiliteten og fleksibilitetsbegrebet, for hvem eller hvad er fleksibelt i forhold til hvilke krav eller formål? Sociolog Sanne Ipsen belyste allerede i 1992 disse aspekter ved fleksibel arbejdstid, og hun anfører, at der er utallige modeller for fleksible arbejdstider, som kan være mere eller mindre individuelle og mere eller mindre vidtgående i hensynet til arbejdets omfang og placering. Men jo mere arbejdstidsfleksibilitet, der er krav om fra virksomhedens side, jo mindre faste rammer er der for lønarbejderens arbejdsdag, og jo mindre er muligheden for at strukturere resten af døgnet. Heraf følger også at livet uden for arbejdstiden nødvendigvis ikke er tidsbundet i samme grad, men kan tilpasses den arbejdsdefinerede fleksibilitet (Ipsen 1992: 46-47). Derfor mener Ipsen også, at behovet og ønsket om fleksibel arbejdstid, og de konkrete ønsker, om hvordan arbejdstiden placeres, varierer med personernes køn, alder, placering på arbejdsmarkedet og familiesituationen (Ipsen 1992:50). Dette kontrasterer med B-samfundets argumentation om, at ønskerne og behovene for fleksibilitet går på tværs af disse karakteristika. Det er følgelig interessant, hvorvidt ønsket hos B-menneskerne rent faktisk er gældende på tværs, og hvilken form for fleksibilitet det er, de ønsker og hvorfor.

PROBLEMSTILLING

På baggrund af ovenstående refleksioner vil jeg med udgangspunkt i en række interviews med erklærede B-mennesker med denne undersøgelse forsøge at besvare følgende overordnede spørgsmål:

Hvorfor efterspørger B-mennesker (medlemmer af B-samfundet) mere fleksibilitet i et samfund, som man på mange måder kan karakterisere som fleksibelt?

Som led i at belyse dette overordnede problemstillingsparadoks vil undersøgelsen være struktureret på baggrund af tre underspørgsmål, der retter sig mod to analysedele. De to første spørgsmål retter sig mod den første analysedel, der er en mikroorienteret fænomenologisk hverdagsanalyse. Disse to spørgsmål lyder:

1. *Hvad karakteriser B-menneskernes forståelse af deres B-identitet, og hvordan opleves og håndteres en B-døgnrytme i hverdagslivet?*
2. *Hvilke karakteristika og motiver ligger bag B-menneskers behov for at italesætte en B-identitet?*

På baggrund af en række individuelle fortællinger, vil jeg med henvisning til det første spørgsmål undersøge, hvad det er for et hverdagsliv, disse medlemmer af B-samfundet har, samt hvilke handlemønstre, præferencer, værdier og mulige problemer der knytter sig hertil? Jeg antager, at en

indmeldelse i B-samfundet udspringer af en oplevelse af konflikt eller manglende accept af tingenes tilstand samt en oplevelse af barrierer i forskellige sfærer og arenaer i hverdagslivet.

I denne henseende kan B-identiteten tolkes som en modstandsidentitet i forhold til den nuværende samfundsstruktur. Den første analysedel har bl.a. til hensigt at beskrive B-menneskers egne oplevelser af denne B-identitet.

Det er min intention, at denne undersøgelse skal tilvejebringe en mere nuanceret forståelse af, denne eventuelle B-identitet, B-hverdagsliv og B-tidsopfattelse. Ved hjælp af det første analysespørgsmål vil jeg søge at afdække, om der er nogle oplevelser, opfattelser og strategier, der berettiger til, at de deler den samme kategori-betegnelse som B-mennesker. Med udgangspunkt i de interviewedes fortællinger om at være B-menneske og med brug af Schütz' hverdagslivsteori er det således ambitionen at identificere en række fællestræk og forskelligheder i handlinger, opfattelser og motiver hos de interviewede. Dette, fordi jeg har en forventning om, at det er i de personlige fortællinger, at nøglen til at forstå, hvad der motiverer B-mennesker til at offentliggøre en B-identitet, ligger gemt.

Denne hverdagsanalyse er således udgangspunkt for at nå frem til besvarelsen af spørgsmål 2 om, hvilke forskellige motiver, der ligger bag italesættelsen af en B-identitet. Forventeligt vil den fænomenologiske analyse munde ud i en konstruktion af typologier over B-mennesker, og det er disse typologier, der skal sammenfatte og illustrere motiverne bag italesættelsen af B-identiteten.

Med det tredje spørgsmål hæves undersøgelsen over mikroniveauet til en samfundsmæssig kontekst, og den anden analysedel antager en mere diskuterende og perspektiverende karakter på baggrund af følgende underspørgsmål:

3. *Hvordan kan B-menneskerne og B-samfundet og deres ønsker forstås i en sociologisk kontekst som sociologisk fænomen?*

I forlængelse af første analysedel diskuteres typologierne her set i et bredere samfundsmæssigt perspektiv, og anden del af analysen bygger følgelig videre på og er determineret af de empiriske fund i første analysedel. Samtidig diskuteres B-samfundet i relation til de interviewede, hvor jeg belyser de interviewedes engagement og opfattelse af den organisation, de er medlem af, for ikke at anlægge den præmis, at blot fordi man er medlem af en organisation, er man fuldt ud bekendt med og enig i organisationens formål og ideer. Endvidere sættes B-samfundet i en samfundsmæssig kontekst, og jeg diskuterer, hvad organisationen er udtryk for. Det er således også her i den anden analysedel, at det overordnede hovedspørgsmål om ønsket om fleksibilitet diskuteres. Afslutningsvis sammenfattes analyserne af de tre underspørgsmål.

Samlet set er sigtet med denne undersøgelse således dobbelt; dels at undersøge B-mennesker fra B-samfundet i et set-indefra perspektiv og se på hvilke individuelle motiver og fortællinger, der ligger bag B-menneskers valg om aktivt at italesætte en B-identitet, og dels at diskutere de empiriske fund og B-samfundets opståen i lyset af sociologiske teorier om kampen for sammenhæng mellem arbejdsliv og det sociale liv i øvrigt.

DEN BIOLOGISKE FORKLARING

De naturvidenskabelige resultater spiller, som anført i problemformuleringen, en stor rolle i forståelsen af B-mennesker – ikke mindst som forklaringskraft og legitimering af en B-døgnrytme og de præferencer, der måtte knytte sig hertil. Desuden udgør de naturvidenskabelige resultater også forklaringen og referencen i både medieomtale og i den almene debat. Dette kan formentlig i vidt omfang henføres til den naturvidenskabelige videns status, som i udstrakt grad urørlig, og som indbegrebet af sikker og rigtig viden. Og den naturvidenskabelige diskurs og de argumenter, der udspringer herfra, får dermed en essentiel og endegyldig status, idet det forekommer svært at svare igen. På grund af den på naturvidenskabelig argumentation trækker B-samfundet og B-menneskerne også i debatten (bevidst eller ubevidst) på denne "legitime" diskurs for at retfærdiggøre, forklare og underbygge B-samfundsprojektet og B-identiteterne. Man trækker på og fremhæver ganske enkelt de naturvidenskabelige medbetydninger og resultater i debatten. Denne tendens er sandsynligvis også forbundet til en forsværgelse af de negative normative konnotationer, som kategorierne A- og B-mennesker vækker.

Det er derfor relevant at opridse de væsentligste naturvidenskabelige resultater vedrørende forskningen i forskelle med A- og B-mennesker. Præsentationen giver en generel introduktion til forskningen for at vise de naturvidenskabelige "fakta" vedrørende B-mennesker, B-samfundets forskellige sider, når der henvises til de naturvidenskabelige "fakta", og den tjener dermed til at forklare, hvad det er for en ramme, naturvidenskaben udstikker til forståelse af denne påståede forskel mellem A- og B-mennesker.

Hvor der ikke har været særligt fokus på A- og B-mennesker inden for den samfundsvidenskabelige eller den humanistiske verden, forholder det sig ganske anderledes inden for de biologiske og medicinske fagdiscipliner. Der har i de senere år været et udpræget fokus på forskning i døgnrytmer, og forskning med særligt blik for A- og B-problematikken vinder frem. Her er det blevet naturvidenskabeligt dokumenteret, at det ikke udelukkende er et spørgsmål om vaner eller uvaner, hvorvidt man er et morgenfriskt A-menneske eller et aftenvågent B-menneske, men at det afhænger af fysiske døgnrytmer og gener.

HVORDAN KROPPEN HOLDER STYR PÅ TIDEN

Døgnrytmen styres i udstrakt grad af menneskekroppens mange fysiologiske processer, som ændrer sig over døgnet så som blodtryk, kropstemperatur, hjerterytme, hormonfrigivelse og fordøjelse. Der er eksempelvis en sammenhæng mellem inaktivitet og lav kropstemperatur, og man er mest tilbøjelig til at være i dyb søvn, når kropstemperaturen er på sit laveste, mens man vågner, når kropstemperaturen begynder at stige – hvilket den gør senere hos B-menneskerne (Mayo Clinic Health Letter 1995). Et A- og et B-menneske, der går i seng samtidigt og står op på samme tid, kan således opleve morgenen helt forskelligt;

"B-menneskets undskyldning for at føle sig uoplagt er faktisk god nok, for hans eller hendes temperatur halter 2 timer efter A-menneskets. Mens A-mennesket er oppe i temperatur – og derfor føler sig vågen, er det biologisk set stadig nat for B-mennesket" forklarer professor, dr. Med. Morten Møller, Afdeling for Neuroanatomi, Panum Institutet. (Hansen: 2003).

Døgnrytmen styres fra et centralt biologisk 'ur' i hjernen. 'Uret' er en kerne af nerveceller og komplicerede molekyler, som signalerer via kemiske processer til resten af kroppen, og den er forbundet med nervebaner til synsnerven og nethinden, som informerer om lysmængden i vores omgivelser (Jennum 2009). Uret i hjernen sørger for, at vi nogenlunde regelmæssigt veksler mellem søvn og vågenhed en gang i døgnet, men faktisk kører uret på en cyklus, der er længere end døgnet 24 timer (ca. 25 timer), og for nogle mennesker er det naturlige døgn helt oppe omkring 33 timer, mens det for andre er kortere end 24 timer.

A-mennesker har en døgnrytme, der ligger tæt på jorddøgnet 24 timer, mens B-mennesker har et døgn, der er noget længere (Cuninkova & Brown 2008). Dette er årsagen til, at B-mennesker har sværere ved at tilpasse sig jorddøgnet, idet de er tilbøjelige til at skubbe deres sovetidspunkt senere ud på aftenen eller natten. Af samme årsag er A-menneskerne "mere vågne" om morgenen, men til gengæld bliver de hurtigere trætte om aftenen. Tilsvarende vil de med langsommere rytme, B-menneskerne, blive "sent trætte" om aftenen og "sent vågne" om morgenen (Nielsen 1987). Det drejer sig om 15-25 procent, der er på toppen ud på aftenen, og som har svært ved at falde i søvn før efter midnat. De ekstreme B-mennesker går først i seng, når de tidligste A-mennesker er på vej op. De morgenglade og morgenfriske A-mennesker, der er veloplagte og aktive fra de vågner mellem kl. 5-7 om morgenen, udgør 10-15 procent. De resterende 60-75 procent er enten let A, let B eller midt imellem (Hansen 2003).

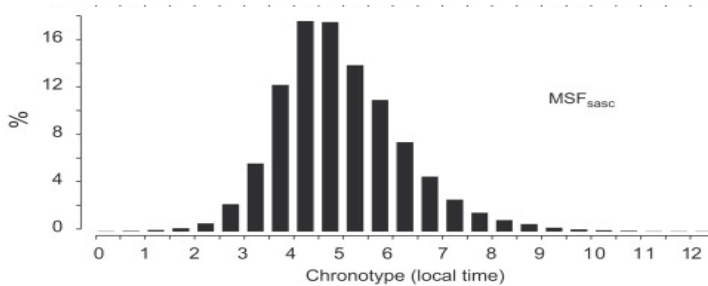
Biologisk set er det følgelig forskelligt, hvordan vi fungerer på forskellige tidspunkter af døgnet; der er individuelle forskelle på, hvor lang tid der går fra daggry, og til vi rent faktisk vågner, og hvornår på døgnet vi føler os mentalt og fysisk mest friske. Der er med andre ord en sammenhæng mellem døgnrytme og den effektivitet, hvormed vi udfører forskellige handlinger i løbet af en dag (Nielsen 1987). Men de indre

biologiske processer påvirkes også af ydre stimuli, og normalt sker der en daglig grad af tilpasning til jordens 24 timers-døgn ved hjælp af sollys, indtagelse af måltider og sociale handlinger. Således kan man også selv i nogen grad påvirke det indre ur og holde en (mere) jævn rytme ved eksempelvis at opretholde ensartede spisetider og sengetider (Cuninkova & Brown 2008).

SØVNBEHOV OG SØVNTIDSPUNKTER

En stor tysk undersøgelse med 55.000 deltagere har for et par år siden prøvet at kvantificere forskellene i døgnrytmer i befolkningen i Tyskland, Holland, Schweiz og Østrig ved at inddele folk i forskellige kronotyper¹ på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse. I undersøgelsen brugte man midtpunktet i nattesøvnen på fridage som markør for kronotypen, og man fik en nærmest normalfordelt spredning af kronotyper med en lille overrepræsentation af sene kronotyper. Den største gruppe havde nattesøvnens midtpunkt omkring klokken fire om morgenen og sover i gennemsnit fra klokken 00.09 til klokken 8.18. Cirka 30 procent af populationen sover tidligere, og cirka 50 procent af populationen sover senere end gennemsnittet. Cirka 1 procent af populationen sov omkring klokken 22.00, og cirka 8 procent af populationen faldt i søvn omkring klokken 3.00. Forsøget viser således, at der er en overvægt af mennesker med en B-døgnrytme.

Tabel 1. Normalfordeling over kronotypers midtpunkt i søvnen

Kilde: Roenneberga et al. (2007)

I undersøgelsen viste der sig ikke nogen sammenhæng mellem denne inddeling i kronotyper på baggrund af nattesøvnens midtpunkt og søvnlængden. Så behovet for søvn var uafhængigt af tidspunktet, hvor søvnen indtraf, og middelsøvnlængden var mellem 7,5 og 8 timer. Dog viste undersøgelsen, at der var en tendens til, at folk, der gik sent i seng, sov længere i weekenden end i hverdagen. Givetvis for at indhente et søvnunderskud, akkumuleret over arbejdsugen.

¹ Kronotyper dækker over den forskel i døgnrytme, der observeres mellem mennesker.

GENER OG DØGNRYTME

To fysiologiske faktorer, som viste sig at have indflydelse på døgnrytmen, var alder og køn. Kvinder har generelt en tidligere døgnrytme end mænd, og fra en sen kronotype i pubertetsårene får man gradvist en tidligere kronotype med alderen (Roenneberga et al. 2007:429-438). Sammenholdt med at disse fysiologiske faktorer, køn og alder, også påvirker døgnrytmen, er der meget evidens for, at det ikke kun er ydre påvirkninger og vaner, der påvirker individets døgnrytme, men at der er en arvelig komponent involveret (Duffy, Rimmer & Czeisler 2001:895-899). Flere forskningsresultater viser også, at genetiske variationer mellem folk kan være en del af forklaringen på individuelle forskelle i døgnrytme på samme måde, som generne kan kode for forskellig øjenfarve og blodtype (Koskenvuo et al. 2007: 156-163) (Toh, KL et al. 2001) (Xu, Y, et al. 2005).

En forskergruppe i Zürich har i forlængelse heraf fundet ud af, at vores biologiske ur i hjernen aktiverer et særligt gen i hudcellerne, og på baggrund heraf er det muligt at udvikle et mål for den individuelle forsøgspersons aktivitetsmønster. I undersøgelsen deltog 11 A-mennesker og 17 B-mennesker, og der viste sig at være forskel i aktivitetsmønsteret mellem de to grupper. Forskerne kunne således konkludere, at en menneskelig forskel i døgnrytme både er influeret af længden af udsving i døgnrytmen og cellulære komponenter. Med andre ord kan man ved at lave en test af hudceller afdække, hvorvidt man er A- eller B-menneske (Brown 2008). En anden måde hvorpå man biologisk kan afgøre, hvorvidt man er B-menneske, er ved at foretage en spytttest eller undersøge melatoninindholdet, der er et produkt af de fysiologiske døgnrytmeprocesser.

De fleste af ovennævnte undersøgelser har for i udgangspunktet at afgøre, hvorvidt de deltagende forsøgspersoner er A- eller B-menneske benyttet sig af det samme spørgeskema til at afdække forsøgspersonernes vaner og præferencer for deres daglige aktivitetsmønstre. Man kan således påpege, at resultaterne og definitionerne er relateret til forsøgspersonernes vurderinger af egne handlinger og vaner.

De biologiske resultater giver belæg for at konkludere, at der fysisk er forskel på A- og B-mennesker, og at B-mennesker i større eller mindre grad er i utakt med jorddøgnet, og at de som følge heraf kan opleve nogle besværligheder.

”Det er sjældent et problem at være A-menneske. Rytmen passer meget godt til et normalt arbejdsliv. Men for udtalte B-mennesker kan det være et problem at få arbejde og døgnrytme til at harmonere, hvis de ikke er kort-sovere” siger dr.med. Poul Jennum, Klinisk Neurofysiologisk Afdeling, Amtssygehuset i Glostrup (Hansen 2003). Med denne udtalelse skal vi granske organisationen B-samfundet.

OM B-SAMFUNDET OG DETS FORMÅL

I dette kapitel gives en karakteristik af organisationen B-samfundet, og nedenstående indeholder en beskrivelse af organisationens tilblivelse og baggrunden herfor, dens resultater, organisering og medlemmer. Dette kapitel har følgelig til hensigt at bibringe en forståelse af den organisation, der danner udgangspunkt for undersøgelsen, som den kontekst B-menneskerne indskrives sig i som medlemmer. Fremstillingen bygger primært på et interview foretaget med formanden for B-samfundet, Camilla Kring, og derforuden på information fra organisationens hjemmeside (www.B-samfundet.dk) og diverse foldere og magasiner udgivet af B-samfundet (se i øvrigt litteraturlisten).

BAGGRUND FOR STIFTELSE

B-samfundet er en organisation, som blev oprettet ved en stiftende generalforsamling den 27. december 2006 af Camilla Kring. Organisationen vil revolutionere samfundet, så det bliver lettere for B-mennesker at få arbejdet til at passe med den personlige rytme og samtidig udbrede forståelse for, at A-tidsstrukturen ikke er en urørlig naturlov.

Camilla Kring kommenterer selv, at dannelsen af en forening for B-mennesker, der går til kamp mod A-tyranniet, som hun beskriver det, måske kan lyde lidt morsomt og lidt på linie med den evige rivalisering mellem københavnere og jyder; *"Mange troede jo til at starte med, at det her var vildt sjovt, men det er et ekstremt seriøst initiativ. Den der ler sidst, ler bedst"*. (Bilag 4)

At Camilla Kring ser det som et seriøst initiativ henfører ikke blot ambitionernes karakter, men ligeledes til den baggrund, hvorfra idéen til B-samfundet udsprang. Således var det under tilblivelsen af Camilla Krings Ph.D. ved DTU, der omhandlede balancen mellem arbejde og privatliv for ingeniører (Kring 2005), at hun blev opmærksom på problematikken omkring modsætninger mellem personlige rytmer og samfundsmæssige rytmer:

"..der kunne jeg ligesom se, at vores samfund primært understøtter et samfundsbillede fra 50'erne. Altså hvor der var 700.000 husmødre, og hvor der var en familieform og en arbejdsform. Og meget af arbejdet

Camilla Kring (1977) er uddannet civilingeniør og Ph.d. fra Danmarks Tekniske Universitet med afhandlingen 'Arbejdsliv og familieliv - Get A Balance!'.

Hun er tidligere ekstern lektor ved Københavns Universitet og driver i dag virksomheden FRAU K med speciale i balancen mellem arbejdsliv og andet liv. Her designer hun individuelle arbejds- og livssituationer og udbyder kurser og foredrag om tid og livsnavigation. Arbejdet og missionen består med andre ord i at uddanne livsnavigatører.

var industriarbejde, så det var også meget afhængigt af, at det skulle løses på samme tid og sted. Så mennesket skulle indordne sig og arbejde i samme takt og rytme med maskinerne.

Men i dag, hvis du kigger på, hvordan nutidens samfund ser ud, så har du et hav af forskellige familieformer, lige fra singler, papfamilier, sammensatte familier, der har to børn i lige uger og 4 børn i ulige uger. Og du har en mangfoldighed af forskellige arbejdsformer lige fra industriarbejde til vidensarbejde, der kan løses på hvilket som helst tidspunkt og alle steder. Og du har, hvad kan man sige, jamen den her globale udvikling også, hvor man kan arbejde på tværs af forskellige tidszoner.”(Bilag 4:1).

Citatet udtrykker Krings oplevelse af og undren over, at samfundet og verden på mange måder har ændret sig de senere år, men at rammer og institutioner herhjemme tilsyneladende ikke er fulgt med udviklingen.

Disse tanker bliver efterfølgende forfulgt og finpudset i den emnerelaterede udgivelse ”Livsnavigatøren” (Kring 2006), hvor Camilla Kring sætter fokus på overgangen fra industrisamfund til innovationssamfund og ændringer i arbejdsformer og tidsstrukturer, som det afstedkommer – eller burde afstedkomme. Hun plæderer for, at mennesker skal arbejde i deres egen rytme og være livsnavigatører i eget liv og ikke presses ind i situationer og mønstre, der er uhensigtsmæssige for den enkeltes livskvalitet og produktivitet. At leve efter rytmer og strukturer, der ikke er i overensstemmelse med den indre rytme, gavner hverken på et individuelt eller et kollektivt plan, er argumentationen (Kring 2006). I bogen nævnes også ideen om B-samfundet – det alternative fleksible samfund - som løsningen på såvel personlige som samfundsmæssige aktuelle problematikker. Helt konkret opfordrer Kring også til dannelsen af en forening med disse formål for øje (Kring 2006:183). Der er imidlertid ikke umiddelbart nogen, der realiserer denne ide, og derfor tager Kring selv affære ved udgangen af 2006 og organisationen B-samfundet er en realitet. Det er således i vid udstrækning ideerne og visionerne fra afhandlingen og ”Livsnavigatøren”, der nu danner grundlaget dels for Camilla Krings egen virksomhed, Frau K, og dels for B-samfundet. Og dermed har Camilla Kring efterhånden beskæftiget sig indgående og seriøst med problematikken gennem flere år, og lever nu også af at lære virksomheder og ansatte at skabe arbejdskulturer, der giver plads til individuelle arbejdstider, arbejdsrum og arbejdsrytmer (<http://www.frau-k.dk/>).

B-MENNESKER IFØLGE B-SAMFUNDET

Den officielle etablering af B-samfundet skete med oprettelsen af en hjemmeside, over hvilken man kommunikerede budskaberne, og hvorigennem det var og er muligt at tilmelde sig som medlem og tilhænger af visionerne. Det er imidlertid interessant at bemærke, at der ved organisationens tilblivelse og frem til august 2009, ikke har figureret en egentlig definition af, hvad B-samfundet betragter som et B-menneske. Således har der under punktet definition stået:

- Elsker du rolige morgenstunder og aktive aftenstunder?
- Er du mest produktiv efter kl. 10?
- Synes du, at livet er for kort til bilkøer?

Så er du sikkert et B-menneske! (www.B-samfundet.dk).

Derudover henvises der til naturvidenskabelig forskning vedrørende B-mennesker og døgnrytme et andet sted på netsiden. Umiddelbart kan denne definition siges at have meget bred appel, men samtidig har budskaberne og argumentationerne, såvel på hjemmesiden, som i medierne været af en sådan karakter, at indholdsbestemmelsen må formodes at have været noget mindre diffus. Men det er først med udgivelserne af foldere under kampagnen *Oplysning til Borgere om B-samfundet* i august 2009, at B-samfundet direkte præsenterer en definition af et B-menneske, som det forstås af organisationen: *Et B-menneske er både en populær samt en videnskabelig betegnelse for en person, der vågner sidst på morgenen, og som regel først føler sig energisk efter kl. 10. Til gengæld kan B-mennesket være produktivt helt frem til meget sen aften, og personen vil ofte først mærke træthed efter midnat.* (B-Folder 2009b). Heraf følger, at B-samfundet officielt udelukkende definerer B-mennesker i relation til den fysiske døgnrytme og hverken tilknytter nogle (negative) normative karakteristika eller personlige karakteristika i øvrigt. Og definitionen adskiller sig derved fra eksempelvis Politikens ordbog (se problemformulering). Der er dog ingen tvivl om, at B-samfundet i andre sammenhænge forsøger at italesætte og forbinde det at være B-menneske med nogle positivt klingende ord, og Camilla Kring forklarer da også i interviewet, at hun mener, der er en overvægt af kreative personer blandt B-menneskerne og at B-mennesker er mere fleksible og udholdende.

B-SAMFUNDETS FORMÅL

Ifølge vedtægterne for B-samfundet er organisationens formål:

- a) at skabe nye samfundsmæssige rammer, der understøtter B-menneskers arbejds- og livsrytme.
- b) at skabe bred samfundsmæssig accept af B-menneskers livsform. (www.B-samfundet.dk).

De to formål er de langsigtede og overordnede formål for organisationen. Formålene er dels meget relateret til tematikken omkring B-mennesker og dels meget fokuseret på det individuelle plan til understøttelse af den enkeltes livsform eller livsdesign. Om det individuelle perspektiv udtaler Kring:

"..nu tager vi udgangspunkt i mennesket, og vi tager udgangspunkt i menneskets rytme, og så former vi samfundets og virksomhedernes strukturer og kulturer uden omkring disse mennesker. Så vi vender egentlig verdens første ledelsesteori på hovedet (Frederick Winslow Taylor, 1911, red.). Fordi i dag der er det

mennesker, der skaber værditilvæksten i vores samfund. Og for ikke så mange år siden, der var værdien primært i maskiner og bygninger – den var materiel. I dag er den immateriel.” (Bilag 4).

Det individuelle fokus har adskillige perspektiver. Kring mener, at hun med sit projekt har ramt en tidsånd, hvad angår temaet om individuelt livsdesign, hvilket ifølge hende er en selvfølge i en tid med større fleksibilitet og uanede valgmuligheder. Hun medgiver således, at samfundet i dag er mere fleksibelt end tidligere, men ifølge hende er det ikke fleksibelt nok. Dvs. der stadig er grundlæggende tale om et A-samfund med A-strukturer, som presser mennesker ind i strukturer og tidsrytmer, der ikke passer dem, og det medvirker stress, siger Kring. B-samfundet, mener hun, handler om retten til og accepten af at leve i den rytme, der passer én bedst. For så vidt er det at være B-menneske, i Camilla Krings øjne, blot ensbetydende med at have en anden *rytme*, en rytme som er biologisk funderet. Men B-mennesker er blevet stemplet som dovne, og de er associeret negativt og som mennesker af andenrang, fordi der ikke er forståelse for og accept af, at det er biologien og genetikken, der afgør, at man er B-menneske, forklarer hun om den gruppe, der også udgør majoriteten. Og problemet bliver ikke mindre af, at der tilsyneladende er en overvægt af B-mennesker i samfundet. Derfor er det vigtigt for Kring at forsøge i stedet at forbinde b’et med noget andet og positivt: B yourself, B unique, B in your own rythm, B productive, B alive, B for balance! (Bilag 4).

TIL GAVN FOR INDIVID OG SAMFUND

For Camilla Kring handler det ikke primært om ikke at kunne komme op om morgenen, men om forbedring af livskvalitet, der tager udgangspunkt i en god start på dagen, hvor man er: frisk, kan præstere og være produktiv på arbejdet (Bilag 4). Hun sætter lighedstegn mellem effektivitet og livskvalitet, og hun mener, det handler om at udnytte folks ressourcer, og så er det ikke blot på et personligt plan, at fordelene vil blive synlige. For med den udbredte holdning om, at Danmark i fremtiden skal leve af de indre tankeprocesser (ideer, kreativitet, innovation og design), er det ifølge Kring, nødvendigt at gøre sig klart, at det er af væsentlig betydning at arbejde på de tidspunkter, hvor man er mest kreativ og produktiv, og hun pointerer, at tankearbejde er en indre proces, der bedst stimuleres gennem individuelle arbejdsrytmer og arbejdstider. Når det handler om at tænke og være innovativ, er det følgelig ikke tilstedeværelsen eller antallet af arbejdstimer, det kommer an på, mener hun. At skulle sidde på et kontor kl. 8, hvor man ikke fungerer mentalt, fordi man fysisk topper på et senere tidspunkt, er derfor spild af menneskelige og samfundsmæssige ressourcer. Derfor er hun af den overbevisning, at der også er god samfundsøkonomi i B-samfundet, fordi det individuelle og det samfundsmæssige bliver to sider af samme sag. For det hænger jo sammen det hele, pointerer Kring. Arbejdstiderne hænger sammen med infrastrukturen, som ligeledes er snævert forbundet med åbningstiderne i institutionerne.

”Det er enormt ukonstruktivt, at vi alle skal arbejde på samme tid og i samme mønster som i industrisamfundet, når innovationssamfundet med udlejningen af tid og rum ikke kræver det. Det er også ukonstruktivt at folk sidder i kø på vejene i myldretiden hver morgen og aften, og at daginstitutionerne lukker samtidigt, når det kunne være anderledes. På den måde bliver B-samfundet en horisontal samtænkning af erhvervspolitikken, familiepolitikken og trafikpolitikken”. (Bilag 4).

B-samfundets formål og retorik er i høj grad netop er spundet op omkring og legitimeret ved løsningen af aktuelle samfundsmæssige problematikker, hvor arbejdslivet gang på gang italesættes som omdrejningspunktet for problemer og løsninger og organisationens udgivelser vidner da også om, at det er arbejdslivet, der er i fokus. Men de kollektive perspektiver har hele tiden udspring i en individuel optik og henviser til, at individet er i centrum, og det er den individuelle frihed, der baner vejen for løsningen af de kollektive problemer.

B SOM SUPPLEMENT TIL A-SAMFUNDET

Kring kalder B-samfundet for både en interesseorganisation eller en lobbyistisk græsrods-bevægelse, og hun mener, at organisationen er en hybrid mellem en arbejdsgiverorganisation og en arbejdstagerorganisation, da den tilgodeser begge parter. (Bilag 4). Tankerne er ikke, at folk skal være mere (eller mindre) på arbejde, eller at børn skal være mere i institutioner men, at det kan gøres på andre tidspunkt. B-samfundets tanke er, at det både skal overlappe og komplementere A-samfundet. Organisation B-samfundet vil gerne bidrage til at accelerere udviklingen hen imod mere fleksibilitet, for det er noget, der kommer alligevel som følge af den globale og den teknologiske udvikling samt arbejdets art, forudser Kring. Men det mener hun kræver en bevidstgørelse og en ændring i kultur og tankesæt. Ikke mindst fordi B-mennesker på flekstid stadig oplever, at de bedømmes på, hvornår og hvor meget de er fysisk tilstede. Af den grund virker B-samfundet også gennem oplysning af individer og virksomheder bl.a. i form af diverse foredrag og arrangementer og via magasinet B-alive.

Det er dog ikke så mange aktiviteter som sådan, der har præget den interne del af B-samfundet, udover generalforsamlinger og bestyrelsesmøder, men Camilla Kring er ofte ude at holde foredrag om B-samfundet og relaterede emner, enten i egenskab af formand for B-samfundet eller som Frau K i sin selvstændige virksomhed.

KONKRETE MÅL OG TILTAG

Som led i at indfri de overordnede mål arbejder B-samfundet således med en B-certificering af virksomheder, der har flekstid, og hvor B-mennesket bliver respekteret, selvom vedkommende har en anden rytme. Der er opstillet nogle kriterier, men det er medlemmerne selv, der skal anmelde og bedømme virksomhederne. På samme måde anmeldes og vurderes institutioner (daginstitutioner, gymnasier, skoler mv.) og services (eks. tandlæge, advokat, bibliotek, museum mv.), som har B-venlige åbningsintervaller. Alle disse forefindes på et B-map, hvor de er plottet ind. B-samfundet arbejder også på at etablere en B-jobportal, hvor det bliver muligt for B-mennesker over hele jorden at søge job, der passer til deres individuelle rytmer, på tværs af tidszoner (www.B-samfundet.dk).

Udover at vurdere og anmelde institutioner arbejder B-samfundet også på at skabe vuggestuer og børnehaver med to åbningsintervaller – det eksisterende fra 6-17 og et nyt fra 10-20. Da det ikke er hensigten, at barnet skal passes i samtlige timer af den udvidede åbningstid, foreslås en klippekortsordning. Det skal også være muligt at møde i skole kl. 10. Skolen skal være et levende og aktivt sted, som har åbent fra 8-19, men hvor undervisningen altså udbydes i to tempi: 8-14 (15) og 10-16 (17). Gymnasielever skal have mulighed for at vælge et B-gymnasium, hvor det er legalt at møde klokken 10 eller 11, og hvor der ikke bliver kigget skævt til de elever, som vælger at tilrettelægge deres døgn og undervisningsaktiviteter på dette tidspunkt. Det er faktisk et ønske, der allerede er gået i opfyldelse i et tilfælde. HF-Efterslægten i København har med inspiration fra B-samfundet og i samråd hermed etableret sig som B-gymnasium.

B-samfundets 10 bud

1. Individets døgnrytme er genetisk og arveligt betinget. Samfundet skal indrettes, så det understøtter forskellige døgnrytmer.

2. Vi arbejder for en omvæltning af A-tidstyranniet frem mod en bedre verden, hvor man anerkender og respekterer forskellige døgnrytmer, og herigennem opnår bedre livskvalitet, en mere produktiv arbejdstid samt store samfundsøkonomiske besparelser, når vi ikke fylder op i de samme rum og på de samme veje på samme tid.

3. Vi arbejder for liggeret mellem A-mennesker og B-mennesker. Forskellige døgnrytmer skal respekteres og anerkendes i samfundet og på arbejdspladserne.

4. Vi arbejder for et mere fleksibelt arbejdsmarked. Personlig tidsrytme bør så vidt muligt styre arbejdslivet for alle.

5. Vi arbejder for at få indført henholdsvis A- og B-overenskomster ved næste overenskomstforhandlinger.

6. Vi arbejder for at etablere vuggestuer, børnehaver, skoler, gymnasier, universiteter, som har åbent i et B-interval fra kl. 10-20

7. Vi arbejder for at styrke forskningen i døgnrytmer.

8. Vi foretager en B-certificering af virksomheder på b-productive.dk, som gør det muligt for individet at finde arbejdspladser, der understøtter dets døgnrytme, arbejdsrytme og livsrytme.

9. Vi arbejder globalt for en bedre verden, der understøtter menneskers forskellige døgnrytmer, arbejdsrytmer og livsrytmer.

10. Tænk, hvis verdens skabere havde været B-mennesker - så havde samfundet set anderledes ud.

Kilde: www.B-samfundet.dk

B-samfundet udpeger tillige universiteterne til fremover at tilgodese alle studerende ved at udbyde forelæsninger på forskellige tidspunkter, ligesom den studerende skal have indflydelse på eksamenstidspunkter. Ligeledes skal de ældre også have mulighed for at komme på B-plejehjem eller afdelinger på eksisterende plejehjem, som tilgodeser det ældre B-menneskes behov for at leve i en døgnrytme så tæt på den ønskede som muligt (www.B-samfundet.dk).

B-samfundets 10 bud (se boks) indeholder elementer af både overordnede mål såvel som konkrete mål, og samtidig afspejler de både det individuelle og samfundsmæssige perspektiv. Som tidligere nævnt, afspejler både formålene fra vedtægterne, men også de 10 bud en tematik og en retorik, der er nært forbundet med det at være B-menneske. Dette fokus ikke er udpræget i de nyere indlæg på hjemmesiden, hvilket er bevidst. Kring fortæller således i interviewet, at hun ønsker at trække perspektivet udover A og B og tage afstand til den journalistiske distinktion, der har været en tendens til. Hun ønsker ganske simpelt, at B-samfundet skal fremstå inkluderende og med fokus på fleksibilitet og tolerance for alle.

ET BUDSKAB MED STOR APPEAL - MEDLEMMERNE

B-retorikken har formentlig haft en positiv indvirkning på opmærksomheden omkring organisationen, og den har ramt noget i folk og måske endda provokeret, mener Kring, og det var hensigten.

Det lykkedes for Camilla og folkene bag B-samfundet at komme i medierne, og organisationen fik som følge heraf en massiv mediedækning efter den 15. januar 2007 at have været på forsiden af Jyllands-Posten. Som bestyrelsesformand og stifter af organisationen optrådte Camilla Kring i diverse TV- og radioudsendelser, og budskabet nåede også uden for de danske grænser. Således havde Camilla Kring det første år i gennemsnit 3 internationale interviews om ugen (herunder med bl.a. BBC, RTL, ZDF og NRK). Den megen omtale smittede også af på medlemstallet, som inden for en uge var oppe på 1000 mennesker. I dag har den danske afdeling ca. 5500 medlemmer, men B-samfundet er ikke længere kun et dansk fænomen, og der er etableret søsterorganisationer i fx Sverige, Norge og Finland, og på globalt plan er der over 8000 medlemmer.

Ifølge Camilla Krings optælling udgør 73 procent af de danske medlemmer den kreative klasse, hvilket er baseret på Richard Floridas noget brede definition heraf. Aldersfordelingen i medlemsgruppen er temmelig bred, men 61 procent af medlemmerne er mellem 20 og 40 år (Se desuden boksen til højre). Der er procentvis næsten lige mange kvinder og mænd, der har meldt sig ind i organisationen.

B-medlemmer Aldersmæssig fordeling

*0-19 år: 5 %
20-29 år: 30 %
30-39 år: 31 %
40-49 år: 18 %
50-59 år: 12 %
60+ år: 4 %*

Kilde: Camilla Kring

Disse medlemmer har tilmeldt sig over nettet via B-samfundets hjemmeside, www.B-samfundet.dk, der generelt har essentiel betydning for organisationen. B-samfundet er således en netbaseret organisation, hvor kommunikationen primært sker via hjemmesiden og i enkelte tilfælde via mail. Via hjemmesiden kan man, udover at indmelde sig og læse om organisationen, se nyheder, deltage i debat, finde B-certificerede virksomheder og institutioner med alternative/fleksible åbningstider, og downloade B-alive magazine, som er B-samfundets eget producerede magasin, der udkommer 3-4 gange om året. Man kan via hjemmesiden også melde sig som frivillig, og det er muligt at donere bidrag eller blive sponsor. B-samfundet er en non-profit organisation, hvor medlemskabet er gratis, og alt indtil videre foregår på frivillig basis. Man kan i relation hertil anføre, at netop denne organiseringsform kan have stor forklaringskraft på det høje medlemstal og endvidere, at et medlemskab således også antager en relativ uforpligtende karakter.

B-STYRELSEN

Det er i vid udstrækning B-styrelsen, som driver organisationen, idet der ikke er mange medlemmer, der deltager aktivt i det konkrete organisationsarbejde. Således var der eksempelvis også ved den seneste generalforsamling i november måned blot 12 tilstedeværende, hvoraf halvdelen var den siddende bestyrelse².

Bestyrelsen består pt. af seks personer, herunder en formand og en landssekretær som er ansvarlige for henholdsvis B-presse og B-politik og information, medlemmer og B-institutioner. De øvrige bestyrelsesmedlemmer har tillige hvert deres ansvarsområde fordelt på B-web, B-global, B-society (den internationale version) samt B-Alive Magazine. Foruden bestyrelsen er der valgt en revisor, som hidtil ikke har haft meget arbejde, da der ikke umiddelbart er nogen økonomi i organisationen³. Da der på generalforsamlingen ikke var alternative bud på bestyrelsesmedlemmer, er den nuværende bestyrelse tilnærmelsesvis identisk med den bestyrelse, der blev sammensat ved stiftelsen. Samtlige siddende bestyrelsesmedlemmer er rekrutteret i Camilla Krings netværk. Generalforsamlingen blev afholdt på organisationens hjemsted i indre København. B-samfundets adresse er identisk med Frau Ks adresse, og det er fra denne base i hovedstaden, at organisationen har sit virke.

² Der er imidlertid en del medlemmer, der er aktive i debatten, og man kan heller ikke på baggrund af den begrænsede deltagelse konkludere, at medlemmerne ikke er engagerede i organisationens arbejde. De er det måske bare på en indirekte vis. Ved indmeldelse kan man skrive en kommentar eller en baggrund for indmeldelse, og ud fra disse tyder det på, at organisationen nyder stor opbakning, og at medlemmerne er meget passionerede omkring organisationen og dens budskaber og mål.

³ I interviewet med Camilla Kring fremgår det, at "økonomien" i B-samfundet i nogen udstrækning er forbundet til Krings eget firma. Det er således ofte midler fra hendes eget firma, der bliver brugt til at dække eventuelle omkostninger ved hendes B-samfundsaktiviteter og omvendt går nogle af de indtægter hun får i forbindelse med disse aktiviteter ind i hendes firma. At det forholder sig sådan hænger sammen med B-samfundets organisering (der er ingen indtægter fra medlemskontingent) og at der er snæver sammenhæng med budskaber og indhold i henholdsvis FRAU K og B-samfundet.

Som dette indikerer, er der nogle perspektiver i relation til organiseringen, driften og strukturen i organisationen, der kan virke påfaldende og interessante, og som jeg har fået et vist kendskab til via interviewet med Camilla Kring. Det er dog et helt bevidst valg ikke at sætte yderligere fokus på sådanne organisatoriske aspekter. At B-samfundet beskrives som omdrejningspunktet for undersøgelsen, skal således ikke forstås derhen, at der foreligger en interesse for at gå nærmere ind i de organisatoriske principper, - økonomi eller anden organisationsanalyse eller lignende vurdering af organisationen. Det er følgelig heller ikke hensigten at belyse eller anvende organisationens materiale med henblik herpå, eller med henblik på nogen diskursiv analyse, ligesom jeg ikke beskæftiger mig med eller analyserer på B-samfundets optræden i medier osv. Det er først og fremmest medlemmernes oplevelser, der anses som relevante og interessante i denne kontekst.

METODE

I dette afsnit vil jeg gøre rede for, hvorledes jeg griber besvarelsen af problemstilling an, og begrunde hvorfor og hvordan jeg mener, at de valgte metoder og teorier, og ikke mindst kombinationen heraf, forekommer meningsfuld og nyttig med henblik på at belyse problemstillingen. Men andre ord gøres der i nedenstående rede for såvel de metodiske som de videnskabsteoretiske overvejelser, der er udgangspunkt for denne undersøgelse og dermed også for udformningen af undersøgelsens design. Endvidere bliver undersøgelsens empiriske grundlag samt de metodiske overvejelser i tilknytning hertil præsenteret. Dette kapitel har således til hensigt at anskueliggøre den forståelseskontekst og metodiske ramme, som ligger til grund for indsamlingen og bearbejdningen af empirien samt den konkrete metode for udformningen og tilrettelæggelsen af dette studium af B-mennesker og fleksibilitet.

ET KVALITATIVT UDGANGSPUNKT

Denne undersøgelse er et kvalitativt anlagt studie om B-mennesker og de oplevelser, behov og ønsker, der forbindes med netop B-menneskers oplevelse af at have en tidsmæssig ubalance i forhold til det omkringliggende samfund. Det kvalitative design syntes fra starten oplagt af flere grunde. Først og fremmest er B-mennesker en gruppe af mennesker, der ikke tidligere er blevet undersøgt som gruppe, på trods af at kategorierne A og B-mennesker i flere år har været almen kendte, samtidig med at selve definitionen og indholdsbestemmelsen af kategorierne forekommer uklare. Dertil kommer, at B-menneskerne ved at danne organisationen B-samfundet har markeret sig stærkt (også i antal) som en slags undertrykt og overset gruppe, der ønsker at revolutionere samfundet i en mere fleksibel retning. Dette ønske er i vid udstrækning forbundet med en argumentation for effektivisering af arbejdsmæssige forhold.

Men hvordan skal vi forstå ønsket om at manifestere sig som B-menneske? Hvilken betydning har det for det sociale liv i hverdagen – eller er det virkelig primært i en arbejdsmæssig og praktisk sammenhæng, at det er problematisk at være B-menneske? Hvornår og med hvem opstår de situationer, der opleves som negative? Hvad vil det overhovedet sige at være B-menneske – hvilke rytmer og vaner har eller ønsker man som B-menneske, og kan man spore fællestræk og konsensus om en definition? Det var blot nogle af de spørgsmål, der dannede udgangspunkt for undersøgelsen. Mit ærinde var således at kaste lys på en overset gruppe ved at finde erklærede B-mennesker og undersøge deres selvforståelse, deres hverdagsliv samt deres sociale relationer for på denne måde også at afdække betydningen af B-rytmen for de intersubjektive relationer.

Som nævnt begrænser viden og erfaringer på dette område sig til studier af mere naturvidenskabelig karakter samt til de bøger, som Camilla Kring (formanden for B-samfundet) selv har forfattet, hvori hun teoretiserende diskuterer modsætningen mellem de samfundsmæssige rammer og menneskers forskellige rytmer samt balancen mellem arbejdsliv og familie. Men empiriske undersøgelser af samfundsfaglig endsige sociologisk art eksisterer ikke. Adskillige sociologer har forsket i balancen mellem familieliv og arbejdsliv, men for at udsige noget om denne balance har man typisk taget udgangspunkt i de arbejdsmæssige forhold. Jeg ønskede et mere helhedsorienteret fokus på døgnrytmens påvirkning af det daglige liv og de sociale relationer. Det skulle først og fremmest omhandle den daglige praksis og det reelle omfang af problemets størrelse i forhold til som B-menneske at agere i et nutidigt samfund. Det primære skulle være, at klarlægge problematikkerne og ønskerne, for derefter at henføre dem til de forskellige sfærer i hverdagslivet.

Med undersøgelsens sigte for øje, kombineret med den manglende viden og forudgående forskning på dette felt, syntes det hverken muligt eller hensigtsmæssigt at foretage et kvantitativt⁴ studie af B-menneskerne. Derfor er undersøgelsen kvalitativ, eksplorativ og induktiv og udforsker disse forhold og fænomener med henblik på at opnå en grundlæggende viden herom. Undersøgelsen bygger således på kvalitative interviews med B-mennesker fra B-samfundet, der er gennemført på baggrund af en interesse for at opnå større viden om disse menneskers oplevede B-identitet og B-hverdagsliv samt de fordele og særligt ulemper, der opleves i relation hertil. Interviewene kredsede således omkring en identificering af de oplevede problematikker, men indeholdt også en lang række temaer og spørgsmål, der bredere fokuserede på betydningen, indholdet, og præferencerne i forbindelse med at have en B-døgnrytme og dermed på det levede hverdagsliv som B-menneske.

⁴ Et udelukkende kvantitativt design ville ikke give mening, da jeg sigter mod en forståelse og fortolkning af et fænomen, som jeg kun har meget begrænset forudgående viden om og ikke en kvantificeret opgørelse over eksempelvis antallet af B-mennesker eller en strukturel fordeling af B-mennesker i det sociale rum med henblik på at afdække B-menneskers positionering. Derimod kunne jeg formentlig med fordel have foretaget en metodetriangulering og suppleret og nuanceret de kvalitative interviews med kvantitative undersøgelser, men det har jeg af ressourcemæssige grunde afgrænset mig fra.

Hverdagslivet har således været et grundlæggende afsæt i undersøgelsen, ligesom hverdagslivsteori, som den er formuleret af Alfred Schütz, har været en kilde til inspiration til udformningen af og indholdet i interviewguiden. Inspirationen fra Schütz har langtfra været den eneste, hvilket jeg vil vende tilbage til, men med Schütz fik jeg både en indholdsmæssig samt en metodisk forskrift på at arbejde induktivt med de interviewedes egne oplevelser i form af arbejdet med 1. og 2. ordens konstruktioner. Og det var netop disse oplevelser, som jeg ønskede skulle danne fundamentet for analysen. Følgelig bestod en del af analysen af en beskrivelse og identificering af fællestræk mellem B-menneskerne samtidig med en konstruktion af typologier over de forskellige typer af B-mennesker. Dette gav mig mulighed for dels at fastholde et mikroorienteret og induktivt fokus, og dels at kunne formulere begreber og typologier i snæver sammenhæng med B-menneskernes egne oplevelser. Imidlertid bevirker denne tilgang, at oplevelserne og typologierne henstår relativt ukommenteret og ukritisk, og det kan virke vanskeligt at fortolke og perspektivere fundene i hverdagslivsanalysen til en bredere, mere overordnet samfundsmæssig rammeforståelse, som også må være en ambition.

Henført til den fundamentale undren, der udtrykkes i problemstillingens paradoks, bevæger undersøgelsen sig ud over det mikroorienterede perspektiv ved at lave en todelt analyse og anlægge et dobbelt perspektiv. Således belyses problemstillingen på to niveauer, idet anden analysedel antager et mere makroorienteret og diskuterende perspektiv, hvor fundene fra første analysedel sættes i relation til eksisterende relevante sociologiske teorier og fund. De teoretiske tematikker, der inddrages her, er udvalgt på baggrund af deres relevans i forhold til fundene i den empirinære mikroorienterede første analyse, samt deres forklaringskraft i relation til problemstillingen. De to analysedele repræsenterer således et set-indefra-perspektiv og et set-udefra-perspektiv, hvilket sikrer, at undersøgelsen hverken forfalder til en ensidig mikroorienteret analyse eller en teoretiserende distanceret makroanalyse. Samtidig er det ikke udelukkende de interviewedes oplevelser, der danner grundlag for de konkluderende bemærkninger, men også objektiverende forklaringer og indsigter fra relevante teorier. Heraf følger, at den samlede analyse i vid udstrækning er styret af det empiriske materiale, men også er formet og inspireret af blandt andet Schütz' begreber om indre og ydre tid samt typificering.

FÆNOMENOLOGISK OG HERMENEUTISK FORSKNINGSDESIGN

Undersøgelsens intention om at forene forståelse indefra og fortolkning udefra kan også henføres til et fænomenologisk perspektiv og en hermeneutisk fortolkningsramme. Jeg har således tilstræbt en aktørfølsom analyse, hvor det er de interviewedes egne fortællinger, der er det væsentligste udgangspunkt for en beskrivelse og analyse af deres hverdagsliv og identitet som B-menneske. I forlængelse heraf er jeg optaget af og forsøger at beskrive og forstå den mening og de motiver, som interviewpersonerne selv tillægger deres adfærd og præferencer. Således anlægger jeg et fænomenologisk blik på interviewpersonernes udsagn og handlinger, ligesom et fænomenologisk grundprincip netop også indebærer en fokusering på konkrete hverdagslivsfortællinger og oplevelsesforløb, som disse opleves af interviewpersonerne.

Min ambition om at beskrive B-menneskerne og deres hverdagsliv og præferencer, som de umiddelbart viser sig, understøttes endvidere af hermeneutikkens forståelse af, at det til en vis grad er menneskers egne forståelser og forestillinger om dem selv, der er afgørende for, hvem de er: *"Mennesker bærer på forestillinger om, hvem de selv er, og hvem de gerne ville være. Deres egne og andres opfattelser af, hvem de er (som ikke nødvendigvis er sammenfaldende), er derfor ofte med til at fastlægge deres identitet."* (Gilje & Grimen 2002: 167). Det er følgelig gennem interviewpersonernes egne erfaringsnære beretninger om dem selv i forhold til blandt andet de oplevede (døgnrytme relaterede) problemer i hverdagslivet, at vejen til deres B-identitet og ønsket om mere fleksibilitet skal findes.

I overensstemmelse med hermeneutikken og fænomenologien, ifølge Schütz, er sociologien *"en videnskab, som er optaget af fortolkende forståelse af sociale handlinger og dermed årsagsforklaring af deres forløb og virkninger."* (Gilje & Grimen 2002:169). Fremstillingen af hvorledes samfundsvidenskaberne forholder sig til samt fortolker menneskelige udsagn og handlinger tager således afsæt i, at forskeren nødvendigvis må forholde sig til en virkelighed, som allerede er fortolket af de sociale aktører selv: *"[...] mennesker tillægger egne handlinger og fænomener mening. De giver selv beskrivelser og fortolkninger af deres handlinger og det samfund, de lever i."* (Gilje og Grimen, 2002: 167). Når interviewpersonerne via det fænomenologiske interview sætter ord på oplevelser, implicerer det følgelig både selviagttagelse og fortolkning. Med henvisning til begrebet om den *dobbelte hermeneutik* forholder Giddens sig til det forhold, at man som forsker må fortolke og forstå noget, som allerede er fortolket af interviewpersonerne selv: *"På den ene side må de forholde sig til en verden som allerede er fortolket af de sociale aktører selv. Samfundsvidenskaberne kan derfor ikke se bort fra de sociale aktørers beskrivelser af sig selv og verden. På den anden side skal samfundsvidenskaberne bedrive forskning, og de må derfor ved hjælp af teoretiske begreber rekonstruere de sociale aktørers fortolkninger indenfor et samfundsvidenskabeligt sprog."* (Gilje og Grimen, 2002: 169). De forhold, der undersøges, er i sidste ende bevidsthedsfænomener, som forskeren ikke har direkte adgang

til. De er allerede fortolket gennem forskellige udtryk, og forskeren bliver nødt til selv at opstille fortolkninger af disse fortolkninger (Fuglsang & Olsen 2003). Med andre ord, må de interviewedes selv- og samfundsforståelse ifølge hermeneutikken suppleres med teoretiske principper.

Denne strategi, hvor der i fortolkningen af interviewet både tages hensyn til den oprindelige fremstilling af mening, som den udtrykkes af de interviewede, og hvor der efterfølgende teoretiseres over empirien, fremstilles af Kvale (1997: 186) som et kontinuum mellem beskrivelse og fortolkning af temaer i den interviewedes livsverden.

Derfor har det været mit ønske at være åben overfor og tro mod det sagte. Ambitionen har været at kondensere interviewpersonernes selvforståelse indenfor hverdagens typificeringer, det som Steinar Kvale betegner som meningskondensering. Samtidig har jeg ønsket at producere ny viden og at lægge en teoretisk ramme ned over empirien og søge en fortolkning gennem en sådan teoretiseren. Strategien for analysen af det empiriske materiale kan således karakteriseres som *meningsfortolkning* (jf. Kvale, 1997: 199). Ved meningsfortolkning fortolkes der ud over, hvad der siges direkte med henblik på at udarbejde betydningsstrukturer og -relationer, der ikke direkte fremtræder af det empiriske materiale. En sådan fortolkning forudsætter en vis distance til det sagte, hvilket netop opnås gennem en metodisk eller teoretisk holdning, der rekontekstualiserer det sagte i en specifik begrebskontekst og indenfor en bredere referenceramme. (Kvale, 1997: 191ff).

Jeg bør i denne sammenhæng understrege, at jeg tillægger de interviewedes egne beskrivelser af deres hverdagsliv og af dem selv som B-menneske stor værdi. Således har mit sigte ikke været at analysere de interviewedes udsagn med henblik på en vurdering af, hvorvidt disse var sande eller falske. Det har derimod været min hensigt at opnå viden om og forståelse for de interviewedes egen forståelse af sig selv i forhold til netop deres levede liv som B-mennesker. Dette indebærer tillige, at jeg i fortolkningen af det empiriske materiale ikke har benyttet en form for *mistankens hermeneutik* (Kvale, 2002: 200), hvor der med en kritisk distance udvises mistillid til de interviewedes udsagn. Derimod har det været min hensigt, at lade de interviewede fortælle om en virkelighed, sådan som de oplever og forstår den, eller som de ønsker at fremstille den.

OM FORHOLDET MELLEM TEORI OG EMPIRI

Forholdet mellem teori og empiri kræver mere indgående opmærksomhed.

Undersøgelsen har taget afsæt i det empiriske frem for det teoretiske, og frem for deduktivt at udlede empiriske lovmæssigheder på baggrund af teori, har processen haft en induktiv karakter frem mod en generalisering i form af typologier med udgangspunkt i netop det empiriske erfaringsmateriale. Det er således empirien, der har givet inspiration til udviklingen af undersøgelsens fokus, ligesom det er det empiriske materiale, der har ansporet til teorivalgene. Derfor har undersøgelsen taget udgangspunkt i induktive principper, idet jeg på forhånd blandt andet ikke har lagt mig fast på en teoretisk forståelse af begrebet B-menneske, da jeg har ønsket at være afsøgende og åben i min proces, og dermed har tilsigtet et eksplorativt studie.

Undersøgelsen transcenderer altså den induktive analyse ved at konfrontere de empiriske generaliseringer med teoretiske betragtninger i anden del af analysen. Som det fremgår af ovenstående har selve fundamentet for undersøgelsen således en induktiv karakter, hvor Schütz' hverdagslivsteori har været en inspiration til teoretisk og metodisk at spørge til hverdagslivet og systematisere resultaterne. Teorien har dog ikke været dikterende eller brugt på efterprøvende vis, men har i nogle sammenhænge haft en forklaringskraft i forhold til de empiriske fund.

Første analysedel er af deskriptiv karakter, men vejen fra de selvforståede 1. ordenskonstruktioner til de generaliserende 2. ordenskonstruktioner, indbefatter også en kommenterende fortolkning af den selvforståede adfærd og mening, men en egentlig teoretisering og kritisk tilgang er først foretaget i anden analysedel. Den kritiske og komparative diskussion såvel som valget af teorierne, der inddrages, er naturligvis foregået med basis i de empiriske fund og generaliseringer fra den induktive analyse. - Det er med andre ord ikke min intention at lave en rent deskriptiv analyse, hvorfor brugen af et teoretisk perspektiv er nødvendig. Bent Flyvbjerg skriver: *"Nogle (mange) fænomener kræver for deres forståelse, indsigt i begreber og sammenhænge, som ikke nødvendigvis fremtræder fænomenologisk for deltagerne i en studeret situation, eller for forskeren for den sags skyld."* (Flyvbjerg 1988:5).

Teorien fungerer i første analysedel som en begrebs- og referenceramme, der kan strukturere og kommentere empirien på empiriens egne præmisser og i tråd med denne. På trods af, at Schutz' begreber har en central og strukturerende rolle i denne analyse, har empirien været styrende for de emner og temaer, der herunder er medtaget. Teoriens funktion i anden analysedel har primært været at medvirke til en forklaring og perspektivering af de fænomener, som er emergeret af empirien og dermed at generere ny og dybere forståelse for og erkendelse af den sociale virkelighed. Teorien bruges til at diskutere grundlæggende forståelser og definere nogle af undersøgelsens væsentligste begreber. Med en teoretisk

referenceramme anlægges der et perspektiv og vinkel på empirien, og det er således med anvendelsen af teoretiske og tematiske betragtninger, at man bevæger sig udover den rene beskrivelse og ind i en fortolkning og kontekstuel forståelse af materialet.

En af grundtankerne i hermeneutikken er, at man som forsker altid forstår noget på baggrund af visse forudsætninger og endvidere at forforståelse er nødvendig for at forståelse overhovedet er mulig⁵: *”Når vi skal fortolke en tekst eller et andet meningsfuldt fænomen, må vi starte med visse ideer om, hvad vi skal lede efter.”* (Gilje & Grimen 2002: 171). - I et fænomenologisk perspektiv kan man sige, at samfundsvidenskabelige begreber altid allerede er funderet i menneskets eksistentielle livsverden. (Fuglsang og Olsen 2003:150). Eftersom social teori og empiri direkte relateret til B-mennesker ikke har kunnet opspores er min forforståelse og inspiration primært kommet andetsteds fra. I første omgang fra mine personlige erfaringer med at have en B-døgnrytme. Jeg har herforuden ladet mig influere af den foreliggende naturvidenskabelige forskning såvel som sociologiske hverdagsanalyser og -teorier samt undersøgelser om arbejdsmarkedsforhold og balance mellem arbejdsliv og andet liv osv. Denne indledende læsning har fornuftigvis givet mig en viden, som jeg ikke har kunnet eller villet sige mig fri for, og allerede inden empiriindsamlingen havde jeg følgelig mere eller mindre løse forestillinger og forventninger om relevante emner, og om hvordan man teoretisk kunne indfange og systematisere disse. I tillæg hertil har den offentlige debat om B-menneskers præferencer, problemer og karakteristika også plantet en række forestillinger om, hvilke bevæggrunde og motiver, der kunne ligge til grund for B-menneskernes markering af en B-identitet via indmeldelse i B-samfundet. Samlet set har denne indsigt utvivlsomt påvirket min indgang til feltet og har haft betydning i forbindelse med udformningen af min interviewguide.

Debatten om A- og B-mennesker og B-samfundets stiftelse ikke blot min interesse for feltet, men skabte på samme tid også en forventning om, at B-menneskernes indmelding i B-samfundet primært var funderet i en søgning efter anerkendelse og mere eller mindre selvtilstrækkelige motiver om at varetage egne interesser uden blik for eller hensyntagen til konsekvenserne af deres ønsker. Formodninger der som minimum er blevet mere nuancerede og korrigerede. Således var jeg, inden jeg foretog interviews, i nogen grad påvirket af fordomme og forudfattede forventninger, som på den ene side kan forklares ved mediernes ensidede og normative formidling af debatten, (som trods budskabet om en biologisk bekræftet forklaring ikke just fremstillede B-mennesker i et positivt eller forstående lys), men som ligeledes kan forklares ved et teoretisk underskud.

⁵ Ifølge Schütz skal vi dog udøve epoché over for vores forudfattede meninger og hverdagslivets begivenheder, når vi arbejder videnskabeligt. Dette skulle være for at give en desinteressert og forudsætningsløs beskrivelse af det studerede (Schütz 2005:64-65). Imidlertid er jeg meget enig med Birte Bech-Jørgensen, når hun kommenterer, at dette nødvendigvis må være et analytisk ideal, men ikke fuldstændig muligt i praksis (Schütz 2005:10). Desuden har jeg oplevet store fordele (men også ulemper) i forhold til at benytte forforståelser og egne erfaringer.

EMPIRIINDSAMLING OG KONTAKT TIL FELTET

De kvalitative interview er det bærende datagrundlag for nærværende undersøgelse, men forud for interviewene med B-menneskerne går dels et ekspertinterview, dels observationer og endelig deltagelse ved en generalforsamling i B-samfundet. Ekspertinterview foregik i november 2008 og var med formanden og grundlæggeren af B-samfundet, Camilla Kring. Dette interview blev gennemført af flere grunde; først og fremmest var intentionen at få en mere indgående viden om B-samfundet, dernæst handlede det om at hente generel inspiration og viden om emnet, og slutteligt handlede det om at få et oplevet kendskab til den engagerede formand. Et er, hvad jeg kunne finde af oplysninger om B-samfundet på dets hjemmeside, herunder vedtægter osv., en anden ting er, hvad formanden ville kunne berette og supplere med i forhold til blandt andet B-samfundets historik, organisering, økonomi og andre relevante faktuelle oplysninger. For at kunne beskrive og forstå hvilken organisation B-menneskerne havde indskrevet sig i og formodes at sympatisere med, havde jeg ganske enkelt brug for yderligere viden om organisationen og grundlaget for den, ligesom jeg havde brug for større indsigt i tankerne bag de offentliggjorte visioner og formål. Derfor antog jeg, at Kring i sin rolle som formand for B-samfundet, og gennem arbejdet i sin virksomhed og sit forfatterskab måtte være den mest velbevandrede og opdaterede person inden for det specifikke emne, hvorfor jeg formentlig ville kunne hente en del inspiration her. Det fremgik meget tydeligt under interviewet, at Kring i allerhøjeste grad er en person med en agenda, en hjertesag samt erfaringer med at formidle den. Den semistrukturerede interviewguide, jeg havde forberedt, kom kun i begrænset omfang i brug, da det indledende spørgsmål fra min side på det nærmeste startede et foredrag af Camilla Kring. Et "foredrag" hvor retorikken og eksemplerne i udstrakt grad var, som jeg før har hørt hende, men også et interview, hvor der var respekt for mig som interviewer, og hvor jeg, i overensstemmelse med hensigten og interviewguiden, fik supplerende viden og ny indsigt, som hovedsageligt har været anvendt til beskrivelsen af B-samfundet.

For at få uddybende kendskab til organisationen og dens medlemmer deltog jeg også i den årlige generalforsamling i B-samfundet, der foregik den 25. november 2008 i samme lokaler, hvor jeg tidligere havde interviewet Camilla Kring. Foruden ønsket om uddybende kendskab var et andet påtrængende motiv til deltagelsen i denne generalforsamling den oplagte mulighed for at rekruttere interviewpersoner og for at komme i kontakt med medlemmerne selv. Ydermere var jeg meget nysgerrig efter at finde ud af, hvordan et sådant arrangement med en stor koncentration af B-mennesker ville forløbe; hvad ville trænge

sig på som samtaleemne mellem de forsamlede mennesker, der formentlig ikke kendte hinanden på forhånd, men som formentlig alle delte betegnelsen B-menneske⁶ og et engagement i B-samfundet?

Fremmødet til generalforsamlingen var på beskedne 11 personer, hvoraf 5 var medlemmer af den siddende bestyrelse. Jeg selv deltog som observatør (lyttende) og præsenterede mig også som sådan, men også som B-menneske for at skabe tryghed, tillid og åbenhed, og fordi jeg opfatter mig selv som sådan. Jeg præsenterede også mit forehavende og undersøgelsens emne (se bilag 7 for præsentationen), hvortil jeg fik megen positiv respons og interesse. Retrospektivt har min deltagelse i generalforsamlingen haft overmåde indflydelse på undersøgelsen, dels i relation til rekruttering af interviewpersoner og dels i forhold til interviewene og analysen heraf⁷.

Samtalerne mellem de fremmødte, både i gruppesammenhæng og til fællesseancen omkring det store bord, havde således karakter af diskussioner og fremlæggelser af private, praktiske og nærværende oplevelser, holdninger og problemstillinger relateret til det at være B-menneske. Desuden blev en del af organisationens formål diskuteret. Samlet set var mødet meget interessant og inspirerende, idet mange af mine forventninger om oplevede problematikker og holdninger blev direkte italesat og diskuteret. Samtidig var det interessant at se, hvordan der fra starten opstod en art fællesskab mellem de tilstedeværende om at dele samme skæbne. Afslutningsvist forhørte jeg mig om de tilstedeværendes villighed til at lade sig interviewe, hvilket affødte kontaktoplysninger på otte af de tilstedeværende. Dette skulle senere vise sig at blive meget væsentligt, da det ikke var problemfrit at rekruttere interviewpersoner.

Rekrutteringen foregik, udover ved generalforsamlingen, via landssekretæren, som var behjælpelig med at kontakte medlemmerne. Jeg havde altså ikke selv direkte adgang til medlemmerne eller medlemsdatabasen, men var afhængig af landssekretærens velvilje og arbejdsindsats for at opspore medlemmerne, således at jeg efterfølgende kunne med hendes hjælp kunne anmode om medlemmernes deltagelse i undersøgelsen. Imidlertid var medlemsdatabasen ikke systematiseret⁸, og det indbefattede derfor et større manuelt arbejde at udarbejde lister med aktuelle medlemmer, da det af forskellige årsager hverken var muligt eller hensigtsmæssigt, at henvende sig til samtlige medlemmer. I første omgang var kriteriet for en liste til henvendelse udelukkende, at medlemmerne skulle være voksne mennesker fra

⁶ Generalforsamlingen var annonceret på B-samfundets hjemmeside og var profileret på afholdelsen af workshops med forskellige emner. Den var annonceret under overskriften "Drømmer du om et mere fleksibelt samfund?". Samlet set henvendte invitationen (ligesom organisationen i øvrigt) sig teoretisk set til alle, herunder eksempelvis A-mennesker, pårørende til B-mennesker mfl. Med andre ord var generalforsamlingen i princippet ikke udelukkende henvendt til medlemmer eller B-mennesker. Reelt set var samtlige fremmødte til generalforsamlingen imidlertid erklærede B-mennesker.

⁷ Hvorledes mødet har influeret på interviewene og analysen vender jeg tilbage til i forbindelse med omtale af interviewsituationen.

⁸ Medlemmerne er individuelt registreret med navn, alder, adresse, mailadresse, profession og begrundelse for indmeldelse, men selve databasen er ikke sat i system efter hverken kronologi i indmeldelse på føromtaltte karakteristika eller lignende, men rummer blot alle disse oplysninger om samtlige medlemmer.

København eller nærmeste omegn, og landssekretæren udfærdigede en liste med 40 medlemmer i alderen 20-55 år i københavnsområdet til hvem hun udsendte en mail jeg havde forfattet.

Det var min antagelse, at det at være B-menneske ville være en stærk markør, hvorfor det kunne være interessant at få så forskelligartet et felt af interviewpersoner som muligt for eventuelt at kunne finde mønstre og typer på tværs af de øvrige markører. Som følge heraf opstillede jeg en række relevante markører og overvejelser om ønskelig fordeling af disse, som sigtede bredt (bilag 2). Imidlertid var jeg naturligvis i første omgang praktisk begrænset af B-samfundets registreringsform- og oplysninger, og først da jeg selv havde kontakt med et velvilligt medlem, kunne jeg forhøre mig nærmere vedrørende de opstillede kriterier. Af hensyn til at sikre et minimum af variation i forhold til disse kriterier, blev det nødvendigt at udsende en ny mail til et begrænset udvalg af kvinder på listen, som kunne tænkes at have børn i institutionsalderen (bilag 7).

Sammenlagt fik jeg seks henvendelser inden for tidsrammen på godt en måned og sammen med de otte tilsagn jeg havde fra generalforsamlingen, levede det mig selvsagt ikke store muligheder for en sortering, når målet var 8-10 interviewpersoner for at skabe grobund for at kunne danne typologier. Endvidere fortrød et par stykker deres deltagelse, eller det var umuligt at få en aftale i stand med dem. Heraf følger, at det har været forbundet med et vist besvær at få folk til at stille op og dernæst at få en ønskværdig fordeling mellem interviewpersonerne. Udfaldet blev, at jeg i løbet af januar 2009 foretog i alt otte kvalitative ansigt-til-ansigt interviews hvoraf de 6 var med personer, der havde været til stede ved generalforsamlingen, hvorfor jeg havde et vist forhåndskendskab til dem, ligesom de havde til mig. Mellem disse seks var der stor variation i graden af involvering, kendskab og tilknytning til B-samfundet. Interviewene er på baggrund af interviewpersonernes egne ønsker enten foregået i deres eget hjem (4), på min privatadresse (3) eller som i et enkelt tilfælde på interviewpersonens arbejdsplads.

Jeg har interviewet i alt tre mænd og fem kvinder i alderen 32-73 år, bosiddende i Storkøbenhavn (Vesterbro, Østerbro, Frederiksberg, Rødovre, Amager og Vanløse). Det er kun lykkedes at rekruttere to personer, der ikke er i 30erne - en kvinde på 53 og en mand på 73 år, og der er således en aldersmæssig og en kønsmæssig skævvridning i materialet. Det var heller ikke ligetil at få medlemmer (særligt kvinder) med børn i institutionsalderen til at afse tid til et interview (jf. genudsendte mail), og der er derfor kun to med små/hjemmeboende børn blandt interviewpersonerne. Uddannelses- og arbejdsmæssigt er der en rimelig variation og professionerne inkluderer eksempelvis både en SOSU hjælper og en grafiker. Der er dog ingen interviewpersoner uden uddannelse, men der er en enkelt på førtidspension og en delvist pensioneret mand. Det viste sig, at interviewpersonerne havde placeret sig i jobs, hvor de har en vis grad af fleksibilitet. Kun en enkelt har forholdsvist faste (tidlige) mødetider. Dette var relativt overraskende for mig, da jeg havde forventet, at en del af motivationen til at indgå i B-samfundet var en reaktion på en nuværende

utilfredsstillende situation med A-arbejdstider. I relation til B-samfundet var der kun en enkelt, der betragtede sig som aktiv, og vedkommende sad i bestyrelsen.

Ideen med et varieret udvalg af interviewpersoner har i sagens natur ikke været et forsøg på repræsentativitet, men at få så mange forskellige perspektiver og oplevelser frem i relation til det levede hverdagsliv som B-menneske som muligt. Undersøgelsens eksplorative karakter har således også haft en afsmittende effekt på såvel interviewguide som interviewene. Interviewene har haft karakter af at være semi-strukturerede, idet de er udført på baggrund af en på forhånd udarbejdet interviewguide (se bilag).

OM INTERVIEWGUIDEN

Grundet ambitionen om at lade undersøgelsen tage afsæt i induktive forskningsprincipper, er interviewguiden primært udformet ud fra mere eller mindre løse forestillinger (jf. tidl. omtalte inspirationskilder) om hvilke temaer, der kunne belyse det oplevede hverdagsliv som B-menneske og motiverne til ønsket om mere fleksibilitet. Tematisk har jeg samtidig været inspireret af Schütz' temaer og begreber om bl.a. indre og ydre tid, projekter, motiver, biografisk situation, sociale relationer mv. til at indfange og beskrive hverdagslivet (uden at der dog er tale om en deduktiv operationaliseringsproces i traditionel forstand). Min indsigt og viden om hvilke teoretiske begreber, der kunne bringes i anvendelse og belyse B-mennesker og deres hverdagsliv, har således i nogen grad været vejledende for de temaer, der er blevet taget op i interviewene.

Interviewguiden er detaljeret, da der dels er taget hensyn til, at den kan tilpasses de forskellige typer af medlemmer (med og uden børn, med og uden arbejde, single eller samlevende etc.), og dels for at få en generel opfattelse af dem som B-mennesker, de eventuelle B-problematikker og relationen til B-samfundet. I og med at der ikke forelagde observationer forbundet med denne kontekst, var det vanskeligt på forhånd at have et klart billede af, hvad der ville blive centralt, og det virkede væsentligt at få et bredt generelt indtryk af medlemmerne, for at kunne vurdere deres B-oplevelser. guiden tager følgelig også relativ lang tid at komme igennem og interviewene har været af ca. 2-3 timer. Guiden omfatter ni temaer (stamoplysninger, bolig, hverdagsliv, sociale relationer i almindelighed, B-samfundet, definition og opfattelse af B-mennesker, sociale relationer i en B-optik, kritiske spørgsmål/diskussion samt et tema om fremtiden og individuelle projekter), hvor ideen indledningsvist var at anlægge et generelt perspektiv for efterfølgende at zoome ind på B-tematikken. Som det ses ud fra temaerne bliver det fænomenologiske setup brudt af en række spørgsmål, som antager en mere eller mindre kritisk og provokerende vinkel. Dette har jeg valgt som en metode til forsøgsvis at afklare deres egentlige holdning og dedikation til B-samfundsprojektet (og ønsket om ubegrænset fleksibilitet) ved på udfordrende vis at konfrontere dem med forskellige fordomme og udsagn. Jeg har følgelig haft en forventning om, at det samtidig kan fremkalde

nogle umiddelbare holdninger og perspektiver, som ikke nødvendigvis kommer til udtryk via den anden type spørgsmål. Disse spørgsmål har efter min bedste overbevisning ligeledes affødt en dynamik i et ellers langt interview.

Det er også væsentligt at påpege, at interviewguiden har været forholdsvis problemorienteret i den forstand, at jeg har været meget interesseret i at opspore hvor, hvornår og med hvem eller hvad, at konflikter eller praktiske problemer relateret til at have en B-døgnrytme opstår. Dette skyldes den grundlæggende antagelse om, at B-menneskerne må opleve konflikter eller barrierer siden de organiserer sig i B-samfundet, og interessen har således været at kaste lys over disse. Jeg har naturligvis været bevidst om, at dette fokus og ansporingen til at berette om problemer, kunne resultere i at problemerne fik en forfejlet dominerende status, og jeg har derfor været meget bevidst om også at levne plads til de positive fortællinger.

Interviewene har været orienteret mod en erfaringsnær beskrivelse af interviewpersonernes livsverden, hvor den enkeltes oplevelser altid var i centrum og altid i relation til det at være B-menneske. Jeg har anvendt en kombination af meget åbne og meget specifikke spørgsmål. Overvægten af åbne spørgsmål har været et forsøg på at lade subjektiviteten træde frem og få så mange personlige erfaringer som muligt frem i lyset, mens de konkrete spørgsmålstyper var et forsøg på at konkretisere et diffust fænomen og gøre det mere nærværende og forståeligt.

ETISKE OVERVEJELSER OG METODISKE FORBEHOLD

I forbindelse med tilrettelægning og gennemførelse af interviewene forekommer der en række etiske spørgsmål. Inden jeg foretog interviewene, gjorde jeg mig blandt andet tanker om, hvordan jeg kunne skabe en god interpersonel relation til de interviewede og på denne måde forsøge at imødekomme det forhold, at en interviewsituation alt andet lige er en asymmetrisk relation (Kvale, 1997: 131). Der kan netop siges at være en ulige magtfordeling i denne situation, der fordrer at den magtbesiddende part (i denne situation mig som interviewer) sikrer, at magten anvendes bedst muligt og med størst mulig hensyntagen til den svage part. Endvidere kan denne ulige relation afstedkomme, at den interviewede forsøger at komme med de "rigtige" svar; altså de svar som vedkommende formoder, at jeg gerne vil høre.

I relation hertil har jeg forsøgt at agere imødekommende, og jeg har forud for interviewet gjort meget for at informere interviewpersonerne om projektet, dets formål og kontekst og hvad de kunne forvente sig af interviewsituationen. Jeg har understreget, at det netop er det særlige ved at være B-menneske, som jeg interesserede mig for, og har i den forbindelse, som tidligere nævnt, præsenteret mig selv som B-

menneske. Det har jeg gjort dels i forbindelse med mit møde med B-samfundet (generalforsamlingen) og dels i tilknytning til interviewets introduktion for på denne måde at forsøge at skabe tryghed og tillid.

Jeg er overbevist om, at det har bidraget til at danne modvægt mod den ulige magtbalance, og at det har virket afvæbnende og dermed også bidraget til større åbenhed i relation til at besvare mine spørgsmål. Imidlertid har det ganske givet også affødt en vis indforståethed og blinde pletter, der har gjort at interviewpersonerne ikke har følt behov for at uddybe visse aspekter over for mig, og at jeg samtidig hermed ikke altid har været opmærksom på, at spørge uddybende ind til nogle oplevelser, der forekom genkendelige.

Jeg har i interviewene spurgt ind til meget personlige ting eksempelvis vedrørende deres venskaber, og der er i den forbindelse altid en situationel afvejelse, der skal foretages i forhold til ikke at overskride interviewpersonernes grænser. Jeg oplevede imidlertid ingen forbehold fra de interviewedes side, og de var meget velvillige og åbne, ligesom de var meget fleksible hvad angår tidsforbruget.

I relation hertil blev de interviewede lovet anonymitet, men ingen af de interviewede havde imidlertid et ønske herom. På trods heraf har jeg alligevel valgt at lade de interviewede fremstå som anonyme. Dette skyldes primært, at det kan være svært for den interviewede at overskue, hvad vedkommende har sagt i situationen endsige forestille sig, hvordan det videreformidles af mig i en tolkningssituation.

Den primære etiske fordring jeg har stået over for i denne undersøgelse, har imidlertid ikke omhandlet de personlige relationer. Den har været, at forholde mig til en af de præmisser, der er indlejret i undersøgelsen; nemlig at interviewpersonerne placeres i en kontekst, hvor de i en vis grad betragtes som undertrykte eller afvigende. De har startet en forening på baggrund af nogle oplevede problematikker. Det kan opleves ubehageligt at blive sat i en sådan offerrolle og der er ingen, der et helt interview igennem ønsker at tage den rolle på sig, hvor rigtig den end måtte være. Man ønsker mestendels at give en god selvfortælling. For at imødegå denne situation, har jeg trods et udbredt fokus på problemerne som B-mennesker også æret opmærksom på at give mulighed og plads til de gode historier. De personer jeg interviewede, var da også desuagtet meget interesseret i at udtrykke deres holdninger og oplevelser, med henblik på at sætte B-problematikkerne på dagsordenen, ligesom de var interesserede i, hvad man kunne finde ud af om B-mennesker.

Et metodisk forbehold har været i relation til validering af B-menneskernes udsagn. Således har jeg bevidst fravalgt at integrere A-mennesker med henvisningen til, at det er B-menneskerne, der oplever en utakt og som har etableret en forening. Men således er manglen på en kontrolgruppe iøjnefaldende, hvilket kan gøre det svært at vide præcist hvornår noget relaterer sig til en B-kontekst og hvornår det er et tidstypisk træk eller relateret til andre sammenhænge. Man kan godt operere uden kontrolgruppe, men der vil

naturligvis være visse pointer, hvor man retfærdigvis kunne stille spørgsmål om, hvorvidt det forholdt sig anderledes for A-menneskerne. Med andre ord har fokuseringen på B-menneskerne været et kompromis, for at trænge nærmere ind i B-menneskernes oplevelser. Det er dog vigtigt at pointere, at interviewpersonerne har vidst, at de netop er udvalgte fordi de er B-mennesker, og fordi hensigten er at undersøge det særlige og det problematiske ved at være B-menneske. Det handler således ikke bare om en almen hverdagsbeskrivelse, men en beskrivelse med vægt på det som for dem forbindes med at være B-menneske. I forlængelse heraf er det også væsentligt at påpege, at valget af personer involveret i en forening medfører en risiko for, at mine interviews ender selvpfyldende, da jeg jo netop har valgt nogen, som synes det er så synd for dem, at de har meldt sig ind i en organisation.

TEORI

SCHÜTZ SOM UDGANGSPUNKT FOR DET OPLEVEDE HVERDAGSLIV SOM B-MENNESKE

Såvel interviewguide som analyse er stærkt inspireret af Alfred Schütz, en af nøglefigurerne inden for fænomenologisk sociologi. Det skyldes i vid udstrækning, at hans tænkning både har en teoretisk og metodisk karakter, som er relevant og berigende for den grundlæggende forståelse og analyse af B-menneskernes hverdagsliv og deres oplevelser heraf. - Metodisk, fordi han udstikker en relativ systematisk eksplorativ måde, hvorpå man med afsæt i menneskers subjektive oplevelser og forståelser af forskellige fænomener og problemer, kan konstruere videnskabelige analyser og begrebskonstruktioner; man må udforske menneskers egne primære livs- og betydningssammenhæng, begreber af første orden, med henblik på at lave en videnskabelig objektiveret abstraktion som er begreber af anden orden. - Teoretisk, bl.a. fordi han netop er optaget af hverdagslivet og dets forskellige (tids)rytmer og har menneskers egne oplevelser i centrum med henblik på at kunne beskrive, forstå og fortolke deres subjektive motiver og intentioner. Det er netop sådanne hverdagsagtige oplevelser, jeg på eksplorativ vis ønsker at udforske hos B-menneskerne med henblik på at få en forståelse af, hvordan de subjektivt oplever det, at være B-menneske og hvilke positive og negative konsekvenser en sådan døgnrytme og tilhørende vaner og prioriteringer afføder. Således har Schütz' tænkning og begreber været kilde til inspiration i forbindelse med udformningen af interviewguiden, ligesom den første analysedel vil være en Schütz-inspireret analyse, hvor jeg vil benytte Schütz' begrebsapparat til at systematisere og analysere det empiriske materiale og beskrive B-menneskernes hverdagsliv, som de selv oplever det. Denne analysedel vil således have et mikro-perspektiv eller en subjektiv tilgang, som er fokuseret på at afdække hverdagslivet som b-menneske set indefra, som det erfares og leves af de udforskede selv.

DET INTERSUBJEKTIVE HVERDAGSLIV

Schütz var oprindeligt inspireret af Max Webers forstående sociologi og hans begreb om mening. Weber understregede vigtigheden af at inddrage den mening, som den enkelte aktør tillægger sin egen handling, men forsømte, ifølge Schütz, at undersøge selve konstitutionen af social mening (Zahavi 2003: 82). Denne mangel forsøgte Schütz at udbedre ved at kombinere Webers sociologi med Edmund Husserls fænomenologiske metodologi og Henri Bergsons begreber om bevidsthed og indre tid. Han videreudviklede efterfølgende sin teori i dialog med den amerikanske pragmatisme (især William James, John Dewey og George H. Mead) (Schütz 2005: 8).

Med udgangspunkt i Husserls intentionalitets- og livsverdenanalyse argumenterer Schütz for, at det er nødvendigt med en systematisk undersøgelse af hverdagslivet. Det er således netop hverdagslivets verden⁹, der udgør rammen og scenen for de sociale relationer og handlinger, idet den sociale verden afslører og manifesterer sig i bestemte bevidsthedsakter og -operationer (Zahavi 2003: 82). Alle fænomener, erfaringer og tanker kan kun identificeres ud fra, hvorledes de kan forstås som viden hos et subjekt. Men et sådant subjektivt fokus er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at den viden, vi får om menneskers egne oplevelser, er uafhængig af omgivelserne. Viden og mening er fra starten indskrevet i en fælles socialverden og er et kollektivt fænomen, idet ethvert individ er del af en historisk og social kontekst. Venner, forældre, lærere mfl. forestår en overlevering af viden og erfaringer om den sociale verden, som virker som en referenceramme for individet og dermed en betingelse for dets udfoldelsesmuligheder (Schütz 2005:27).

Ifølge Schütz er der altså tale om et kulturelt og socialt frembragt lager af viden, der er intersubjektivt, og som er baggrunden for den naturlige indstilling til omverden, som individet besidder. Intersubjektiviteten er helt essentiel i forståelsen af Schütz tænkning, da den understreger eksistensen af en kollektivitet og dermed, at der er andet end sociale konstruktioner, nemlig noget vi som mennesker har tilfælles og deler; vores forståelse af verden beror ikke blot på vores egne subjektive oplevelser og fortolkninger, da det subjektive netop er influeret af og uadskilleligt fra den sociale påvirkning. Mennesker lever sammen og er forbundet med hinanden gennem fælles påvirkning og virksomhed, idet vi forstår andre og bliver forstået af dem. Hver især deler vi en fælles virkelighed og meningsstruktur, som er skabt på baggrund af menneskelige handlinger, og som vi tager for givet (Schütz 2005: 31).

⁹ Hverdagslivets verden er Schütz pragmatisk transformering af Husserls livsverden-begreb. Den grundlæggende betydning af de to begreber er imidlertid den samme.

HVERDAGSLIVETS VERDEN

Den verden, som vi opfatter som den altoverskyggende virkelighed, er, ifølge Schütz, en intersubjektiv verden, hvor alle mennesker forenes og lever størstedelen af livet. Hverdagslivets verden tages for givet og er;

" ... den intersubjektive verden, der eksisterede længe før vi blev født, der blev erfaret og fortolket af andre, vore forfædre, som en ordnet verden. Nu er den genstand for vor erfaring og fortolkning. Enhver fortolkning af denne verden hviler på et lager af tidligere erfaringer af den, vore egne erfaringer og dem, vi har fået overleveret fra forældre eller lærere, og disse erfaringer fungerer i deres egenskab af forhåndenværende viden som en referenceramme" (Schütz 2005: 80-81).

Hverdagslivets verden udgør rammen for den sociale aktion, inden for hvilken individer etablerer relationer til hinanden i forsøget på at give mening til hinanden og sig selv (Møller 1973:9). Således handler og interagerer folk på baggrund af praktiske og ikke teoretiske interesser. Hverdagslivets verden er både scenen og genstanden for vores handlinger, idet vi må beherske og påvirke den i forsøget på at realisere vores handlingers mål. Hverdagslivets verden fremstår derfor som et foranderligt og dynamisk sted, hvis forhold vi kan påvirke, men som også yder modstand mod vore handlinger (Schütz 2005:81). Hverdagslivets verden er ikke den eneste verden, men derimod den altoverskyggende virkelighed. Schütz nævner andre virkeligheder som eksempelvis drømmenes verden, fantasiens verden, kunstens verden, den religiøse verden og den videnskabelige verden.

I disse verdener er hverdagslivets bevidsthed og den naturlige indstilling afløst af en anden form for bevidsthed, som eksisterer inden for rammerne af hverdagslivets verden, men som ikke er intersubjektiv. Derimod er disse verdener et udtryk for, at der findes bevidsthedsformer, som udfordrer hverdagslivets bevidsthed (Jørgensen 2006:127). Mennesker bevæger sig således dagligt imellem disse virkeligheder. De foretager spring, som ifølge Schütz er en ændring af vores bevidsthedsspænding. Hver gang grænserne overskrides, opleves det som et indre chok, som dog ikke foranlediger en decideret opløsning af troen på verdens virkelighed. At denne tro ikke opløses, skyldes netop hverdagslivets verdens status som den overordnede virkelighed, verificeret gennem vores praktiske erfaringer, og at vi med den naturlige indstilling altid falder tilbage i hverdagslivets bevidsthed (Schütz 2005:110).

DEN NATURLIGE INDSTILLING OG DET FORHÅNDENVÆRENDE VIDENSLAGER

Schütz beskriver netop den naturlige indstilling som en slags commonsense-indstilling, der er karakteriseret ved en tro på, at verden er givet og naturlig, og at den eksisterer her og nu både for en selv og for andre.

Samtidig er den forankret i en bevidsthed om, at verden også har en fortid og en umiddelbar fremtid. Den naturlige indstilling er på det nærmeste en førbevidst eller ubevidst indstilling, som har rod i en commonsense-viden eller en forhåndenværende viden, som vi orienterer os igennem.

Det forhåndenværende videnslager dækker over alle de erfaringer og alt den lærdom, som individet gennem sin historie har oplevet og fået overleveret. Individet befinder sig således altid i en biografisk bestemt situation eller en historisk, fysisk og sociokulturel kontekst. Udgangspunktet for individets handlinger er individet selv, men individet er ikke blot et nutidigt individ, der begriber verden her og nu. Det er tillige summen af egne og forfædres erfaringer, som er blevet overleveret og indlejret i individets krop og sjæl (Schütz 2005: 29). De tolkninger og erfaringer, vi arver fra tidligere generationer, som her kommer til udtryk i det forhåndenværende videnslager og den naturlige indstilling, afspejler Schütz' opfattelse af det strukturelle perspektiv i den menneskelige tilværelse og er hans forsøg på at sammentænke subjektiviteten og socialiteten.

Det forhåndenværende videnslager og den naturlige indstilling implicerer en form for know-how eller kogebogsviden for, hvordan vi skal agere i verden. Vi betjener os således af et repertoire af regler, vaner og typificeringer for, hvordan vi skal forstå vore medmennesker og agere i diverse situationer. Vi opfatter, erfarer og forstår i overensstemmelse med de normale og typiske strukturer, modeller og mønstre, som vores tidligere erfaringer og arvede viden har nedfældet i vores bevidsthed (Schütz 1962). Dette lager af typer og typiske relationer og meninger definerer, hvad "man" gør i en given situation og gør det muligt at gætte på, hvad der kan forventes at ske. Vi har således nogle fælles referencerammer, og som følge heraf indgår individet i interaktion med en forståelse for, hvordan vedkommende selv betragter sin egen rolle, men også ud fra en opfattelse af, hvorledes individets egne handlinger vil blive modtaget og opfattet hos andre. Hver person har sit eget perspektiv på den sociale virkelighed, som afhænger af, hvor individet befinder sig fysisk og socialt, og dette perspektiv er forbundet med det individuelle videnslager. Men de almene betydninger og den fælles referenceramme sikrer en omveksling af de individuelle perspektiver til fælles gensidige perspektiver, og en fælles forståelse er ifølge Schütz en forudsætning for interaktion. (Schütz 2005:27-36).

Det forhåndenværende videnslager og den sociale commonsense-viden indeholder både en strukturel og en genetisk socialisering. Det strukturelle aspekt fremhæver, at den viden, individet er i besiddelse af, i princippet også kunne være andres viden, såfremt de havde adgang til de samme fakta, som individet har. Hvis man så at sige overtog den andens fysiske og sociale placering – og dermed blev placeret i nye relevanssystemer og meningsuniverser – ville man principielt opleve og vide det samme som den anden. Det genetiske aspekt henviser til, at størstedelen af den viden, vi besidder og handler på baggrund af,

foregår med udgangspunkt i overleveret erfaring. Uden at lægge mærke til det, trækker vi således på det socialt frembragte lager af forhåndenværende viden, når vi genskaber hverdagslivet.

Langt størstedelen af handlingerne i hverdagslivet pågår følgelig ubevidst og på en så naturlig og underforstået måde, at de end ikke reflekteres. Den naturlige indstilling sørger for, at vi kan stole på vores erfaringer og på, at enhver tvivl om verdens virkelighed fortrænges. Vi kan regne med den sociale virkelighed, at den kan forstås og er pålidelig, og at andre erfarer den på samme måde. I sin revision af og indgående arbejde med Schütz har Birte Bech-Jørgensen valgt at omdefinere den naturlige indstilling, og det at vi tager den nærmeste omverden for givet, til at tillægge disse områder eller handlinger betydning som selvfølgelige eller upåagtede (Bech-Jørgensen 1994:90). De upåagtede aktiviteter er alt det, som vi gør, men som vi ikke lægger mærke til, at vi gør. Genkendelser, gentagelser og justeringer og improviseringer hører til de upåagtede aktiviteter, som skal bidrage til at skabe en oplevelsesmæssig helhed i hverdagslivets flertydighed og forskelligartethed. (Ibid. 147). For troen på hverdagslivets selvfølgelighed kan suspenderes momentant, når usædvanlige eller uventede situationer bringer individet i en såkaldt lysvågen tilstand, hvor hverdagslivets bevidsthed ikke længere slår til. Eksempelvis når vi kommer ud for chokoplevelser, der minder os om, at hverdagslivets verden ikke er den eneste eksisterende verden.

Sådanne chokoplevelser kan være små og store hændelser i hverdagslivet. Hvis resultatet af handlinger ikke er sammenfaldende med forventningerne hertil, hvis erfaringerne ikke slår til eller hvis nye oplevelser ikke kan indordnes i det forhåndenværende videnslager, suspenderer vi vores tro på virkelighedens beskaffenhed, indtil tidligere forestillinger er revideret. Det kan således ske momentant i hverdagslivet, når vi reflekterer over erfaringer og handlinger (den naturlige indstillings epoché), eller det kan ske, når vi forholder os videnskabeligt til hverdagslivet. Man træder følgelig ind i en anden verden eller en anden bevidsthedsform ved at udøve epoché over for den naturlige indstilling til livsverdenen (Schütz 1962:229). Videnskabeligt må vi, ifølge Schütz, udøve epoché over for forudfattede meninger og teori, hvilket indebærer at sætte parentes om disse med henblik på at give en forudsætningsløs beskrivelse af det, vi udforsker. Vi må kunne beskrive de specifikke egenskaber, der gør den specifikke genstand. Som Birte Bech bemærker, kan en sådan videnskabelig forudsætningsløshed være efterstræbelsesværdig, men ikke fuldstændig praktisk mulig, da der altid vil være selvfølgeligheder, der ikke forsvinder, og som kan forårsage blinde pletter i udsynet til forskningsfeltet (Bech-Jørgensen 2001b:211).

TID OG HANDLINGER

Ifølge Schütz skal handling forstås som en betegnelse for den form for menneskelig adfærd, der er udtænkt af aktøren på forhånd, det vil sige en opførsel baseret på forudfattede projekter (Schütz 2005:43). Hermed tydeliggør Schütz også, at handlinger er intenderede og rummer en subjektiv mening og subjektive motiver, samtidig med at handlinger indgår som led i et projekt og har en tidsmæssig dimension. Skal man forstå handlinger, skal man således være opmærksom på, hvad det er for et projekt handlingen er del af, hvilke motiver og tidsstrukturer der ligger bag den, såvel som hvilken mening handlingen tillægges.

Det, der danner udgangspunktet for et projekt, er forestillingen om, hvordan endnu ikke udførte handlinger kan skabe den tingenes tilstand, som projektet er udtryk for. Baggrunden for handlinger er således et projekt, og med rod i vores erfaring knytter vi mål og midler sammen for at skabe den række af handlinger, som vi forventer, der skal til for at opnå den ønskede tingenes tilstand. Planerne for de kommende afsluttede handlinger er baseret på aktørens forhåndenværende viden og erfaringer på det tidspunkt, hvor projektet udkastes. Ifølge Schütz kan refleksionen således kun omhandle det, der *er* sket, og dermed kun afsluttede handlinger og begivenheder, og ikke det der *er ved* at ske (igangværende handlinger). Schütz skelner altså mellem den afsluttede handling, som han kalder *act*, og den handling som pågår, som han benævner *action*. Med andre ord henviser *act* til et afsluttet resultat, mens *action* henviser til en igangværende proces (Schütz 2005:43). *Act* er en handling vi både kan erindre og anticipere, idet vi kan forestille os en fremtidig afsluttet handling. Dette indebærer, at handlingen er struktureret i tre tidsmæssige dimensioner:

- Den handling, der er i gang, og som først erfares senere.
- Den afsluttede handling, som erfares i nutiden, idet vi reflekterer over den.
- Den anticiperede og intenderede handling, der transcenderer nutiden, og som rummer mulighed for fremtidige erfaringer.

Den subjektive mening i handlingen er ligeledes tidsmæssigt struktureret. Meningen er således blevet frembragt gennem refleksive tolkninger af erfaringer fra afsluttede handlinger (*acts*). Når disse tolkninger projiceres over på fremtidige handlinger, som man forestiller sig allerede er afsluttede, har vi et *projekt*. Og det er netop dette projekt, der er formålet for de igangværende handlinger, altså *actions* (Bech-Jørgensen 2001:212). Den subjektive mening, der opstår af en refleksiv tolkning af de daglige oplevelser, er følgelig både integreret i og vejledende for de handlingsforløb, der retter sig mod et bestemt projekt (Bech-Jørgensen 1994:93). Det betyder også, at handlinger er motiverede, og Schütz argumenterer på baggrund

af projektets særlige tidsperspektiv med sammenblanding af fortid, nutid og fremtid for en skelnen mellem to typer af motiver; for at-motiver og fordi-motiver. Denne skelnen af motiverne for handling har også en tidsmæssig dimension, idet for at-motivet har en orientering mod fremtiden, mens fordi-motivet har en orientering mod fortiden. For at-motiver er således det, man ønsker at opnå med handlingen, handlingens formål, og retter sig mod de forhold, som handlingen skal realisere. Fordi-motivet har derimod at gøre med aktørens fortid og de årsager og faktorer, der var medvirkende til, at aktøren kunne nå dertil at udføre handlingen (Zahavi & Overgaard 2005:181).

Handlingernes tidsmæssige strukturering opleves først når en refleksiv opmærksomhed rettes mod strømmen af oplevelser, som kan organiseres tidsmæssigt i fortid, nutid og fremtid. At det forholder sig sådan, skyldes at mennesker kan opleve handlingerne i to tidsdimensioner eller i to bevidsthedslag; indre og ydre tid. Her er Schütz inspireret af Henri Bergson, der kalder den indre tid *durée*, hvilket betyder tidsmæssig varen eller vedvarende. *Durée* er en fortløbende strøm af indre tilstande, oplevelser og begivenheder, der er udifferentierede, griber ind i hinanden og forbinder sig med hinanden. Der er ingen kronologi i den indre tid. Man kan springe rundt mellem oplevelser i tiden, og hvad man lige har oplevet forbindes med fortiden gennem minder og erindringer om tidligere oplevelser og med fremtiden gennem anticipationer. Dette er en umiddelbar, spontan og ureflekteret proces, der ikke formuleres sprogligt. Den indre tid er en kvalitativ tid. Et eksempel herpå er følelsen af, at tiden er lang, hvis man keder sig eller laver noget uinteressant, og at den flyver af sted, når man bliver opslugt af noget interessant og har det dejligt. Heroverfor er den ydre tid, der er identisk med klokketiden, og dermed er en kvantificeret, cyklisk tid, der opgøres i ensartede kvalitetsløse elementer, og som ordner og differentierer hverdagsvirkeligheden. Den ydre tid gør det muligt at adskille oplevelser og tillægge dem forskellige meninger og organisere dem i rækkefølger. Den ydre tid, klokketiden, er en social tid, der muliggør samtidighed, og som er samfundsmæssigt reguleret og regulerende. Med andre ord er den ydre tid en upåvirkelig social struktur, der udgør en mere eller mindre upågtet symbolsk magt i et foranderligt samfund som det danske. Men når vi lever i *durée* forløber begivenhederne ikke i tiden, de *er* tiden, og således har den indre tids oplevelser deres egen uregerlige tid, der ikke kan reguleres. Men den indre tids udifferentierede mangfoldighed kan ved hjælp af refleksionen projiceres ud i den ydre tid og blive ordnet i tidsrækkefølger og samtidigheder (Bech-Jørgensen 1994:93-94). Når vi overgiver os til den indre tids flydende tilstande, er vi uden for den kvantificerede tids pres, uden for ydre begivenheder og sociale strukturer.

Hvor meget man oplever tiden som indre henholdsvis ydre hænger sammen med de omstændigheder, der omgiver det enkelte individ; eksempelvis hvilke krav individet mødes af i forhold til tidsmæssig strukturering. Således er det også individet selv, der skaber overgangen mellem de ellers inkompatible tidsformer. Forbindelsen skabes gennem kropsbevægelser;

"I og med vores kropsbevægelser gennemfører vi overgangen fra vor durée til den rummelige eller kosmiske tid, og vore virksomme handlinger tilhører dem begge. Vi oplever på samme tid den virksomme handling som en række begivenheder i indre og ydre tid, der således forener begge dimensioner i en og samme strøm, som vi vil kalde den levende nutid" (Schütz 2005:90).

Kropsbevægelser omfatter også kommunikation, og i en ansigt til ansigt-relation sker der således en kommunikativ forening af indre og ydre tid. Jeg oplever den andens tale som en række begivenheder, der forløber i ydre tid, men fortolkningen foregår i den indre tidsstrøm. Og idet jeg udtrykker min tolkning af indre tids oplevelser – gennem tale, mimik og gestus – bliver det muligt for den anden at fortolke det. Kropsbevægelserne kan via deres samordnende effekt også lokaliseres rumligt til det sted, kroppen optager i verden. Idet kroppen bevæger sig, ændres udgangspunktet for mine oplevelser og for den verden, jeg sanseligt kan påvirke eller blive påvirket af (verden inden for rækkevidde) samt den rumlige tid. Det indebærer også, at man via kropsbevægelser skaber både tid og rum (Bech-Jørgensen 1994:95).

Den italienske kultursociolog Alberto Melucci bemærker i denne sammenhæng, at en fleksibel overgang mellem indre og ydre tid i dag synes at være en af de vigtigste betingelser for personlig balance. Når den indre tid støder sammen med den ydre tids sociale reguleringer, opstår der sygdomme, der er kroppens stumme svar på en verden, der forandrer sig for hurtigt. De muligheder, der åbner sig for os, er grænseløst flere, end vi kan håndtere, og ifølge Melucci er depressioner, stress og angst de fysiske og psykiske svar på den ydre tids pres, for mange valg og for mange afkald på muligheder, der synes inden for rækkevidde (Melucci 1996:19-20).

VI/DE RELATIONER OG TYPIFICERINGER

Den sociale verden indeholder ifølge Schütz fire lag eller tidsmæssige faser, der beskriver rumlig og tidsmæssig nærhed og fjernhed. Der er en verden for direkte erfaring (umwelt), en verden af samtidige med hvem der kan etableres et gensidigt samspil (mitwelt), der er fremtid (folgewelt) og fortid (vorwelt). Disse forskellige verdener er kendetegnet ved en forskel i karakteren af de sociale relationer. I verden for direkte erfaring deles ikke blot et fællesskab i tid, men også i rum, og det er her, vi finder ansigt til ansigt-relationerne. Schütz betegner sådanne samtidige relationer som konsociater, og konsociater er gensidigt engageret i hinandens biografi; de bliver ældre sammen og lever i et vi-forhold (Schütz 2005:38-39).

"Når man deler et fællesskab i rum, indebærer det, at en vis del af omverdenen er lige tilgængelig for begge parter og indeholder genstande af fælles interesse og relevans. Hver partner kan iagttage den andens krop, bevægelse, gang og ansigtsudtryk direkte, ikke blot som ting eller begivenheder i omverdenen, men i deres fysiognomiske betydning, det vil sige som tegn på den andens tanker. Når man deler et fællesskab i tid – det

gælder både ydre tid og indre tid – indebærer det, at hver partner tager del i den andens fremadskridende liv.. ” (Schütz 2005: 39).

Alle relationer er præget af grader af intimitet og anonymitet, fortrolighed og fremmedhed, intensitet og omfang. Men uanset relationens karakterer er der, som ved erfaringen af livsverdenen i øvrigt, tale om en grad af en typificeringsproces for at forstå og give mening til de uafdækkede aspekter ved den andens selv; endda i det rene vi-forhold indgår den anden kun med en del af sin personlighed (Schütz 2005:41). Men graden af intimitet har indflydelse på omfanget og karakteren af den typificering, der foretages. Jo større grad af intimitet en vi-relation rummer, desto mindre tydelig er typificeringen. Vi-relationen er præget af en konstant dynamik, hvor de typificeringer, man foretager af den anden, konstant revideres i samspil med den anden og sig selv.

Men i interaktionen med andre foretager man ikke blot en typificering af den anden, man foretager også en selv-typificering, idet man også selv kun indtræder i interaktionen med visse lag af personligheden. Så når man typificerer den andens rolle, påtager man sig samtidig selv en rolle. Og når man typificerer den andens adfærd, typificerer man samtidigt sin egen. I denne sammenhæng er det vigtigt at påpege, at de commonsense-konstruktioner, der bliver anvendt til typificering af den anden og en selv, i høj grad er socialt afledte og socialt anerkendte. Mønstret af typiske konstruktioner er ofte institutionaliseret, så det fungerer som en adfærdsnorm (Schütz 2005:42).

Verden af samtidige omfatter relationer, hvor mennesker eksisterer i samme tid, men i adskilte rum, og derfor ikke er i direkte interaktion med hinanden. Heraf følger også, at disse relationer, som betegnes de-relationer, er mere distancerede. Jo mere distanceret en sådan relation er, jo større grad af typificering foretager man, når man skal fortolke og forstå den anden. I verden af samtidige kan man enten benytte sig af de erfaringer og typificeringer, som man har gjort i andre vi-relationer, eller man kan benytte sig af historisk viden om en given person, som man på et tidligere tidspunkt har haft en vi-relation til. Den type erfaring, der opnås på denne vis, i en de-relation, er præget af at være mere indirekte og upræcis, end hvis der er tale om en vi-relation (Jørgensen 2006:133). For at forstå den anden og hans adfærd skabes en idealtpe af hans personlighed og adfærd, og Schütz bemærker:

”Det bliver tydeligt, at øget anonymitet fører til mindre indholdsfulde. Jo mere anonymt det typificerende begreb er, jo mere løsrevet er det fra det pågældende individuelle medmenneskes særegenhed, og desto færre aspekter af vedkommendes personlighed og adfærd indgår i typificeringen som relevante for det forhåndenværende formål, der er årsag til typedannelsen” (Schütz 2005:40).

I en de-relation forstår man således ikke den anden som en unik person i levende omgivelser, men arbejder med at forstå vedkommende udelukkende gennem tankekonstruktioner. Sådanne relationer har derfor

også ofte en hypotetisk karakter, hvor man har visse forventninger til adfærd og opførsel på baggrund af forestillinger om en type. De idealtyper, der skabes i de-relationen, som aldrig er identisk med en konkret person, er ikke udsat for den konstante revision via oplevelser og indtryk, som pågår i en vi-relation, og som følge heraf fremstår typificeringen tydeligere.

Schütz skelner mellem otte forskellige grader af anonymitet i de-relationerne, som beskriver distancen og anonymiteten i disse relationer. Den laveste grad af anonymitet findes i den inderste region, punkt 1, hvor man næsten kan se hinanden, mens punkt 8 afspejler den højeste grad af anonymitet, som på det nærmeste er utilgængelig for erfaringen:

1. Mennesker som har haft ansigt til ansigt relationer i fortiden og som kunne mødes igen.
2. Mennesker som engang har mødt nogle af de mennesker, som vi omgås.
3. Dem som vi snart vil møde.
4. Mennesker som vi kender for deres rolle eller position, men ikke som konkrete mennesker.
5. Grupper af mennesker som vi kender uden at kende nogle af de specifikke medlemmer af gruppen.
6. Grupper af mennesker, der er så anonyme, at vi aldrig vil støde på nogen af medlemmerne.
7. Objektive meningsstrukturer skabt af mennesker, som man ikke har eller har haft nogen direkte interaktion med.
8. Artefakter/genstande som er lavet af mennesker, som man aldrig møder, og som man aldrig vil møde (Schütz 1967:180-81).

Fremtiden er for Schütz både ubestemt og ubestemmelig, idet der er tale om en åben og udefineret tid, som han derfor også mener, forskere kun i grove træk kan og bør udsige noget om. Schütz fænomenologiske tilgang er ganske enkelt hverken egnet til eller møntet på at lave forudsigelser. Med fortiden forholder det sig en anelse anderledes.

Ligesom i verden for direkte erfaring og verden af samtidige er der i fortiden både vi- og de-relationer. De er blot af en anden beskaffenhed. De relationer, der engang har været vi- eller de-relationer, er det i princippet stadig, når de graves frem af erindringerne. Men de står i et andet lys, og de bærer præg af at være fortid, da det retrospektive perspektiv gør, at man ser begivenheder og relationer med andre øjne, end man gjorde, da de fandt sted. Man kan ikke forsikre sig om, at de fortolkninger, man foretager af fortiden, rent faktisk er i overensstemmelse med hensigten og fortolkningen på det tidspunkt de fandt sted, og derfor vil fortolkninger og typificeringer af fortiden per definition være vage og usikre (Jørgensen 2006:135).

FORSKEREN OG KONSTRUKTION AF TYPER

Det er i verden for direkte erfaring, at hverdagslivets typificeringer skabes og indlæres. Disse typificeringer omtales også som første ordens konstruktioner, og de er essentielle for forskeren at indfange, idet de er led i at forklare den sociale virkelighed, som den erfares af mennesket, der lever sit hverdagsliv i den sociale verden. Derfor danner de udgangspunkt for at konstruere de videnskabelige anden ordens-typifikationer. Selvom forskeren foretager og indfanger typificeringer, er disse af en anden beskaffenhed, end de commonsense-konstruktioner mennesker foretager i hverdagslivet. Deltagerne i et socialt interaktionsmønster foretager deres iagttagelser ud fra deres biografiske situation og er styret af idealiseringen af motivers gensidighed med en forventning om, at egne og partnerens motiver er uløseligt forbundne. Samfundsforskeren har som iagttager kun adgang til manifesterede brudstykker af aktørens handlinger, og forskerens forhåndenværende viden og relevanssystem i sammenhængen består af det videnskabelige korpus og hans definerede videnskabelige problem. Man må altså udlede den subjektive mening på en indirekte vis (Schütz 2005).

Når man skal foretage en samfundsvidenskabelig analyse af commonsense-verdenen, må forskeren således forholde sig til det system af projekter og motiver, der ligger bag handlingerne, samt til de relevanser og konstruktioner, som handlingerne forløber på baggrund af. Som anført ovenfor bygger alle handlinger ifølge Schütz på et projekt, og i relation til dette projekt pågår en del spekulationer og kalkulationer, der tager udgangspunkt i den forhåndenværende viden, som individet besidder. Der knytter sig to typer af motiver til et projekt; for at-motiver der udtrykker det resultat, som handlingen er rettet mod at opnå, og fordi-motiver der retrospektivt går bag om handlingen og forsøger at forklare den. Således eksisterer for at-motiver udelukkende, mens en handling pågår, mens fordi-motiver først bliver åbenlyse for individet, når handlingen er afsluttet. Der er altså forskellige niveauer af mening bag handlinger, ligesom mening kan variere blandt de, der indgår i eller iagttager interaktionen.

For at forstå den subjektive mening, som en handling har for aktøren, må vi blotlægge de motiver, som styrer den. Når handlingen sættes i forbindelse med de typiske motiver, sker der en konstruktion af en persontype. Når handlinger projekteres er sådanne typificeringer vigtige, eftersom de giver individet nogle formodninger om, hvordan andre vil reagere på handlingerne (Jørgensen 2006:136). Forskerens motiver adskiller sig fra de interagerende, og hans relevanssystem og indstilling er som desinteresseret iagttager i overensstemmelse med de opstillede regler for videnskabelig metode. Forskeren er således på en gang tæt på sit felt og samtidig distanceret fra det. Han observerer de forhold, der er tilgængelige for hans iagttagelse og åbne for hans fortolkning, men samtidig må han tolke dem på en måde, så de ikke løsrives fra deres subjektive meningsstruktur (Schütz 2005:69).

Ifølge Schütz er der mange grader af rationalitet, og rationel handling skal forstås i lyset af typificerede konstruktioner af de omgivelser, motiver, mål og midler, handlingsforløb og personligheder, der er involveret og tages for givet i den gruppe, som de interagerende hører til (Schütz 2005:60). Rationalitetsbegrebet i dets traditionelle betydning opnås først i det øjeblik samfundsforskeren konstruerer nogle modeller af interaktionsmønstre, der er i overensstemmelse med metoderne i hans videnskab (Schütz 2005:61). For at konstruere disse modeller skal man indledningsvist finde mønstre af typiske handlingsforløb i den indsamlede empiri. Derpå konstrueres til de typiske handlingsforløb en persontype, der har en bevidsthed, der er begrænset til at indeholde de elementer, der er relevante for at udføre de iagttagne handlingsforløbsmønstre. Denne fiktive bevidsthed tillægges en række typiske for- og at-motiver, der stemmer overens med målene for handlingsforløbene og en række typiske fordi-motiver, som for at-motiverne bygger på. Schütz kalder disse modeller for marionetter eller homoculi, for at understrege, at disse ikke er virkelige aktører med biografi, historie eller ontologiske betingelser. Marionetterne eksisterer udelukkende på grund af forskeren og har netop kun det relevanssystem, der har sin oprindelse i skaberens videnskabelige problem (Schütz 2005:69-71). Således er en sådan anden ordens konstruktion udtryk for rationelle handlinger, valg og motiver, idet vanskelighederne i virkelighedens verden er elimineret. Følgelig er det forskerens stiliserede fortolkning af subjektiv mening, der ligger til grund for udformningen af marionetterne, og disse er samtidig konsistente med de commonsense tankegenstande, som mennesker skaber i deres hverdagsliv i forsøget på at komme til rette med den sociale virkelighed (Schütz 2005:73).

ANALYSESTRATEGI

Allerede i kapitel 5 har jeg behandlet de grundlæggende refleksioner vedrørende specialets udformning, og med ovenstående præsentation af Schütz forskningsanvisninger indikeres også hvorledes analysen vil forløbe. Jeg vil imidlertid, i forlængelse heraf, i dette kapitel konkretisere den aktuelle strategi for analysen af det empiriske materiale.

ERFARINGSFJERNE BEGREBER SOM STRUKTURERENDE PRINCIP

Med henvisning til specialets hermeneutisk-fænomenologiske forskningsdesign, hvor det er hensigten at forene forståelse "indefra" og fortolkning "udefra", vil jeg i analysen gøre brug af *erfaringsnære* som *erfaringsfjerne* begreber (Gilje og Grimen, 2002:167f).¹⁰ Ved erfaringsnære begreber forstås begreber, som aktørerne anvender i sine beskrivelser og fortolkninger af sig selv. Heroverfor beskriver erfaringsfjerne

¹⁰ Sondringen mellem henholdsvis erfaringsnære og erfaringsfjerne begreber, er knyttet til begrebet om den dobbelte hermeneutik.

begreber de teoretiske begreber, som anvendes i forsøget på at forstå, systematisere og præcisere det empiriske materiale i forhold til undersøgelsens formål.

De såkaldte erfaringsfjerne begreber, der benyttes i analysen, er imidlertid af en særlig beskaffenhed. Det begrebsunivers, som Schütz har konstrueret, er således præget af at være åbent for at begribe forskellige kontekster. Begrebsuniverset kan bruges til, på systematisk vis, at undersøge de udforskedes eget liv og egen forståelse, men er koblet til en social kontekst. Med Schütz er tankegangen, at mennesker har individuelle måder at gøre og opleve ting på, men disse oplevelser kobles til nogle begreber, som ikke er individuelle, men som er betinget af meningsuniverser, commonsense-typificeringer mv. Men med disse begreber siger Schütz ikke noget om begrebernes indbyrdes sammenhæng. Han fremsætter som sådan ikke nogen direkte kausalsammenhænge, teoretiske skemaer eller forudsigelser, som det er kendt med andre teoretiske begreber. Vi må med andre ord indfange sammenhængene via åbne og nænsomme begreber. Puslespillet er ikke lagt i forvejen, som hos eksempelvis Bourdieu eller Giddens. Vi må lægge det selv. De teoretiske begreber fungerer således som analyseredskaber og er primært valgt ud fra deres evne til at sætte empirien på begreb, og i gennemlæsningen af det empiriske materiale har jeg gjort en række opdagelser, der har affødt, at bestemte Schütz-begreber har fremstået som særligt relevante. Disse er blevet tematisk udvalgt til at til at strukturere og disponere analysen.

Disse temaer griber ind i hinanden, hvorfor adskillelsen skal betragtes som et analytisk greb, der primært er foretaget for at skærpe blikket for de forskelle og ligheder, der kendetegner interviewpersonerne. Dermed er det de såkaldte erfaringsfjerne begreber, der overordnet set strukturerer analysen.

Da det med henvisning til fænomenologien, er specialets forståelse, at en undersøgelse af B-menneskerne bør tage afsæt i, på hvilken måde disse selv oplever og beskriver sig selv og deres hverdagsliv, finder jeg det rigtigst, at analysen også formes og præges af erfaringsnære begreber. Analysens form vil således bære præg af brug af forholdsvis mange citater i forsøget på at komme nærmere det empiriske materiale.

ANALYSENS INDHOLDSMÆSSIGE STRUKTUR

Som tidligere nævnt falder analysen overordnet set i to dele; den empirisk drevne og den perspektiverende diskuterende del. Den empiriske analyse, Hverdagslivet i et B-perspektiv, er herunder inddelt i to dele, som modsvarer de to arbejdsspørgsmål opstillet i relation til den empiriske analyse af B-menneskerne og deres commonsense-forståelse af et hverdagsliv med en B-døgnrytme. Det tredje arbejdsspørgsmål indgår i den perspektiverende anden analysedel, som belyser B-mennesker og B-samfundet i en sociologisk kontekst.

I den empiriske første analysedel vil jeg forsøge at trænge ind i de oplevelser og opfattelser, som interviewpersonerne forbinder med at være B-menneske og have en B-døgnrytme. Det vil med andre ord

sige, at jeg vil se nærmere på, hvordan interviewpersonerne selv oplever at være B-menneske, og hvordan det påvirker deres hverdagsliv - deres opfattelse af sig selv og deres opfattelse af tid. Med henvisning til Alfred Schütz' ide om at tage udgangspunkt i de udforskedes egne typificeringer, vil jeg fokusere på de forhold, som de interviewede B-mennesker selv oplever som værende særlige og afgørende for at forstå, hvad det vil sige at være B-menneske og have en B-døgnrytme.

I fremstillingen fremhæver jeg generelle tendenser og karakteristika, der går på tværs af interviewpersonerne med henblik på at belyse i hvor høj grad, der er særlige B-oplevelser, der er fælles. Samtidig forsøger jeg også at have blik for aktørernes individuelle forskelle og unikke samt særegne karakteristika med henblik på at konstruere typologier. Derfor har jeg prioriteret en analyse, som i nogen grad beskriver aktørernes identiteter detaljeret og illustrativt for netop at tydeliggøre relationen til typologierne. Således får analysen en deskriptiv karakter. Den empiriske analyse afsluttes med præsentationen af typologier over nogle af de forhold, der forekommer centrale for oplevelsen og håndteringen af en B-døgnrytme og ønsket om mere fleksibilitet.

Med afsæt i analysen af på hvilke måder interviewpersonerne forholder sig til at have en B-døgnrytme, og hvilke strategier de benytter i forbindelse hermed samt hvilke motiver, der ligger bag de prioriteringer de foretager, udarbejder jeg tre typologier over B-identiteter. Med disse tydeliggøres de vigtigste ligheder og forskelle aktørerne imellem. Typologierne skal tilvejebringe større begrebsmæssig klarhed over det empiriske materiale ved at rendyrke væsentlige træk ved den empiriske virkelighed, og således bliver konstruktionen af typologier ligeledes en måde, hvorpå empirien sættes på begreb. Disse typologier skal ikke betragtes som entydige beskrivelser eller som absolutte. De er derimod konstruktioner og tilnærmelser af identitetstyper eller bevidsthedsformer, som tydeliggør de B-identiteter, som denne undersøgelse når frem til.

De fremkomne typologier perspektiveres og diskuteres herefter i den anden analysedel i relation til øvrige sociologiske teorier og fund, der har haft fokus på eksempelvis fleksibilitet og øvrige emner, der er relevante for mine empiriske fund fra den fænomenologiske analyse. Denne anden analysedel knytter sig således også, med sin opsamlende og perspektiverende karakter, til besvarelsen af det overordnede problemstillingsspørgsmål.

HVERDAGSLIVET I ET B-PERSPEKTIV

Med henblik på at gennemskueliggøre den empiriske analysedel giver jeg en kortfattet introduktion til de otte interviewpersoner. En mere detaljeret præsentation forefindes i bilag 2.

Som tidligere nævnt udgøres B-menneskerne i denne sammenhæng af fem kvinder og tre mænd. Den yngste mand er Jesper på 33 år. Han er uddannet cand.mag i medievidenskab og han bor sammen med sin B-kæreste. Adam er 36 år gammel og er uddannet grafisk designer. Han bor sammen med sin A-kæreste og sammen har de to små børn. Den sidste mand er Per på 73. Han er fhv. direktør, og er nu formelt pensioneret, men er aktiv i flere bestyrelser og i frivilligt arbejde. Han bor sammen med sin A-kone.

Der er knap så stor aldersmæssig spredning blandt kvinderne. Christa er 32 år gammel. Hun er uddannet cand.mag i kinesisk. Hun har en A-kæreste, hos hvem hun opholder sig lige så meget som på sin egen bopæl. Ranva er også 32 år og bor sammen med en veninde. Hun er under uddannelse til SOSU-assistent. Conny er 35 år gammel. Hun er uddannet mediekoordinator og bor sammen med sin B-kæreste. Kamille er en 37-årig cand.polit, der sammen med sin B-mand har et barn på to år. Slutteligt er der Tanja på 53 år. Hun er førtidspensionist og går i hverdagene på flere kurser. Hun bor alene.

DEN TIDSLIGE STRUKTURERING AF HVERDAGEN – INDRE TID OG YDRE TID

I dette afsnit vil jeg se nærmere på de tidsmæssige faktorer, som disse B-mennesker fremhæver som på en gang særegne og hverdagslige i forhold til at have en B-døgnrytme med henblik på at trænge ind i deres oplevelser af tid, rytme og rutiner. Tid, og oplevelser der omhandler tid og tilpasning (eller ikke-tilpasning) til samfundets tidsnormer, har således stået som et meget centralt og essentielt tema i B-menneskernes fortællinger, og det relaterer sig i høj grad til forholdet mellem indre og ydre tid.

B-RYTME OG ENERGIFLOW

Når interviewpersonerne skal beskrive deres hverdag i et B-perspektiv, har det været meget tydeligt i beskrivelserne, at det, der opleves som særligt, ikke så meget er indholdet, som det er formen. Det handler først og fremmest om rammerne for hverdagen og hvorledes disse bliver håndteret på en, i deres øjne, anderledes vis, end de forestiller sig, at A-mennesker gør. Det, der har optaget dem mest i fortællingerne, har således været den særlige B-tidsrytme, der omhandler sengetider og vågnetider¹¹ og de processer og følelser, der knytter sig hertil.

Sengetider og vågnetider er ikke ens for B-menneskerne; Kamille og Adam står i hverdagene op før kl. 8, som de tidligste, mens Christa først står op mellem 9 og 10. Resten står op mellem 8 og 9. Ranva går som regel i seng ved 22.30-tiden, Conny mellem kl. 23 og 24, Jeppe, Per, Christa og Kamille omkring kl. 0.30. Adam bliver oppe til mellem kl. 1 og 2, mens Tanja ofte er oppe til mellem kl. 2 og 4.

¹¹ Vågnetider skal forstås som et begreb, der dækker over, hvornår man vågner og står op om morgenen og vil efterfølgende blive anvendt i den forståelse.

B-menneskerne oplever, at de har et behov for at sove ca. 8 timer i døgnnet. Adam adskiller sig ved konsekvent kun at sove ca. 5 timer. Men samtlige interviewpersoner beretter om, hvordan sengetiderne er forbundet med og begrundet i dels deres søvnbehov og dels deres mødetider for arbejde eller praktiske/socialt aktiviteter den efterfølgende dag, som danner en formel til beregning af, hvornår de skal op. Denne beregning forstås som særegen for B-menneskerne, idet den underforståede opfattelse er, at A-mennesker simpelthen automatisk bliver trætte og må gå i seng tidligere, og at de derfor ikke behøver at tænke over tidspunktet og ikke har svært ved at få 8 timers søvn (Bilag 3: Christa, Per, Adam, Kamille, Tanja, Adam, Ranva, Jesper). Men det sker ikke sjældent, at interviewpersonerne ikke får deres 8 timer, fordi de enten ikke kan sove, ikke er trætte eller ikke kommer i seng til den planlagte tid al den stund, at de er i gang med noget, som har gjort, at tiden skrider. Som følge heraf oplever de, at der opstår en diskrepans mellem den ønskede sengetid, set i forhold til hvornår de reelt er trætte og den ønskede sengetid, set i forhold til hvornår de er tvunget til at stå op. Som det eksemplificeres af Kamille, er det således sjældent trætheden, der er udslagsgivende i forhold til at gå i seng:

”Og så har jeg det som alle B-mennesker, det der med, at jeg kan være frygtelig træt hele dagen, men så om aftenen, så liver jeg op, og så synes jeg overhovedet ikke, jeg har brug for at gå i seng. Så det er sådan, der kommer nok igen den der med at lade sig styre af uret ind – at grunden til at jeg så går i seng, det er, at jeg jo kan se på uret, og jeg kan jo godt regne ud, at hvis ikke jeg kommer i seng nu, så vil jeg bare være endnu mere træt i morgen. Men hvis jeg levede fuldstændigt uafhængigt, altså bare levede efter, hvad jeg havde lyst til at gøre, så ville jeg aldrig gå i seng på det tidspunkt, jeg gør, så ville jeg gå i seng væsentligt senere, ved en 3-4 tiden, og så ville jeg stå op tilsvarende senere ved en 11-12 tiden.” (Bilag 3. Kamille; 0:40:10).

Samtlige interviewpersoner deler denne oplevelse af, at det forekommer en anelse frustrerende at få energi på et tidspunkt, hvor det i forhold til ønsket om at få otte timers søvn ville være mere hensigtsmæssigt at føle træthed. Foruden at udsige noget om B-menneskernes døgnrytmes manglende sammenfald med den samfundsmæssige tid og sengetiden, beskriver Kamilles udtalelse også den ene af de to typer energiflow, som interviewpersonerne oplever i hverdagene.

ENERGIFLOWENES KARAKTER

I beskrivelserne af hverdagens forløb har et tilbagevendende anvendt ord således været energi. B-menneskerne taler om energi-balance, energi-niveau samt energi-forløb og i sammenhæng hermed tales om flow og peaks. Energi og flow forbindes og dækker over en følelse af sammenfald mellem en god mental formåen og en god fysisk energi; gode ideer, god følelse og fysisk og mental effektivitet. Energiflow er således et konstrueret begreb, der dækker over, at interviewpersonerne oplever at have forskellige mængder energi og formåen på forskellige tidspunkter i løbet af døgnnet. B-menneskerne beskriver to typer

af energiflow, de kan være i. Begge korresponderer med et indre flow, men relateres til den samfundsmæssige klokke tid i den forstand, at energiflowene sammenholdes med den ydre tid og i nogen grad relateres til tidsmæssige intervaller.

Men det karakteristiske ved B-menneskernes energiflow i relation til den ydre klokke tid er oplevelsen af, at det, uanset hvilket af dem der er tale om, er i modsætning eller i utakt til det, man kunne kalde det samfundsmæssige energiflow. Eller med andre ord, at de typer af energiflow, som B-menneskerne beskriver og veksler imellem, opleves som rytmer, der er i disharmoni til omverdenen og i en vis grad derfor til en "ønskværdig" rytme.

Den type energiflow som Kamille beskrev, indebærer at være træt når man står op, træt når man er på arbejde/i løbet af dagen, træt når man kommer hjem, men *ikke* træt når man skal i seng. Denne tilstand henvises til, at man har skullet stå (for) tidligt op og bliver af Adam uddybet således:

"Jo tidligere jeg kommer op, jo længere tid går der, før jeg ligesom er rigtig oppe at køre på arbejde, og så trækker det videre ud over aftenen, og så kan det godt blive meget sen nat, før jeg så kommer i seng. Så rykker det hele sig." (Bilag 3; Adam; 0:31:50).

Det opleves som værende tidspunktet for at vågne og stå op, der er problemet, mere end det handler om, hvornår man er kommet i seng. Så at blive "tvunget" tidligt op resulterer som oftest i en følelse af træthed og uoplagthed, der ikke blot er relateret til morgenstunden eller arbejdssituationen, men forplanter sig til hele dagen. Og oplevelsen er, at fordi trætheden på trods heraf ikke nødvendigvis indtræder aftenen efter, kan det udvikle sig til en ond cirkel, som forplanter sig over flere dage.

Den anden rytme, der beskrives, henviser til, at man enten er kommet knap så tidligt op eller er lykkedes med at sove "tidligt" aftenen forinden, så man tilnærmelsesvis har fået dækket sit søvnbehov. Dette energiflow har en mere ujævn karakter:

"Jeg starter bare langsomt, og så tror jeg, altså, henad ved en 16-tiden, der har jeg virkelig styr på det, så går det rigtig stærkt (). Så er det ligesom om, det starter forfra (om aftenen, red.). Når jeg kommer hjem med aftensmaden, så gearer jeg helt ned igen. Og så begynde at oparbejde sig igen indtil klokken bliver 20, og så går jeg i krig igen (), så er det ligesom om, ja så starter jeg op igen. Og jeg tror også at det, altså det er jo det, der gør, at klokken bliver så sen, fordi der er jeg på toppen, når klokken er 23-24, og så kører det derudad. () Jeg tror lidt, at de der pauser er måske også en indre, altså jeg hviler, jeg tror jeg hviler, faktisk, og halvsover mellem 18-20 og 7-10." (Bilag 3; Adam; 0:36:00).

Det er ikke alle, der, ligesom Adam i dette citat, så specifikt forbinder energiflowet med eksakte tidsangivelser, men det er en helt almindelig oplevelse hos interviewpersonerne at have disse bestemte

toppe og dale i energiniveauet i løbet af dagen (Bilag 3. Per, Conny, Tanja, Christa, Ranva). Men det er i særlig grad dalen om morgenen og toppen om aftenen, der fremhæves som de mest essentielle i energiflowet. Interviewpersonerne oplever således, at energien, eller manglen på samme, ikke korrelerer specielt godt med de samfundsmæssige rammer og normer eller et arbejdsliv med ufleksible rammer. Spørgsmålet er imidlertid, om denne oplevelse af et særligt energiflow er et særligt karakteristika for netop B-mennesker? Man kunne forestille sig at A-mennesker på samme måde kan opleve en uoverensstemmelse mellem den naturlige døgnrytme og klokketiden og fx have problemer med at opretholde samfundets normer om at socialisere i aftentimerne. Her er det imidlertid centralt, at disse B-mennesker både oplever deres rytme som *særlig* uhensigtsmæssig i forhold til at leve op til de forventede mødetider på arbejdsmarkedet og også oplever deres energiflow som noget, der er særligt for B-mennesker generelt. De forestiller sig med andre ord ikke, at A-menneskerne kan opleve deres døgnrytme som *så* problematisk, idet den stemmer overens med kravene på arbejdsmarkedet og de offentlige institutioner.

Det er primært fællestrækkene omkring oplevelsen af energiflow, der, på trods af variationer i sengetider, gør, at interviewpersonerne oplever, at de har en mere eller mindre skæv rytme. Disse rytmer og de tilknyttede energiflows, som de er kommet til udtryk ovenfor, vil jeg samlet set efterfølgende benævne som en B-rytme, disse erklærede B-mennesker har til fælles som en bestanddel af rammen og betingelserne for hverdagslivet. Isoleret set har B-rytmen ikke relation til den ydre klokkeid, men henviser til en fysisk kropstilstand og en indre tidsfokusering, som besværliggør nogle overgange, lige så vel som den får indvirkning på interviewpersonernes handlinger og tankegang. Den indre tidsfokusering afstedkommer således i varierende grad chokoplevelser, når B-rytmen kontrasterer de samfundsmæssige rammer og bevidstgør om en afvigelse herfra.

Sættes de tidsopfattelser, som udtrykkes her, i relation til Schütz' begreber om tid, ses det allerede her, hvordan disse B-mennesker har en fornemmelse for den ydre tid og relevansen i at kunne forbinde sig til denne, men samtidig umiddelbart oplever den indre tid som mere relevant og dominerende. Det er de udifferentierede oplevelser og indre begivenheder, altså en subjektiv tidsmæssighed, der refereres til som den "strukturerende" tid. Strukturerende sættes i anførselstegn, fordi den indre tids natur, ifølge Schütz, pr. definition er ukontrollabel. Når den indre tid støder sammen med ydre tids sociale reguleringer, må det forventeligt foranledige krav om etablering af fleksible overgange.

OVERGANGE MELLEM SFÆRER

I løbet af en typisk hverdag, foretager alle mennesker adskillige overgange eller spring mellem forskellige sfærer og bevidstheder som eksempelvis fra arbejdsliv til fritidsliv. Men disse overgange er ligeledes forbundet til en tidsmæssig struktur, idet overgangene ofte forbindes med nogle definerede eller

normative tidspunkter. For B-menneskerne opleves disse overgange som antydnet ovenfor i snæver sammenhæng med deres energiflow. Overgangene opleves i varierende grad som besværlige som følge af, at B-menneskerne oplever deres energiflow som værende i utakt med den samfundsmæssige tid.

Således knyttes der særligt mange ord og beskrivelser til de overgange, der foretages først på dagen; overgangen mellem at vågne og komme op, overgangen til at komme i gang og komme ud af døren samt overgangen til arbejdet. Men også overgangen om aftenen til at komme i seng og sove opleves som speciel for B-menneskerne.

OVERGANG FRA SOVENDE TIL VÅGEN

Overgangen om morgenen fra sovende til vågen tilstand beskrives af B-menneskerne som særligt udfordrende i forhold til energiflowet. Der går således en lang proces forud for, at disse B-mennesker overhovedet kommer ud af sengen, hvilket ifølge dem selv hænger sammen med, at de har svært ved at vågne og aldrig vågner af sig selv på de tidspunkter, hvor de er nødt til at skulle op for at overholde diverse forpligtelser (Bilag 3. Kamille, Tanja, Per, Jesper, Adam, Conny, Christa, Ranva). Det opleves som meget ubehageligt og svært at skulle tidligt op og ikke kunne sove, til man vågner af sig selv i overensstemmelse med den personlige B-rytme. Tanja betegner det som umenneskeligt, og Per forklarer, at man simpelthen ikke kan forstå, hvor ledt det er, hvis man ikke har mærket det på egen krop (Bilag 3. Tanja; 0:17:10, Per; 1:51:16). Det opleves som en fysisk umulighed at komme op øjeblikkeligt, og de skal vækkes adskillige gange, før det lykkes. Som en følge heraf er der relativ stor forskel på det tidspunkt, vækkeuret sættes til og det tidspunkt, de reelt set står op. Frem for at nævne et bestemt tidspunkt at stå op på, nævner samtlige interviewpersoner således et interval herfor, også selvom mødetidspunktet er det samme fra dag til dag. Ranva fortæller, hvordan hun den foregående dag havde stillet vækkeuret til lidt over kl. 7, men først stod op kl. 7.40 (Bilag 3, Ranva; 0:04:00), og selvom de øvrige måske bruger knap så lang tid, er det fælles for alle, at de strækker tidspunktet for at stå op så langt som overhovedet muligt. Disse bestræbelser på at få de ekstra minutter i sengen gør, at tiden til morgenrutinerne bliver meget presset.

Dette særlige B-problem med at komme op om morgenen knyttes således også sammen med det hændelsesforløb, der følger efter at stå op. Overgangen til ydre tid er ikke fuldt etableret ved, at B-menneskerne står op. At komme i gang og komme ud ad døren ender altid kaotisk og stresset, dels som følge af bestræbelserne på at få de ekstra minutter i sengen, men også fordi B-menneskerne mister fornemmelsen for tiden eller undervurderer, hvor lang tid ting tager;

"Så er det ud og få en meget hurtig morgenmad, som jeg næsten står og spiser på vej ud ad døren, ikke. Det er typisk mig, det har det altid været. Jeg giver jo ikke mig selv tid nok. Jeg vil helst sove så lææænge som

overhovedet muligt, så jeg har den der lille time og nogle gange kun en halv time, så jeg sprøjter rundt () det er sådan liige de sidste småting, for jeg får altid trukket den bare et par minutter for meget.” (Bilag 3. Tanja; 0:06:07).

For at undgå den kaotiske situation, som Tanja her beskriver, fortæller Conny, at hun godt kunne tænke sig at møde kl. 12, fordi hun godt kunne tænke sig at tingene gik lidt langsommere, og at hun havde tid til morgenmad.

”Jeg kan ikke lide det der, så skal man det, og så skal man det og bum, bum, bum. Jeg kan godt lide at det går lidt langsommere, og at jeg har tid til at drikke en kop kaffe” (Bilag 3. Conny; 0:08:27).

Det virker uoverskueligt for hende at nå noget morgenmad, da det ville betyde, at hun ville blive nødt til at beregne ekstra tid og enten stå tidligere op, eller møde senere på arbejde – og ingen af delene ser hun som en mulighed (ibid; 0:09:35). På tværs af interviewpersonerne ses dette ønske om, at tingene kunne foregå i et langsommere tempo, og at de havde lidt mere tid om morgenen. De foretrækker at være i eget tempo med en følelse af at have kontrol over deres egen tid. De vil gerne have den nødvendige tid til at skabe en god overgang, og det føler de sjældent, de har på baggrund af deres B-rytme.

OVERGANG TIL ARBEJDE

Her skal man ifølge B-menneskerne også finde årsagen til, at de fleste ofte starter arbejdsdagen med at komme lidt for sent. De møder for sent enten i forhold til det specifikke mødetidspunkt eller til deres personlige plan – særligt hvis de skal møde ”tidligt”. At tidligt står i anførselstegn, hænger sammen med, at begrebet forstås relativt i denne kontekst. Relativt, fordi tidligt ikke betyder kl. 6 om morgenen, men er oplevelsen af, hvad der er tidligt hos B-menneskerne i forhold til deres B-rytme, og relativt fordi tidligt følgelig dækker over et vist spænd i tid hos de 8 B-mennesker. Tidligt kan derfor både betyde at møde før 8 og at møde kl. 9. Det er imidlertid kun Kamille, Christa og Ranva, der engang imellem er nødsaget til at møde før kl. 8 om morgenen. Men de har skiftende arbejdstider og møder derfor senere andre dage. Conny møder omkring kl. 9, mens mændene og Tanja ikke møder før kl. 10 eller lidt derefter. Som pensionister har Tanja og Per dog ikke hver dag forpligtende arbejdstider/skoletider.

Disse mødetidspunkter afslører således, og nok så væsentligt for forståelsen af den øvrige analyse, at samtlige disse B-mennesker allerede *har* nogle fleksible eller sene mødetider i forhold til omtalen af A-samfundsstrukturer. De har en mødetid og/eller accept fra arbejdsgiverens side, der gør det muligt at møde fleksibelt, og de opfatter langt hen ad vejen også selv tidspunkterne som fleksible. Fleksible arbejdstider

skal for Christa's vedkommende forstås meget bogstaveligt og i den bredeste forstand, da hun i princippet kan bestemme og ændre sine vagter fra dag til dag på en måde, der betyder, at hun eksempelvis vil kunne bytte sig frem til flest aftensvagter, have fridage i hverdagene og arbejde i weekenderne etc. At samtlige interviewpersoner allerede har ret fleksible arbejdstider er interessant, fordi jeg i udgangspunktet antog, at medlemskabet af B-samfundet bl.a. var betinget af et ønske om mere fleksibilitet i forhold til tilrettelæggelsen af disse B-menneskers arbejdsliv og en oplevelse af modstand i denne sammenhæng. Af empirien ses imidlertid, at et fleksibelt arbejdsliv allerede er en realitet for samtlige interviewpersoner, hvilket indikerer, at der må findes andre motiver til medlemskabet og italesættelsen af B-identiteten.

Selvom interviewpersonerne altså i udgangspunktet har ret fleksible arbejdstider, er det ikke sådan, at de ikke *kan* møde tidligt, men de bryder sig ikke om det. Det føles ubehageligt, og jo tidligere de skal møde, jo større er sandsynligheden for, at de kommer for sent. Men uagtet at mødetiderne for interviewpersonerne altså mestendels er senere end det, der betragtes som en ufleksibel A-rytme, kommer de fleste alligevel ofte for sent i forhold til den oprindelige plan. I tillæg til at komme for sent, beskriver B-menneskerne også, at det forekommer dem svært at være effektive og gå i gang med arbejdet med det samme. Per siger om oplevelsen af arbejde om morgenen:

Det skal være noget, der ikke kræver, at jeg skal koble den her på (hjernen, red.). Det kan jeg love dig! Sådan har det altid været. Jeg har aldrig kunnet starte med noget kompliceret om morgenen" (Bilag 3.Per; 0:50:20).

Igen er der blandt B-menneskerne en underforstået opfattelse af, at det kun *gør sig gældende* for B-mennesker, og Per forklarer også, hvordan det kan være smart at ansætte et A-menneske som sekretær, for så kan vedkommende have forberedt og færdiggjort ting, til B-mennesket møder ind (Ibid; 2:26:06). Med andre ord opleves denne overgang til arbejdet ifølge B-menneskerne anderledes og mere træg, end de tror A-menneskernes *gør*.

Helt omvendt forholder det sig om aftenen. Her oplever B-menneskerne generelt, at de får en energi og en lyst til at være aktive og fordybe sig i diverse kreative interesser eller krævende opgaver. Adam fortæller, hvordan han tegner, maler og laver 3D grafik, som for øvrigt er sammenfaldende med hans arbejde (Bilag 3. Adam; 0:22:30). Tanja påbegynder som regel først lektielæsningen omkring kl. 23, og Per fortæller i tråd hermed, hvordan han mere eller mindre ubevidst udskyder komplicerede krævende opgaver til ved 22-23-tiden (Bilag 3. Tanja;0:45:05 Per;0:53:44). Fordi B-menneskerne føler sig på toppen om aftenen, oplever de at skulle rette deres opmærksomhed og handlinger mod den ydre klokke og lade sig diktere af denne til at tvinge sig selv i seng;

”Ret tit skal jeg presse mig til at gå i seng på den måde, at jeg ved, jeg skal op næste morgen. Altså, det er derfor, jeg går i seng. Det er ikke, fordi jeg er træt. Jeg kan nemt være oppe hele natten.” (Bilag 3. Jesper;0:22:35).

Om aftenen er det således den modsatte overgang, nemlig overgangen fra aktiv til passiv, der forekommer problematisk, og det er B-menneskernes opfattelse, at det er en problematik, A-mennesker ikke kender til, da de for længst er gået i seng, drevet af trætheden.

STRATEGIER TIL AT SKABE OVERGANGE

For at skabe de nødvendige overgange som B-menneskerne i varierende grad oplever som særlige og i en vis grad generende eller problematiske i forhold til oplevelsen af en velfungerende og sammenhængende hverdag, tager de forskellige strategier i anvendelse.

Vækkeure og snoozefunktion er helt centrale som led i en mestringsstrategi til at skabe overgang mellem den sovende og vågne tilstand om morgenen. Samtlige B-mennesker anvender således vækkeur eller vækkeure for at kunne komme op. Tanja beskriver, hvordan hun har flere af slagsen, fordi det er så svært at vågne om morgenen.

”Jamen jeg har clockradio, der starter ca. et par minutter i hel, fordi så kan jeg måske lige nå at blive bevidst til at kunne høre radioavis. Men ofte så er jeg så træt og bevidstløs, at jeg ikke hører radioen, før den har spillet et godt stykke tid. Men så har jeg et lille ur, der lige siger blippe-lip når klokken er hel, så uh, så kan jeg høre det. Og så har jeg et tredje et, der er rigtig modbydeligt, og det er sådan en sikkerhed, hvis jeg nu falder i søvn igen. Som regel har jeg dem alle tre, og hvis det nu er helt, helt galt, så kan jeg også bruge min mobil, hvis det er meget vigtigt, ikke.() Jeg kæmper jo lidt og ligger og gi’r mig, men til sidst må jeg jo overgive mig og kæmpe mig ud af tågerne” (Bilag 3, Int. 5; 0:04:10).

De adskillige vækkeure i dette citat er måske nok bare en avanceret form for snooze, men snooze-funktionen som strategi og som den tilbagevendende opmærksomhed mod omverdenen går på tværs af interviewpersonerne. B-menneskerne befinder sig i en gråzone mellem indre og ydre tid, kun forbundet af larmen fra vækkeuret og evt. radioavisen, og fasen mellem sovende og vågen tilstand udstrækkes, for at det overhovedet bliver muligt at komme op; det opleves som beskrevet her direkte som en kamp ud af tågerne.

Det er tydeligt på den måde, som Tanja beskriver denne situation på samt den mimik, der følger udtalelsen, at Tanja selv oplever denne anordning med de mange vækkeure som en smule ekstrem og pinlig, men nødvendig. De øvrige oplever også, at vækkeur og snooze primært hører B-mennesker til, men det er ikke

B om mere fleksibilitet!

alle, der som Tanja, forbinder det med noget pinligt. Per udtrykker en lidt mere ubekymret holdning om vækkeuret og snoozefunktionen:

”det er så ikke altid, jeg reagerer på det, så får det en på hovedet, og så må det jo bare komme igen” (Bilag 3. Per; 0:10:12).

Christa og Jesper bemærker også blot anvendelsen af vækkeur og snooze, men kommenterer det ikke yderligere (Bilag 3. Christa 0:05:37, Jesper 0:05:21). Denne forskel kan naturligvis afspejle, at Tanja er mere udpræget B-menneske end Per, Christa og Jesper er, men den kan også henvise til, at oplevelsen af den særlige B-situation og det at være B-menneske i det hele taget, er forskelligartet. Per, Christa og Jesper oplever det generelt ikke som så forkert og problematisk, som Tanja gør.

GULEROD OG OPTIMERING

En anden strategi for denne overgang fra sovende til vågen indgår i den mentale proces, der pågår i snooze-fasen. Strategien indbefatter at give sig selv en ”gulerod”, der kan godtgøre at skulle stå op på et uønsket tidspunkt og kompensere for at tilsidesætte B-rytmen og søvnbehovet. ”Guleroden” kan således bestå i at love sig selv en lur efter endt arbejdstid, at se frem til dage, hvor man skal møde senere eller se frem til weekenden med fravær af vækkeur. Ranva fortæller således, at hun jo godt ved, at hun skal op, og at hun er nødt til det, men det forekommer så umuligt og ubehageligt, at hun simpelthen er nødt til at associere til en belønning (Bilag 3, Ranva; 0:06:09). Ligesom tilfældet var med vækkeuret og snoozefunktionen, kan ”gulerods-strategien” forekomme som et alment træk, og også i dette tilfælde er det noget, interviewpersonen selv finder lidt vidtgående og komisk.

Disse strategier forekommer således på en og samme tid virkningsfulde, men også lidt skamfulde. Det minder B-menneskerne om, at de udefra set virker karakterløse og svage, fordi de oplever, at processen af andre opfattes som værende problemfri og et spørgsmål om disciplin.

Disse indre processer og mestringsstrategier til at forbinde sig til hverdagslivets verden i form af en fleksibel og langstrakt overgang og noget bedre at se frem til, afspejler hvor svært det opleves for B-menneskerne at gå fra en passiv til en aktiv tilstand og få kropsbevægelserne i gang og dermed forbinde indre og ydre tid. At have vanskeligheder ved at stå op, heriblandt et behov for vækkeur og snooze, forbindes altså med et træk ved en særlig B-identitet og betragtes ikke som et fællestræk for det moderne menneske generelt. Her kunne en rimelig antagelse ellers være, at stort set alle voksne mennesker, på grund af for få timers søvn, ofte vil have vanskeligheder ved at stå op¹². Set i et Schütz-perspektiv vil overgange mellem indre og ydre

¹² Undersøgelser viser, at 31% af alle danskere sover mindre end seks timer i døgnet. Søvnforskere anslår, at voksne mennesker normalt skal have 7-7,5 times søvn for at være udhvilet (Graven 2009).

tid være vanskelige for alle mennesker, og oplevelsen af det besværlige i disse overgange kan derfor betragtes som en grundlæggende menneskelig betingelse i hverdagslivet og ikke en problematik, der alene knytter sig til B-mennesker. Idet jeg ikke har interviewet A-mennesker, er det svært præcist at afgøre, hvorvidt B-menneskerne kan bekræftes i deres oplevelser. Det kunne dog tænkes, at det, B-menneskerne gør, er helt normalt og almen morgenpraksis, og at de som følge heraf har en mere eller mindre forfejlet opfattelse af, at det, de gør, er anderledes eller forkert. For B-menneskerne kan der altså her være tale om en grad af selvtypificering, hvor de handlinger B-menneskerne foretager sig opfattes som mere unormale og afvigende, end de egentlig er.

Denne selvopfattelse får betydning for de strategier, der anlægges for at overkomme de oplevede opvågningsproblemer, og som det antydes i citatet, er tiden for snooze meget kalkuleret. Den er simpelthen indregnet i den tid, som interviewpersonerne giver sig selv om morgenen, ligesom de har en fornemmelse af, hvor lang tid de kan trække den. Sideløbende med vækkeurets gentagne kimen foregår der en indre mental proces, som omhandler optimeringsmuligheder og vurderinger af vigtigheden i at møde til tiden:

”Det er utroligt, hvad man sådan i den der halvdøs, hvor meget man kan ligge og få optimeret. Jeg ved, at jeg skal bruge lige præcis 20 minutter, fra jeg står op, til jeg er ude af døren, altså hvis jeg skal have bad og have tøj på.. () I den der halvdøs, der kan man godt ligge og finde ud af, arh måske behøver jeg kun være der tre minutter over halv ni, og så kan man sådan liiige få 4-5 minutter mere, ikke.” (Bilag 3, Int. 8; 0:06:48).

Overvejelserne om mulighederne for at udskyde tidspunktet for at stå op og fokuseringen på minutterne, som Kamille her beskriver, er helt typiske (Bilag 3. Jesper, Conny, Ranva, Per, Tanja). Men i tilfælde af, at den på forhånd kalkulerede plan overskrides, sker det i nogle tilfælde, at optimeringsprocessen medfører, at B-menneskerne bliver tidsoptimistiske¹³ i bestræbelserne på at få de ekstra minutter i sengen. Og som en konsekvens heraf får de for lidt tid til morgenrutinerne, hvilket i yderste konsekvens gør, at de kommer for sent. Med andre ord holder deres fornemmelse af, hvor lang tid de kan trække den i forhold til at nå det de skal ikke altid. Hvorvidt det ender med, at de kommer for sent til et mødetidspunkt, afhænger generelt af, hvor nemt og hurtigt de er i stand til at lave overgangen fra sovende til vågen og tilpasse sig, hvor veldefineret mødetidspunktet er, samt den personlige indstilling til den ydre tids normative karakter, hvilket jeg vil vende tilbage til senere.

¹³ Tidsoptimistisk er et ord interviewpersonerne selv anvender. De anvender det i betydningen af en form for naivitet i relation til, hvor megen tid man har til rådighed, i forhold til hvor meget man skal nå på den tid.

DEN LANGSOMME OG DEN FORHASTEDE STRATEGI

At etablere en overgang til at komme i gang og komme på arbejde er forbundet med en vis rutine. Christa havde som den eneste meget svært ved at gengive nogle egentlige morgenrutiner og oplevede nærmere et fravær af rutiner, da dagene for hende var meget forskellige, samtidig med at hun fandt det vanskeligt at adskille dem fra hinanden. Christa er som tidligere nævnt også den eneste med ultimativt fleksible arbejdstider, og årsagen til fraværet af rutiner skal måske netop findes i den manglende struktur. Mangel på rutiner og regelmæssighed kan skabe forskelsløshed og gøre, at hverdagslivet ikke opleves selvfølgeligt. Dette var tilfældet for de arbejdsløse kvinder i Birte Bech-Jørgensens undersøgelse *Når hver dag bliver til hverdag* (Bech-Jørgensen 1994). På trods af, at Christa også er orienteret mod den indre tid frem for den ydre som redskab til at orientere sig i hverdagen, oplever hun det dog ikke negativt. Hun værdsætter derimod friheden og muligheden for at gøre, hvad hun har lyst til. I modsætning til de arbejdsløse kvinder, har Christa jo også et arbejde. Det har blot en meget flydende karakter. For Christa medfører de meget varierende arbejdstider, at det i større grad er den privates sfære og de sociale aftaler, der strukturerer og definerer hverdagslivet. Hun har således mulighed for og benytter sig gerne af at flytte en vagt for at deltage i et arrangement eller være sammen med venner (Bilag 3. Christa 0:29:40).

De øvrige B-mennesker, som har mere almindelige tilbagevendende arbejdsforhold, har imidlertid anderledes rutineprægede strategier. Hvordan B-menneskerne kommer i gang og håndterer det eventuelle tidspress, som udskydelsen af at stå op har medført, kan udtrykkes ved en langsom henholdsvis forhastet rutine. Den langsomme rutine er karakteriseret ved flere udfald (tilbagefald til mental sovende tilstand), mens den forhastede rutine har et mere kaotisk udtryk. Ranva beskriver eksempelvis, hvordan hun en kende desorienteret forsøger at gøre flere ting på en gang (Bilag 3. Ranva;0:04:30).

For B-menneskerne med den forhastede rutine går der meget kort tid, fra de står op, til de er på arbejde. Som strategi for at forbinde indre og ydre tid og håndtere tidspresset bliver de således kropsligt aktive og følger en fast rutine. De har følgelig en fuldstændig ensartet prioriteret rækkefølge at gøre tingene i om morgenen, hvilket indebærer at gøre det vigtigste først; toilet, bad, påklædning, morgenmad. Heraf følger at morgenmaden står sidst på listen over nødvendige foretagender – den bliver slugt til sidst, hvis der er tid. Ellers bliver den spist eller købt på vej til arbejdet (Bilag 3. Jesper, Kamille, Conny, Tanja).

Der er dog også en anden rutine, som, til trods for at det på grund af tidspresset og manglende tidsforfølelse også her går stærkt til sidst, har en mere langsommelig beskaffenhed. Her har den kropslige aktivitet en mere passiv karakter, som er ensbetydende med, at interviewpersonerne falder i staver:

”Jeg står op, og så går jeg enten udenfor eller i kælderen, nej jeg går ned og laver kaffe! Så går jeg ned i kælderen. Der har jeg sådan et rygerum, eller også går jeg udenfor, hvis vejret er holdbart til det. Og så sidder jeg nok der en halv times tid og vågner, stille og roligt. Så tager jeg mig af børnene, får lavet morgenmad og får smurt madpakker og så tager jeg mig, mens de spiser, så tager jeg mig så en pause mere og liiige. Ja når klokken er kvart i ni, tager jeg mig et bad og får tøj på og så er det tjuhej ud ad døren”. (Bilag 3, Adam; 0:06:40).

Denne strategi for tilvænning til den ydre tid er også forbundet til en ensartet rutine, men den er ensbetydende med, at der går en del længere tid, fra de står op, til de er på arbejde. Overgangsritualerne har således forskelligartede karakterer, men det er tydeligt, at det er forbundet med udfordringer at tilpasse sig klokketiden, da den har en tendens til at løbe fra B-menneskerne, der til syvende og sidst ofte kommer for sent ud af døren. Det kræver meget af dem at træde ud af den indre tid - ja faktisk kræver det, en særlig målrettethed og bevidsthed, hvilket Conny er opmærksom på, når hun taler om at skulle nå tingene om morgenen:

”..men så skal jeg også være meget bevidst, hvor hvis jeg slapper lidt mere af og er lidt mere ubevidst, så går det hurtigt sådan, at tiden går og nå, hov, ups, nej, nu skal jeg også..” (Bilag 3. Conny; 0:09:07).

I Schütz-forstand kan man sige, at den nødvendige refleksive indstilling betyder, at hendes bevidsthedsspænding ændres, og hun oplever et indre chok, og på denne vis understreges det, at morgenrutinerne for Conny ikke udelukkende pågår upåagtet. Men på trods af den lidt kaotiske karakter disse morgener antager, og på trods af kravet om målrettethed og at de ofte kommer for sent, oplever B-menneskerne alligevel, at disse rutiner og strategier fungerer, og at de mestendels er så selvfølgelige, at de ikke tænker over dem. Imidlertid er det bemærkelsesværdigt, at rutinerne bliver vendt på hovedet, hvis B-menneskerne har bedre tid. Således foregår tingene i omvendt rækkefølge på fridage eller i weekenden, hvor B-menneskerne først og fremmest tager sig god tid til at spise morgenmad, drikke kaffe og læse avis, ligesom de for øvrigt sover længe og ikke bruger vækkeur. De er med andre ord meget bevidste om, at weekenderne skal være aldeles lystbetonede, og at de anvendes til at kompensere for det, de oplever at måtte gå på kompromis med i hverdagene (Bilag 3. Kamille, Ranva, Christa, Jesper, Conny, Tanja, Adam). Det skal ikke nødvendigvis opfattes sådan, at de ikke mener, at A-mennesker ønsker en lystbetonet weekend, men det, der som minimum adskiller prioriteringen, kan henføres til vækkeuret. Vækkeuret har aldrig været relevant for A-menneskerne, der vågner naturligt på et tidligt tidspunkt – uanset om de vil det eller ej.

FORENING AF STRATEGIER

Den langsomme strategi og den rutineprægede strategi forenes i overgangen til arbejdet. Således påbegynder samtlige B-mennesker arbejdsdagen stille og roligt med rutineprægede opgaver, der, som de selv siger, ikke kræver hverken stort intellekt eller stor indsats. Denne strategi tages i brug for at imødegå det faktum, at de alternativt bare ville sidde og kigge ud i luften:

”Så går jeg op og tænder min computer, og så går jeg ned og henter min morgenmad. Det er frygtelig systematisk. Og så begynder jeg på min morgenmad, og så begynder jeg at læse nogle mails og tjekke nogle nyheder, og hvis der er noget let arbejde, der skal laves. Det er der jo som regel”. (Bilag 3. Kamille;0:08:00).

I overensstemmelse med B-menneskernes oplevede energiflow føler de således stadig, at de er nede i en dal, hvor de endnu ikke kan være særlig effektive eller konstruktive, men hvor nogle alligevel til en vis grad forsøger at optimere og effektivisere deres indsats. Kamille siger efterfølgende, at hun er blevet meget bedre til at gå i gang med arbejdet hurtigere, og det samme siger Jesper, der mener, at det er noget tillært, noget man vænner sig til på trods af, at det naturligt ikke passer så godt (Bilag 3. Kamille; 0:09:05, Jesper 0:08:18). Heroverfor er Adam, der ikke forsøger at optimere processen eller har tillært sig at lave en hurtigere overgang:

”Jeg har det meget godt med at starte op der (mellem halv ti og ti, red.) og så lige sjusse mig igennem den første halve time til en time, og så gå på med hård hånd. Det passer egentlig meget godt” (Bilag 3. Adam 1; 0:13:05).

Ligesom der er forskel i den tid, der bruges i forbindelse med at komme ud af døren hjemmefra, er der således også forskel på, hvor lang tid det er nødvendigt at bruge på at sjusse sig igennem den første tid på arbejdet. Nogle har lidt lettere og hurtigere ved at omstille sig til ydre tid og blive i stand til at udføre mere krævende arbejde. Eller som de selv siger; de har lært sig det. Således er der tilsyneladende også en forskel i indstilling. Det er følgelig også disse samme mennesker, der kun sjældent kommer for sent på arbejde – en pointe der vil blive genoptaget og uddybet senere.

Til gengæld kommer samtlige B-mennesker ofte for sent i seng. Eller falder i søvn senere end de gerne ville for at få den søvn, de føler behov for. Om aftenen overgiver de sig til den indre tids flydende struktur og oplever at være i et flow, hvor tidsfornemmelsen forsvinder, fordi de er opslugte af de forskellige ting, de foretager sig. For Ranva og Tanja kan en strategi til at komme i seng i nogenlunde tid være at lade være med at tænde for fjernsynet ud på aftenen, for så oplever de, at tiden bare går, og det pludseligt bliver meget sent. For Ranva og Jesper er det ikke muligt bare at gå i seng og falde i søvn. Derfor bliver en anden

strategi forsøgsvist at gå meget tidligt i seng med en bog og håbe på, at det ad den vej lader sig gøre at falde i søvn hurtigere (Bilag 3. Ranva; Jesper; 0:21:10).

Samlet set kan man sige, at de 8 interviewpersoner tidsmæssigt har en lang morgen, der først slutter sidst på eftermiddagen og dermed strækker sig ind i arbejdstiden. I en teoretisk Schütz-optik pågår skabelsen af en overgang mellem den subjektive indre tid og den samfundsmæssige ydre tid, klokketiden, meget langsommeligt. Overgangen mellem indre og ydre tid og fra drømmenes virkelighed til hverdagens virkelighed forekommer slæbsom. Den indre tidsfornemmelse svarer ikke naturligt overens med den ydre tid, som de nødvendigvis må koble sig på for at blive en del af samfundet og bevare en naturlig indstilling i hverdagslivets verden, så den fundamentale tvivl kan suspenderes. Det kræver tid, faste rutiner og/eller at blive bevidste og reflekterende for ikke at lade sig hengive til den indre tids flydende struktur. Følgelig kræver det dybest set for nogen at træde ud af den naturlige indstilling for at kunne komme ind i den igen. Ifølge Schütz skabes forbindelsen mellem indre og ydre tid via kropsbevægelser, og det er da også tydeligt, at disse B-mennesker forholder sig meget passivt de første vågne timer, og at denne kropslige passivitet er medvirkende til, at de ikke får skabt tid. De bliver ganske vist hyper-aktive for en kort stund midt i processen, men det kan netop henvises til det tidspres, de føler, og den manglende tidsfornemmelse, der gør, at handlingerne udskydes til absolut sidste frist – eller senere. De bliver tidsoptimistiske og mister fornemmelsen for (eller benægter), hvor lang tid tingene tager og for klokketiden i det hele taget. Fordi de kun bevæger sig diskontinuerligt eller lidt, sløves sanserne, og den opmærksomhed, som bæres af kropsbevægelserne, bliver enten ikke skabt, eller genskabes i ujævne rytmer.

HOLDNINGER TIL KLOKKETIDEN

B-menneskernes forhold til klokketiden er, som tidligere vist, præget af en vis ambivalens. De er på en gang meget fokuseret på tiden, samtidig med, at de har svært ved eller kun i begrænset omfang ønsker at forbinde sig til den samfundsmæssige kollektive tid.

Christa og Tanja beskriver, hvordan de ikke altid er klar over, hvilken ugedag det er (Bilag 3. Christa; 0:31:00, Tanja; 0:55:25). En del af forklaringen herpå er, at de to har mere flydende rytmer end de øvrige på grund af meget skiftende arbejds- og mødetider. En anden del af forklaringen er deres udprægede fokus på indre tid og den indre tids forrang for den ydre tid. Således forklarer Christa, at hun generelt ikke finder klokketiden væsentlig og kun retter sit fokus mod den, hvis hun skal noget. Når hun så at sige er i tiden, opleves klokketiden som uvæsentlig og uvedkommende. Det er i denne sammenhæng værd at påpege, at ingen af B-menneskerne tilsyneladende går med ur. Foruden Christa's type af begrundelse er argumenterne herfor, at de føler, at de har en nogenlunde fornemmelse af tiden. Eller den lidt mere "ekstreme" variant hvor begrundelsen består i, at tiden defineres i henhold til følelser og behov.

Således beskriver Adam, at det for ham mere er følelserne, der strukturerer frem for tiden. Han går følgelig ikke med ur, da det mere handler om, at det skal føles rigtigt (Bilag 3. Adam; 0:32:36). Denne holdning bliver også understreget i tilgangen til det at komme for sent. Adam går ikke så meget op i, om han kommer for sent – hverken i forhold til mødetider på arbejde eller i forhold til uformelle sociale begivenheder, hvor han er kendt for at komme meget for sent. I sammenhæng hermed siger han:

”Hvis jeg kommer for sent, så er det et valg, jeg træffer. Jeg kan sgu godt lige trække det en time. De venter bare. Der er det lidt mere arrogant, måske, en holdning til hvad tid er” (Bilag 3. Adam; 1:10:45).

At han italesætter det som et bevidst valg, indikerer at det tilsyneladende ikke handler om ikke at *kunne* forbinde sig til klokketiden, men derimod om ikke at *ville*. Man kan sige, at han lever efter og finder sin egen rytme af størst betydning. Derved frigør han sig i vid udstrækning faktisk også fra samfundets institutioner og normer og det, der orkestrerer samtidighed og fællesskab. Det forekommer at afspejle en meget uforpligtende og uafhængig indstilling hos Adam. De øvrige B-menneskers indstilling står i kontrast til denne opfattelse.

Ganske vist nævner de alle sammen, at de af og til kommer for sent og bliver tidsoptimistiske, samt at det til en vis grænse opfattes som værende acceptabelt. Som Per siger;

”Hvis det her samfund skal fungere, er det fornuftigt at være der til tiden, men hvis man aldrig kommer for sent, så har man for lidt at lave. Men det skal ikke være en vane. Det er disrespekt for andres tid.” (Bilag 3. Per;2:25:25).

Pers udtalelse afspejler en respekt for andres tid, men også en gensidig forventning om, at andre deler den samme indstilling og respekt for hans tid. Altså at ens eget perspektiv og motiv er sammenfaldende med den andens, som det kunne formuleres på baggrund af Schütz. Denne indstilling deles af samtlige B-mennesker med undtagelse af Adam. Der er blandt B-menneskerne således også en forståelse af, at tiden er kostbar. Den må ikke spildes. At spilde tid er noget af det værste, de ved:

”På en måde er jeg meget styret af tid, for jeg kan blive fuldstændig møgirriteret over, () når folk kommer for sent. Det synes jeg er mangel på respekt for min tid. () 2 minutter er o.k. Det, der mest irriterer mig, er folk, der systematisk kommer for sent. Det der med, hvis vi skal mødes et eller andet sted, så står jeg bare og venter. Det irriterer mig, og givet det irriterer mig, synes jeg heller ikke, det er noget, jeg kan tillade mig at gøre over for andre. () Og jeg kan blive irriteret over, hvis jeg synes, vi bruger for meget tid på et eller andet. Hvis vi har aftalt, eller min forventning var, at vi skulle bruge en halv time på et eller andet, og vi så ender med at bruge tre, for så havde jeg nok en ide om, hvad jeg skulle have brugt de øvrige timer til.() Det irriterer mig, hvis der er alt for meget spildtid!” (Bilag 3. Kamille;0:31:29).

Spildtid betyder, at Kamille mister kontrol over sin tid og ikke kan indholdsudfylde den med de ting, hun har lyst til. Og netop det er meget essentielt for samtlige B-mennesker; det lystbetonede og frihedsorienterede står meget centralt i fortællingerne. Ranva siger således også, at hun ikke bryder sig om at have for mange planer, for så kan hun ikke gøre, som hun har lyst til (Bilag 3. Ranva; 0:14:30). Ranva er også et af de B-mennesker, der har en meget normativ præget indgangsvinkel til det at komme for sent. Hun oplever, at hun kommer til at fremtræde ligeglad og sløset, hvis hun kommer for sent, og hun føler et konstant tidsefterslæb (Bilag 3. Ranva; 1:37:46). Tanja og Conny deler disse følelser og er meget opmærksomme på andres formodede vurderinger heraf, hvilket afføder en splittelse i deres holdning til tid og en kløft mellem deres reelle praksis og den ønskværdige praksis, idet de oplever ikke at kunne leve op til forventningerne.

De øvrige B-mennesker deler ikke denne følelse af tidsefterslæb, og de tillægger ikke i samme grad tiden en normativ karakter, ligesom de i nogen grad er upåvirket af andres holdninger til dem. Men de har dog, med undtagelse af Adam, nogle normer for samtidighed, som de finder vigtige at respektere. Således er der en underforstået opfattelse af, at man ikke kontakter folk i tidsrummet før kl. 10 om morgenen og efter kl. 22 om aftenen. Det opfattes som en almen social regel, de ikke bryder til trods for, at de er aktive og vågne længe efter kl. 22. Grundet den manglende tidsfornemmelse og indstillingen til tid kan Adam godt finde på at kontakte folk til midnat, eller hvornår det måtte falde ham ind. Han tænker ganske enkelt ikke over det (Bilag 3. Adam; 2:05:47).

“Når jeg sidder og kigger på et ur, så har jeg overhovedet ingen relationer eller rytme til sammenligning med det der ur. Jeg tror i virkeligheden, der mangler timer i døgnet. Det burde være 28 eller sådan. Der mangler lidt i enden() Jeg er meget hjemme i min egen rytme, og jeg kæmper også for den og er egentlig ligeglad, hvad folk tænker og synes” (Bilag 3. Adam;1:34:26).

Det er tydeligt, at Adam anser klokketiden som distanceret og ikke specielt relevant, og denne holdning kan ses som arrogant, og er ikke uden konsekvenser. Således har klokketiden en samordnende effekt og afspejler en vis form for magtstruktur. En holdning som Adams underkender til en vis grad kollektivet, og i og med at han frakobler sig klokketiden og ikke anerkender denne, vil han i de situationer, hvor han nødvendigvis må tilpasse sig, være underlagt andres struktur og planlægning.

TYPIFICERINGER

I B-menneskernes fortællinger om deres tidsmæssige strukturering af hverdagslivet blev besværlighederne ved at forbinde det indre tidsflow med en kvantitativ klokkeid og deres strategier til at overkomme disse problemer belyst. Et andet centralt Schütz-begreb i analysen af hvilke motiver, der ligger bag

interviewpersonernes italesættelse af en B-identitet, er begrebet typificeringer. Typificeringer beskriver de indlærte kategorier og begreber, hvorigennem vi fortolker de begivenheder og de handlinger, vi møder i hverdagslivets verden. Gennem typificeringer af personer eller begivenheder sker en forsimpning af den underliggende relevansstruktur og denne forsimpning medfører, som tidligere nævnt, at graden af intimitet ændres (Schütz 2005:210). Det vil sige, at når vi anvender typificeringer om fx personer, sociale forhold eller grupper, trækker vi på en typikalitet, som fastlåser erfaringer i tid og rum.

Interviewpersonerne har således både forskellige selvtypificeringer af, hvad de forstår ved B-mennesker (og dermed også typificeringer af sig selv) og forskellige oplevelser af omverdenens typificeringer af dem som B-mennesker. Interviewpersonernes selvtypificeringer og definitioner af B-mennesker er ofte knyttet an til en bestemt forståelse og definition af A-mennesker.

Adspurgt hvordan de vil definere B-mennesker, svarer de fleste interviewpersoner, at B-mennesker har en bestemt *døgnrytme*, der indbefatter, at de er mest *effektive og fungerer bedst* om aftenen (Bilag 3. Kamille, Adam, Conny, Tanja, Christa). Døgnrytmen er altså central, og det er værd at bemærke, at både Kamille og Christa kobler det at fungere godt sammen med det at være effektiv. Behovet for en langsom opvågning om morgenen opleves således som en barriere i forhold til at fungere godt (effektivt) og i forhold til at præstere på arbejdspladsen.

Tanja beskriver et B-menneske som én, der har svært ved at komme op om morgenen og som elsker at være i gang om natten, mens Conny definerer et B-menneske som et frihedselskende menneske, som gerne vil tilrettelægge egen tid. Det er dog ikke alle interviewpersoner, der typificerer B-mennesker, som mennesker, der er vågne om natten: "*B-mennesker betyder jo ikke nødvendigvis, at man er vågen hele natten. Det betyder bare, at man er vågen lidt senere*" (Christa: 16.31). I Christas selvtypificering ses igen B-menneskernes karakteristiske fornemmelse af at være i utakt med de samfundsmæssige normer for, hvornår man er vågen, og hvornår man bør sove. Frihed til selv at råde over tiden bliver derfor essentielt.

Generelt trækker interviewpersonerne på en fælles typificering af B-mennesker som en kategori, der går på tværs af gængse sociologiske klassifikationstræk som køn, alder eller klasse, og som snarere indholdsbestemmes af et særligt energiflow og en bestemt døgnrytme.

Det vil sige, at definitionen af B-mennesker ikke knyttes til fx en bestemt aldersgruppe (fx en antagelse om at yngre oftere er B-mennesker end ældre) eller til en bestemt klasse. I stedet opfattes det at være B-menneske som et alment karakteristikum, der går på tværs af klassiske opdelinger i befolkningen.

B-mennesker vurderes som en bred kategori, som dækker over så forskelligartede mennesker, at det ikke er meningsfyldt at koble forskellige karakteristika an hertil (Bilag 3: Adam, Kamille). Det skal dog senere vise

sig, at interviewpersonerne ikke er helt konsistente i deres typificeringer af B-mennesker, men adspurgte i andre sammenhænge faktisk i nogen grad knytter konkrete (og generelle) egenskaber til B-mennesker.

Et andet fællesstræk interviewpersonerne imellem er, at det at være B-menneske typificeres som en biologisk (genetisk) egenskab. Det vil sige, at det at være B-menneske opfattes som en naturlig og medfødt indstilling til tilværelsen (Bilag 3. Christa, Conny, Ranva, Jesper, Adam, Tanja, Pernille).

Denne medfører en opfattelse af, at man kun i begrænset omfang kan ændre på den døgnrytme, man er født med, og at en tilpasning til det nuværende samfund altid vil opleves problematisk. Man kan til en vis grad tilpasse sig, men det resulterer ikke i et lykkeligt liv eller et lykkeligt menneske. (Bilag 3. Ranva; 1:15:32).

Flere interviewpersoner oplever, at det at være B-menneske typificeres som et negativt karaktertræk af omverdenen enten i form af manglende forståelse for døgnrytmen, eller ved at andre kobler en række negative karakteristika an til B-identiteten. Som B-mennesker oplever de at blive set ned på og blive opfattet som dovne: *"Der er en almindelig bred opfattelse af, at B-menneskers levemåde er mere lad. Det er jo grundlæggende urimeligt"* (Bilag 3: Kamille, 1:30:21). For nogle af interviewpersonerne opleves omgivelsernes negative typificering af B-mennesker så stærkt, at de beskriver det som et stigma, der medfører manglende anerkendelse og respekt (Bilag 3: Tanja, Conny, Ranva). Og selv i tilfælde hvor der tilsyneladende er en accept fra omgivelsernes side, oplever Conny alligevel omgivelsernes reaktioner som irriterende:

"Også selv om folk siger, jamen det er helt ok, du er jo bare anderledes, og du skal også have lov at være, som du er, så kan de alligevel ikke lade være med at kommentere det, når man kommer ind ad døren (...). Problemet er bare, at i det øjeblik de kommenterer det, så skiller man sig jo ud, for hvis man ikke kommenterer, at folk møder enormt tidligt, så er det her åbenbart noget særligt, eller hvad? Og det kan altså bare godt føles utroligt ubehageligt, og egentlig kunne man godt ønske sig, at man havde mod til at sige undskyld, men hvis du skal kommentere det, kan du så ikke sige VELKOMMEN!! Hurraaa, du er kommet, hvor er det dejligt at se! – altså et eller andet, der udelukkende er positivt og ikke noget, der falder tilbage på mig og min morgen og mine vaner, fordi det kan godt føles ubehageligt" (Bilag 3: Conny: 1:33:10).

At det opleves som legalt for omgivelserne at kommentere, når man møder senere end den accepterede samfundsnorm, er generelt et stort irritationsmoment hos alle interviewpersonerne. De har dog forskellige strategier i forhold til at håndtere og reagere på dette. Conny, Ranva og Tanja oplever alle et stort ubehag og frustration over omgivelsernes negative typificeringer, og der er også hos de tre en stor grad af indre kontrol i forhold til at forsøge at leve op til samfundsnormerne. Samtidig er det hos disse tre, at den

stærkeste oplevelse af stigmatisering opleves. Conny fremhæver bl.a. en tese om, at der er mange, der reelt er B-mennesker, men som ikke vil stå ved det, fordi det ikke er socialt acceptabelt: *"Der må jo være et eller andet flovt ved at være B-menneske, fordi det er tit, at man ikke møder dem. De er der jo nok, ikke? () det er også fordi, hvem fanden gider egentlig at være et problem, altså, sådan tror jeg sgu også, de fleste har det () så vil man faktisk hellere prøve at rette ind"*. (Bilag 3. Conny; 2:29:10).

Adspurgt om B-mennesker kan sammenlignes med en anden gruppe i samfundet fremhæver Tanja, at hun oplever, at B-mennesker af A-mennesker bliver betragtet som handicappede. Isoleret set er hun dog ikke enig i denne betragtning: *"Er det også sådan, du selv føler det?" "Nej, det gør jeg ikke. Ikke hvis jeg er upåvirket af, hvad andre måtte mene"* (Bilag 3: Tanja: 1.48.42). Selvom Tanja her i første omgang afviser at føle sig som handicappet, er det tydeligt, at oplevelsen af en sådan typificering fra omgivelserne (eller selvtypificering) påvirker Tanjas oplevelse af, at det er afvigende og en anormalitet at være B-menneske.

Denne oplevelse af at være afvigende og forkert kommer til udtryk flere steder i interviewet med Tanja, der gør meget for at undgå omgivelsernes negative typificeringer og overholde normerne for, hvornår man møder om morgenen. Når det ikke lykkes, og hun en sjælden gang kommer for sent, er det forbundet med stort ubehag: *"Jeg var en stor undskyldning. De skulle helst ikke opdage mig, jeg krøb ind langs panelet med et undskyldende ansigtsudtryk, og den har jeg desværre i dag stadigvæk, når jeg kommer for sent"* (Bilag 3: Tanja: 1.56.23).

De øvrige interviewpersoner lader sig i mindre grad påvirke af omgivelsernes typificeringer. De trækker højest på skulderen, prøver at forklare årsagerne til en B-rytme eller bliver bare irriterede i øjeblikket. For nogle er behovet for og ønsket om at følge den indre rytme imidlertid så stærkt, at de tilnærmelsesvis er upåvirkelige af andres holdninger til B-rytmen og slet ikke villige til at gå på kompromis i forhold til mødetid. De har tilpasset sig gennem en længere periode, men har på et tidspunkt besluttet, at de ikke vil affinde sig med situationen længere. Her er det at være B-menneske udtryk for et kompromisløst valg om at udleve sin B-rytme upåagtet de problemer, det måtte give i hverdagen. *"Jeg er meget hjemme i min egen rytme, og jeg kæmper også for den og er egentlig ligeglad, hvad folk tænker og synes"* (Bilag 3: Adam: 1:34:26).

Adam repræsenterer således den modsatte pol hos de otte interviewpersoner. Her afføder typificeringerne ikke skam og skyld. De bidrager snarere til en stærk modreaktion og en beslutning om ikke længere at tilpasse sig normerne for forventede mødetider. Adam er dog ikke alene om at træffe en sådan beslutning. Også hos Per og Jesper er B-identiteten og livsformen som B-menneske udtryk for et aktivt valg og en prioritering. Det er muligt at tilpasse sig til en A-rytme, men det opleves som enormt irriterende og unødvendigt, når det nu er muligt at undgå det:

”Det føler jeg ligesom, jeg er blevet for gammel til. Nu vil jeg have det, som jeg vil have det. Også fordi jeg ved, at det bliver bedre af det, at jeg har sådan et liv.” (Bilag 3: Jesper: 1:40:20).

Per har det på samme måde og fortæller: *”Der er ikke ret mange, der ikke ved, at jeg er B-menneske, for jeg siger det jo. Jeg siger, det gider jeg ikke, jeg vil ikke. Folk kan sige, jamen kan du ikke for en gang skyld stå tidligt op. NEJ, siger jeg. Det kan jeg ikke.”* (Bilag 3: Per: 2:17:40).

Det ses altså, at det primært er mændene, der aktivt tager en beslutning om at prioritere at udleve B-rytmen og som i mindre grad lader sig påvirke af omgivelsernes forventninger til deres deltagelse og fremmøde, både i forhold til arbejde og privatsfære. Kvinderne derimod prøver i højere grad at forklare, forsvare og missionere budskabet om, hvad det egentlig indebærer at være B.

Adam og Conny fremhæver desuden barndomsoplevelser som en del af erfaringsgrundlaget bag de negative typificeringer, de har mødt, fx i form af at være betegnet som den langsomme snegl eller som den, man ikke kunne stole på. Conny beskriver det således:

”Og allerede som barn (...) der kan man godt mærke, hvad det er for nogle ting, det bliver tillagt; at man er lidt utjekket, og man er lidt doven, og man er lidt forkert, og man er lidt... altså der er en masse sådan, som man godt kan mærke, at åh, det er ubehageligt, det her, ikke” (Bilag 3: Conny, 1:09:40).

Her ses, hvordan de subjektive oplevelser af omgivelsernes reaktioner på konkrete handlinger i interviewpersonernes univers påvirker det generelle billedet af, hvordan de oplever at B-mennesker opfattes. Samtidig er det påfaldende, hvordan disse karakteristika forbindes direkte til en B-identitet af B-menneskerne og ikke tolkes som værende mere almene personlighedstræk.

Som nævnt tidligere kobler flere interviewpersoner også konkrete karaktertræk til det at være B-menneske, selvom de indledningsvis ikke finder, at der er særlige karakteristika, der samler B-mennesker som gruppe. Disse uoverensstemmelser i typificeringer korresponderer med Schütz påpegning af, at det ikke er nødvendigt med intern konsistens i de individuelle typificeringer for at opretholde oplevelsen af mening.

Hvor interviewpersonerne oplever omverdenens typificering af dem som B-mennesker som overvejende negative, knytter de selv en række positive egenskaber an til selvtypificeringen af B-mennesket. Tanja oplever fx således, at B-mennesker er sjovere, mere uformelle og mere easy-going end A-mennesker (Bilag 3: Tanja: 1:46:40), mens Jesper tror, at B-mennesker føler færre afsavn end det, han kalder hardcore A-mennesker (Bilag 3: Jesper, 1.31.30). Flere interviewpersoner fremhæver desuden fleksibilitet som en særlig præference eller egenskab ved B-mennesker (Bilag 3: Christa, Ranva, Adam), mens andre har en oplevelse af, at B-mennesker er mere kreative (Bilag 3: Per, Tanja). Disse selvtypificeringer bliver knyttet an til en oplevelse af, at B-mennesker er tolerante, sociale og lystbetonede, modsat A-mennesker, der er

kontrollerede, dømmende og tilpasser sig samfundets forventninger og normer. Det er i dette spænd mellem på den ene side at opleve en stigmatisering og deraf følgende selvstigmatisering og skam i forhold til ikke at kunne formå at leve op til samfundets normer – og på den anden side et oprør mod de veltilpassede A-mennesker og en selvtypicering af B-mennesker som sjovere, mere kreative og mere afslappede end A-mennesker, at kimen til B-identiten/-identiteterne skal findes.

At flere fremhæver netop kreativitet og fleksibilitet som typiske træk ved B-mennesker skal dog givetvis også ses som et udtryk for, hvad B-samfundet som organisation repræsenterer.

Camilla Kring fremhæver flere steder, at kreativiteten ligger i den ubundne og frie tid, og efterspørgslen af mere fleksibilitet, herunder også fleksibilitet som en udelukkende positiv værdi, må siges at være en mærkesag for B-samfundet i dens profilering udadtil. Om interviewpersonerne her er påvirkede af B-samfundets syn på samfundet, eller om de netop har meldt sig ind på grund af disse opfattelser af kreativitet og fleksibilitet, er dog svært at udsige noget helt præcist om.

VI/DE RELATIONER

Flere af interviewpersonerne oplever, at der i de nærmeste vi-relationer er en større forståelse af det at være B-menneske, mens det primært er i de mere perifere relationer og blandt A-mennesker, at den manglende accept og forståelse og de irriterende kommentarer forefindes (Fx Bilag 3: Jesper, 1:51:40, Adam, 1:49:30, Conny, 1:58:00). Således ses en klar tendens til, at interviewpersonerne i deres beskrivelser af A-mennesker som gruppe dels trækker på deres generelle forventninger til A-menneskers handle- og tankemønstre og dels trækker på stereotyper om A-menneskers opfattelser af B-mennesker. Disse typificeringer nuanceres og indholdsudfyldes i beskrivelsen af de nære, hvor der faktisk opleves en stor forståelse, overbærenhed og kærligt drilleri:

”Jeg synes, de fleste er egentlig meget overbærende på sådan en god måde, fordi de ikke nødvendigvis adresserer det. Det er sådan, nå ja, fint nok. Så lader de være med at ringe før efter kl. 12 i weekenden” (Bilag 3: Conny, 1.58.00).

Omvendt oplever de B-mennesker, der lever i et A-forhold også problemer i de nære relationer, og det er heller ikke altid, at familien entydigt accepterer valget af en B-livsform.

Adam oplever, at det er meget svært at få forholdet til A-kæresten til at fungere på grund af de forskellige rytmer: *”Det er meget problematisk, synes jeg () Det er svært, og vi kører ikke samme rytme. Det er sjældent, vi ligesom når at sætte os ned samtidig og have lige meget energi () Hun er meget struktureret, hvor jeg ikke er særligt struktureret”* (Bilag 3. Adam; 1:53:58).

Samtidig oplever Adam også, at forholdet til familien bliver besværliggjort af hans rytme som B-menneske. *"Jeg er heller aldrig rigtig blevet forstået af min familie. Jeg har altid været ligesom den, der aldrig rigtig kunne tage sig sammen til noget som helst, eller altid kommer for sent, eller altså. Så jeg tror også, det er noget, jeg ligesom har lukket af for, og sagt, nå, ja ja, pas jer selv. Så ses vi, når jeg kommer"* (Bilag 3. Adam; 1:09:10).

Også her ses Adams lidt rebelagtige reaktion på omgivelsernes typificering af ham som den dovne og den, der ikke overholder mødetider. I de situationer, hvor han *ikke* møder anerkendelse og forståelse for sin adfærd, forsøger han ikke at ændre sin adfærd for at opnå enten kollektivet, vennernes eller familiens accept. I stedet trækker han sig tilbage, er ligeglad og søger andre relationer, hvor B-rytmen er fælles, og tidspunktet for de sociale aktiviteter dermed er lettere. Til trods for at Adam selv oplever, at B-mennesker er meget fleksible i forhold til at imødegå A-menneskers rytme, er han således sjældent villig til at gå på kompromis, hverken i forhold til sin daglige rytme, eller i forhold til hvornår på døgnet han vil socialisere med andre.

Dette træk er dog, som tidligere nævnt, særligt for Adam, og for mange af de øvrige interviewpersoner ses en lidt større villighed til at tilpasse sig og ind i mellem gå på kompromis med ønskerytmen (Bilag 3: Jesper, Conny, Christa).

Adams prioritering af at opretholde sin optimale døgnrytme får betydning for de nærmeste relationer, i særdeleshed i samlivet med kæresten. På grund af de meget forskudte rytmer er det ikke meget, de ser til hinanden i løbet af en dag. De praktiske opgaver så som opvask, vasketøj osv. bliver delt imellem dem og for Adams vedkommende oftest løst, lige inden han går i seng. (Bilag 3. Adam; 0:22:30). Samtidig prioriterer Adam næsten altid at sætte sig i sit arbejdsværelse fra kl. 19.30-20, når børnene er lagt i seng og frem til kl. 1-2, hvor han går i seng. Dog pointerer både Per og Adam, der begge har en partner med en A-rytme, at deres livsstil, i forhold til deres noget kompromisløse tilgang til at være B-menneske, netop kun er mulig, fordi de er i et forhold, hvor de komplementerer hinanden og kan tage over på forskellige tidspunkter. Dette handler mestendels om muligheden for at have et familieliv med en vis struktur.

Prioriteringen af egne behov, interesser og rytmer er mest udtalt hos Adam, men tendensen ses også hos flere af de andre interviewpersoner. Som tidligere nævnt er der sjældent nogle, der gør noget af pligt, og også i samværet med partneren ses en tendens til at gøre mange ting hver for sig (Bilag 3. Per, Conny, Christa). Samtidig er det også vigtigt for mange af interviewpersonerne at have tid og plads til at være alene (Bilag 3. Conny, Christa, Per, Adam, Ranva, Jesper). Conny angiver, at hun godt kunne tænke sig mere plads og mere fysisk afstand, end det hun har i sin 3-værelses lejlighed, fx en lejlighed i to etager: *" hvor jeg kunne få mere en fornemmelse af at være alene. Også fordi min kæreste er egentlig rimelig meget hjemme-*

menneske, så det er kun mig, der går ud. Nogle gange for at være sammen med venner () og andre gange egentlig også bare for at være alene, fordi det har jeg virkelig et stort behov for” (Bilag 3. Conny; 0:03:50).

For Conny er det altså vigtigt at have mulighed for at trække sig tilbage og få lov til at have en fysisk afstand til sin kæreste ind i mellem. Hos mange ses altså en tendens til at være *sammen alene*, hvor de er sammen med deres partner ved at være samtidige i tid (og rum), men optaget af hver sin aktivitet og interesse. Denne store fokusering på egne interesser og realisering af egne behov kan selvfølgelig tolkes som et senmoderne træk, hvor individualitet og identitet er reflektive projekter, som den enkelte selv bærer ansvaret for, og som derfor ikke længere er nært knyttet til eller afhængigt af fx partnerens status og klasse. Dette medfører, at identitetsprojektet i stigende grad bliver individuelt og frigjort fra de sociale relationer, og i det lys kan behovet for tid alene og det tydelige fokus på egne behov følgelig også tolkes som et generelt træk ved det senmoderne menneske.

Omvendt er det slående, at alle interviewpersonerne prioriterer 'ikke-struktur' og fritid forstået som fri tid. Dette kan formentlig også relateres til behovet for at leve i overensstemmelse med den indre tid og den naturlige rytme. Fordi døgnrytmen er skæv i forhold til de omgivende rammer, bliver behovet for at vinde retten over tiden tilbage væsentlig. Samtidig kan behovet for at være alene måske også betragtes som en ventil fra et samfund, hvor konstante krav om at præstere og realisere sig selv, samt krav om tilpasning til en struktur, der opleves som forkert fylder meget i dagligdagen. Derfor bliver fritiden hellig og her anlægges, hvad der for nogle af interviewpersonerne kan betegnes som en beskyttelses- og tilbagetrækningsstrategi, der indbefatter, at de i udstrakt grad vil kæmpe for, at deres fritid ikke på forhånd er struktureret og indholdsbestemt.

Endelig er det også interessant i en sociologisk optik, at næsten alle interviewpersoner angiver, at de får energi, når de får lov til at følge deres egen rytme og deres eget tidsflow. *”Det kan jeg selv mærke, de dage, hvor jeg ligesom får lov til at styre mit eget tempo. Der har jeg det bare bedre” (Bilag 3. Adam; 1:15:00).*

Dette får betydning for de sociale relationer; i hverdagene kan energiflowet enten slet ikke udnyttes på grund af behovet for nattesøvn, eller også bliver resultatet at disse overskudstimer, ikke udnyttes i selskab med andre. Fordi B-menneskerne ofte opfatter tid kvalitativt og i flow, der ofte ikke korresponderer med døgnets 24 timer, bliver det svært at dyrke relationer på de optimale tidspunkter. Dette kunne indikere, at den måde, vi tænker sociale relationer på, som forbundet til en kvantitativ tidsforståelse og knyttet an til afgrænsede sfærer og tidsblokke, virker begrænsende på B-menneskers udfoldelse af deres sociale liv.

B-SAMFUNDET SOM PROJEKT

Som ovenstående analyse af typificeringer og vi/de-reationer tydeliggjorde, ses dels en række fællesstræk i interviewpersonernes opfattelse af en B-identitet, men også forskelle i hvilke egenskaber, der forbindes med det at være B-menneske samt en række forskelligartede strategier og reaktioner på omgivelsernes typificeringer. I dette sidste afsnit i den første analysedel vil motiverne bag indmeldelsen i B-samfundet, og årsagerne til at italesætte en B-identitet blive udfoldet nærmere.

De otte interviewpersoner har forskellige personlige motiver (fordi-motiver) til at støtte op om B-samfundet som projekt og dermed til at italesætte en B-identitet. Fælles for dem alle er dog en indignation og irritation over, at det, der for dem synes åbenlyst fordelagtigt, nemlig at lade B-mennesker følge sin B-rytme, ikke støttes af alle endsige bliver opfattet som socialt acceptabelt af deres omgivelser eller i samfundet generelt. Denne fortælling er for alle interviewpersonerne central for den umiddelbare årsag til indmeldelse i B-samfundet (Bilag 3. Conny, Adam, Christa, Ranva, Tanja, Per, Jesper, Kamille).

Conny beskriver det således: *"Nu var jeg egentlig bare træt af det der skide A-menneske-tyranni, havde jeg nær sagt, og den der ufleksibilitet, fordi det er meget det, det handler om for mig. Det er sådan set ligegyldigt, om det foregår på det ene eller det andet tidspunkt () Jeg synes bare, der skal være en form for fleksibilitet, og at man ikke skal tillægge det nogen egenskaber [at være B-menneske] på den måde"* (Bilag 3. Conny; 1:06:46).

For Conny bliver medlemskabet en protest og et oprør mod den nuværende organisering, men mobiliseringen af denne protest kræver, som det vil fremgå senere, lidt betænkningstid og overvindelse.

Flere af interviewpersonerne fremhæver også en undren over, hvorfor de samfundsmæssige normer for, hvornår man skal møde på arbejde, er så fasttømrede, som de oplever, at de er (Bilag 3. Christa, Adam, Tanja, Per): *"Jeg har aldrig kunnet forstå de der tidspunkter. Hvem er det, der har fastlagt de der tidspunkter. Det der med at det hele ligesom kører tilbage til landbrugssamfund og industrisamfund, som vi i realiteten ikke rigtig har mere. Det er mærkeligt, at vi alle sammen skal møde ligesom landmanden"* (Bilag 3. Adam; 1.13.44).

Ranva og Tanja adskiller sig fra de øvrige interviewpersoner ved også at italesætte mere personlige motiver til indmeldelsen i B-samfundet. Ranva fremhæver det at føle sig anderledes, føle sig udenfor og det at have det hårdt med at stå op som de primære årsager til indmeldelsen i B-samfundet (Bilag 3. Ranva; 0:56:37). Hun oplevede en meget direkte identifikation med B-samfundet og fremhæver, det positive i, at der er et fællesskab omkring det at være B-menneske: *"Det går op for mig, at jeg ikke er den eneste, der har svært ved at stå op om morgenen, altså der er et fællesskab omkring det, og noget med at jeg er ikke alene, og jeg*

B om mere fleksibilitet!

er ikke doven og sådan. Altså få bekræftet at jeg er god nok som menneske, selv om jeg ikke kan stå op kl. 7 om morgenen” (Bilag 3. Ranva; 0:57:24).

Tanja giver en lignende fortælling, da hun bliver bedt beskrive, hvorfor hun sympatiserer med B-samfundet:

”At give B-mennesker muligheden for at leve efter deres rytme og blive respekteret og ikke blive vurderet og dømt på, at de ikke kan leve op til de betingelser og forventninger, der er i den nuværende samfundsstruktur, og at man lider under dem, ja hvor hårdt det er at hænge på. Man bliver ligesom uretfærdigt opfattet som sådan noget, ja andenrangs. Det er ikke det jeg mener, men sløv, doven og ligegyldig, fordi man måske har svært ved at komme helt til tiden. Det bliver drejet lidt i en negativ retning eller meget måske endda. Det vil jeg gerne være fri for” (Bilag 3. Tanja; 1:20.07).

For Tanja bliver det generelle ønske om at give B-mennesker mulighed for at følge deres rytme således også knyttet an til den personlige oplevelse af at blive behandlet som sløv, doven og ligegyldig. Oplevelsen af at være forkert, doven, afvigende og endda ligegyldig træder altså ikke kun frem i typificeringerne af A- og B-mennesker, men ses også i Tanja og Ranvas fordi-motiver bag indmeldelsen i B-samfundet. De melder sig ind, *fordi* de har oplevet, at B-rytmen afføder negative reaktioner fra omverdenen, mens indmeldelsens for at-motiver er knyttet til det at få et fællesskab og det at medvirke til, at de selv og andre fremover vil opleve respekt for og anerkendelse af betydningen af deres rytme.

Hos Ranva er det også tydeligt, at B-samfundet som fællesskab har haft en vigtig funktion og været væsentlig i hendes beslutning om medlemskab, men hvorvidt B-samfundet betragtes som et centralt fællesskab med ligesindede varierer interviewpersonerne imellem. De fleste af interviewpersonerne lægger mere vægt på sagen end på fællesskabet, men også Tanja deler Ranvas begejstring over at have fundet lidelsesfæller (Bilag 3. Tanja; 1:22.30). Tanja fremhæver desuden, at hun efter indmeldelsen har været så begejstret over at finde ud af, at foreningen eksisterede, at hun reklamerede og fortalte om den til andre (Bilag 3. Tanja; 1:17:10).

Adam adresserer direkte, at det ikke var fællesskabet som sådan, eller det at være medlem af en forening som var vigtigt for ham – det var derimod selve sagen, som var central og afgørende for hans støtte til foreningen (Bilag 3. Adam; 1:12:13).

For Conny har det desuden krævet grundig overvejelse at melde sig ind og betænkningstid i forhold til, om hun egentlig havde lyst til at identificere sig med projektet: *” Har jeg lyst til at være offentlig omkring det? Det var jeg faktisk ikke helt sikker på. Fordi jeg egentlig synes, at jeg har oplevet, at man bliver tillagt nogle egenskaber, og det er ikke nødvendigvis altid så positivt () Det må man bare se i øjnene. Alt hvad man gør, skal man kunne stå ved i lang tid” (Bilag 3. Conny; 1:05:31).*

Conny har altså oplevet tvivl i forhold til at italesætte en B-identitet, herunder også hvorvidt hun havde lyst til at gøre B-identiteten mere offentlig med fare for en eventuel yderligere stigmatisering og negative kommentarer til følge. Denne tvivl skal ses i forlængelse af, at Conny også, som det fremgik af afsnittet om typificeringer, oplever, at det at være B-menneske opfattes som flovt, og som noget flere vælger at skjule.

Pers motivation til indmeldelse er også drevet af de personlige erfaringer fra et liv som B-menneske, men det centrale i Pers fordi-motiv bag indmeldelsen i B-samfundet er ikke båret af oplevelsen af stigmatisering fra omgivelserne, men snarere knyttet til den fysiske følelse af ubehag, han har forbundet med at være tvunget til at stå tidligt op:

Motivationen til indmeldelse for Per er, at: *"Jeg kan se, at en masse mennesker, og jeg mener en masse mennesker, ville kunne undgå nogle af de meget ubehagelige oplevelser, jeg faktisk selv har haft, fordi jeg ikke kunne påvirke det, fordi det var industrisamfund"*. (Bilag 3: Per 1:41:44). Pers indmeldelse sker altså alene i solidaritet med alle andre B-mennesker, der gennem en større accept af andre mødetider vil blive forskånet for de ubehagelige oplevelser, han selv har haft igennem sit arbejdsliv. Pers for at-motiv er således knyttet til et ønske om at skabe en samfundsmæssig forandring i form af mere fleksibilitet til gavn for den enkelte.

Også Kamille og Jesper har mere fleksible arbejdstider som det vigtigste for at-motiv (Bilag 3. Jesper; 1:01:45, Kamille; 1:13:44): *"Jeg kan ikke se andet, end at det at folk kan indrette sig sådan, som det passer til, hvordan de nu er skruet sammen, at det må være en gevinst, både for den enkelte og overordnet også for samfundet"* (Bilag 3. Kamille; 1:19:47). Både Adam, Per, Jesper, Christa og Kamille lægger stor vægt på de samfundsmæssige fordele ved skabe et mere fleksibelt arbejdssamfund, som giver større livskvalitet, og som dermed også øger produktiviteten. Her er altså tale om en ideologisk motivation, hvor B-identiteten nok er knyttet an til personlige præferencer om en bestemt døgnrytme, men hvor italesættelsen af B-identiteten også relateres til det ideologiske ønske om en bestemt samfundsstruktur og indretning. Også hos Conny kan fleksibilitet ses som et centralt at-motiv, men her står dette motiv ikke alene. For Conny er det ikke den ideologiske kamp fokuseret mod fordelene ved en samfundsændring, der er det vigtigste motiv, men snarere den normative kamp mod A-menneskernes manglende accept og respekt for en afvigende døgnrytme.

FLEKSIBILITET SOM PROJEKT

Det forekommer ikke at være ubegrundet at antage, at fleksibilitet kan ses som formålet for B-menneskernes handlinger. Flexibilitet er et meget gennemgående ord i B-menneskernes fortællinger både i relation til en nuværende tilstand og til en ønskelig fremtidig tilstand. Men hvad er det for en fleksibilitet,

B om mere fleksibilitet!

B-menneskerne ønsker? Hvor vigtig er den for dem, og hvad oplever de at få ud af fleksibiliteten? Flexibilitet kan forstås på mange måder, og med henvisning til B-samfundet kunne det formodes, at disse B-mennesker ville have et ønske om ubegrænset fleksibilitet i den forstand, at den enkelte selv skulle kunne definere og bestemme sine arbejdstider alt efter ønsker og behov. Det er imidlertid ikke det billede, der viser sig i empirien.

Det, B-menneskerne ønsker eller forestiller sig, er ikke i retningen af anarki. Flexibiliteten skal ikke bestå i, at arbejdstiderne ophæves, eller at der nødvendigvis arbejdes i to på hinanden følgende tidsstrukturer. Det handler derimod om at skabe en margin i hver ende af arbejdsdagen, så de nuværende arbejdstider blot forskubbes. Heraf følger, at der vil være en form for fix-tid eller overlap, hvor alle er på arbejde og mulighed for at lægge den øvrige arbejdstid, som man vil enten før eller efter fix-tiden. Denne form for fleksibilitet er, som tidligere nævnt, allerede en realitet for flertallet af B-mennesker. Men flertallet har prøvet at skulle møde tidligt om morgenen, og det påvirker eller påvirkede ikke deres hverdagsliv i en positiv retning.

Tanja fortæller om, hvordan hendes mødetider på et tidspunkt blev ændret fra at være om formiddagen til at være tidlig morgen. Det, synes hun, var forfærdeligt og benævner det "en forbrydelse", men hun gjorde det (Bilag 3, Int.5; 0:33:22). Ranva drog dog anderledes vidtrækkende konsekvenser af at skulle møde tidligt:

"Da jeg var færdiguddannet som hjælper og skulle starte i dagvagt, var jeg bare sådan lidt, det kan jeg ikke. Altså, jeg tror, jeg havde arbejdet der en uge eller to og så sådan, jamen det er jo ikke det, jeg vil, altså. Jeg kan fint arbejdet, og jeg kan fint dem, jeg arbejder sammen med, men jeg griner ikke hver gang vækkeuret ringer om morgenen. Og det var så der, jeg fik aftenarbejde og arbejdede, sådan indtil jeg skulle læse videre, og det har været det bedste halve år i mit liv. Altså virkelig! For jeg kunne gøre, lige som det passede mig, og jeg kunne måske også planlægge lidt mere og nå de ting, jeg ville.. Hold kæft, det var skønt! (Bilag 3, Ranva; 0:59:50).

De tidlige mødetidspunkter gav ikke kun anledning til en omstrukturering af hendes arbejdstider, men hun valgte også, udelukkende på den baggrund, at tage en ny uddannelse. De ændrede arbejdstider havde en utrolig positiv effekt, der indebar, at hun fik skabt tid og energi og fik en følelse af frihed og kontrol over sit eget liv. Denne positive effekt, som ikke kun vedrørte arbejdslivet, men forplantede sig til hele dagen, skyldtes ikke en mindre arbejdsbyrde, men senere arbejdstider. Der var pludselig bedre overensstemmelse mellem hendes indre og ydre tid. Denne højere grad af overensstemmelse må siges at afføde en bemærkelsesværdig og overraskende sammenhæng. Strengt taget oplever Ranva, at fleksibilitet fører til struktur. Således resulterer de nye arbejdstider, som hun ser som billedet på fleksibilitet, i mere overskud

og energi, som igen resulterer i mere planlægning og dermed mere struktur. Planlægning og struktur kan samtidig betragtes som et instrument til frihed og magt og kontrol over egen situation, idet man ikke i samme grad er underlagt andres planlægning, men sin egen. Flexibilitet i denne kontekst giver således en frihed til at forfølge sit personlige flow, og den giver gode arbejdsbetingelser.

En forståelse af de tidlige mødetider som en indskrænkelse i den personlige frihed går igen hos interviewpersonerne, og der fremhæves mange negative konsekvenser heraf. Per fortæller således om oplevelsen af at skulle møde tidligt i et tidligere job:

"...og selv om det var det rene pjat, der var ikke nogen som helst grund til det, så begyndte man altså at arbejde kl. 8 – også på kontoret. Det synes jeg sgu da ikke var ret spændende () Det har været en plage i flere afsnit af mit liv, det der fandens tidlige møderi. (). Meget af den stress, man har, har meget at gøre med, at man selv har for lidt indflydelse på sin situation. (Bilag 3, Per; 0:35:25).

Det er nogle stærke negative ord, han her i sin reflektive tolkning forbinder med det at skulle møde tidligt. Samtidigt får han understreget, at det var meningsløst at møde tidligt, samt at det har alvorlige sundhedsmæssige konsekvenser, når man ikke selv har frihed til at disponere over sin tid. Også han refererer vel at mærke til mødetiden og ikke til arbejdsbyrden. Den uflexible overgang mellem indre og ydre tid skaber en ubalance for ham og et tidspres, som afstedkommer en fysisk og psykisk reaktion. Stress kan således siges at være et udtryk for, at han må give afkald på nogle muligheder, der synes inden for rækkevidde. Det blev dog anderledes for ham senere. Da han selv blev chef, sørgede han som noget af det første for at indføre flekstid til dem, der måtte have lyst til at benytte sig af det, hvilket understøtter betydningen af den frihed, der ligger i selv at kunne disponere over sin tid. Det viser imidlertid ligeledes, hvordan hans subjektive situation gør, at han kan sætte sig i andres sted og forholde sig til et ønske om at kunne arbejde, når det passer bedst.

En principiel argumentation, som fx "sådan er det bare", eller fordi "jeg siger det", omkring mødetider, som antydes i Pers citat, er generelt noget, de interviewede er blevet konfronteret med, og som de har det meget svært med og finder provokerende, pjattet og uflexibelt. De fleste har således, enten i deres nuværende eller tidligere job, konfronteret deres arbejdsgiver med ønsket om at kunne møde senere (Bilag 3. Per, Kamille, Ranva, Tanja, Conny). Conny fortæller om, hvordan hun gik til chefen og i en længere argumentation prøvede at forklare ham, hvor meget mere arbejdskraft han ville kunne få ud af hende, hvis hun fik lov til at møde halvanden time senere og blive tilsvarende længere. Hertil svarede han "ja, det kan jeg godt se, men hvorfor er det så, at du ikke kan møde kl. 8!?" (Bilag 3. Conny;1:30:00). Det endte med, at hun fik lov til at møde en halv time senere, men det føltes meget provokerende og ufrit, og det har sat dybe

spor i hendes indstilling til mødetiderne på hendes nuværende arbejdsplads, hvor der ellers er mere fleksibilitet:

”Det stress jeg har om morgenen, det er jo, hvad jeg tror, er nogle andre menneskers krav. Det er jo så i virkeligheden ikke rigtigt. Men det er jo så fordi, jeg er bange for at træde ved siden af, mere end det er fordi, jeg synes det er forkert at møde sent, for det synes jeg jo ikke, det er. Jeg kunne jo godt tænke mig den ultimative fleksibilitet”. (Bilag 3, Int. 2; 1:27:32).

På baggrund af de vaner og normative regler, hun har været vant til, som opfattes som almene samfundsmæssige normer, er hun meget fokuseret på gerne at ville møde til kl. 9. Men hun kommer som regel ca. 10 min for sent til den tid, hun selv har sat. For i princippet må hun gerne møde kl. 10, hun skal bare ringe ind og sige, hvis hun først kommer senere. Det, synes hun, er en ubehagelig fornemmelse, fordi hun så føler, hun skal forklare sig og have en undskyldning, selvom det på papiret er helt i orden. Kombinationen af tidligere oplevelser og det, at hun skal gøre opmærksom på, hvis hun kommer senere, gør, at hun ikke udnytter sine fleks-muligheder, men tværtimod føler, at hun kommer for sent hver dag. Der synes at være et paradoks i, at hun har en fleksibilitet, som hun ikke udnytter, samtidig med at hun nærer et ønske om mere fleksibilitet. De normative konventioner gør, at hun i nærmest ekstrem grad forsøger at kontrollere den indre tid og sine kropsbevægelser for at undgå at tiltrække sig opmærksomhed – en opmærksomhed der tillige ville gøre hende bevidst om sig selv og fremkalde en refleksiv indstilling. Hendes krav til sig selv om ikke at træde ved siden er altså stærkere og i realiteten det, der forhindrer, at hun opfylder ønsket om fleksibilitet. Hendes senere ankomst på arbejdspladsen udløser desuden følelsen af et tidsefterslæb i forhold til de andre; at hun er bagud og skal indhente det forsømte i forhold til de, der mødte tidligere end hende. Det foranlediger herudover, at hun bliver enormt tidsfikeret og fokuseret på, at timeregnskabet skal passe, selvom hun ikke har lyst til det og oplever, at det holder hende fast i et tidstyranni. Men hun føler, at hun skal godtgøre og retfærdiggøre sin tid og arbejdsindsats over for sig selv og andre for at imødekomme retorikken ”ja, ja, det kan godt være du møder senere, og det kan godt være, du går senere, men det kan vi ikke se, for der er vi jo gået hjem” (Bilag 3. Conny; 2:08:00). Disse følelser er hun ikke ene om, de udtrykkes også af andre interviewpersoner (Bilag 3. Ranva, Tanja). Tidsfokuseringen – eller manglen på samme – og det at vende det indad, kan også udspringe af det at komme lidt for sent. På trods af at der kompenseres så rigeligt i den anden ende, oplever Ranva, at det for andre virker sløset og ligegyldigt:

”Men jeg havde det også sådan lidt, hvad er det I irriterer Jer over, altså, vi skal ikke noget den første halve time, vi er her. Om jeg så kommer 3 minutter for sent, og så bliver en halv time i den anden ende, altså, så må I komme Jer over det. () Jeg kan godt forstå det, for jeg synes også, det er respektløs ikke at komme til

tiden(). Jeg synes heller ikke 3 minutter er meget, jeg synes 10-15 minutter er meget". (Bilag 3.Ranva; 1:32:00).

Citatet illustrerer en irritation over det principielle i at skulle være præcis, men også en løs forståelse af klokketiden. Det afspejler imidlertid også en pligtfølelse og villighed til at kompensere i den anden ende. Dermed understeges fleksibilitetens betydning for Ranva, og at hun er villig til at ofre noget for at opnå den.

Vigtigheden i at have fleksibilitet og få mulighed for at leve efter en B-rytme afspejles også i det bevidste valg, Kamille og hendes mand har truffet beslutningen om at få deres datter i en institution, hvor børnene bliver afleveret og hentet senere (datteren afleveres mellem kl. 9 og 9.30). Valget er truffet, for at datteren kan have en stabil B-rytme. Derudover er det også med henblik på, at forældrene kan skiftes til at møde sent nogle dage og undgå et barn, der vågner tidligt i weekenden. Som følge heraf møder Kamille sent nogle dage, mens hun andre dage møder tidligt for at kompensere for de sene dage. De sene dage gør, at de tidlige dage opleves overkommelige for Kamille. Det er i denne sammenhæng værd at bemærke, at et barn således kun i et vist omfang virker strukturerende. Det er således lykkedes for både Kamille og Adam at opnå eller bevare en vis fleksibilitet og mulighed for at leve efter B-rytmen, fordi de bevidst har det som et prioriteret mål.

Flertallet af B-menneskerne er således også tilfredse med den fleksibilitet, de har opnået, og såfremt de havde muligheden for at møde senere, ville de formentlig ikke gøre brug af den (Bilag 3.Kamille, Christa, Adam, Jesper, Per). Årsagerne hertil skal dels findes i det forhold, at de har de mest fleksible arbejdstider blandt B-menneskerne og også den mest kompromisløse tilgang hertil. Nogle har eksempelvis gjort det klart (og har en accept af), at de ikke ønsker nogen mødeaktivitet før efter klokken 10. Dels henviser disse B-mennesker til, at det ville gribe for forstyrrende ind i andre områder, hvis de mødte ret meget senere. De oplever, at de nuværende arbejdstider skaber nogle rimelige sammenhænge mellem sfærerne og forudsætninger for helhed i hverdagen. Disse interviewpersoner ser følgelig ud over deres egen rytme og begrundet tilfredsheden med de nuværende mødetider med, at det under de eksisterende vilkår stadig er muligt at få det til at fungere med omgivelsernes rytme – praktisk og socialt.

At den anden del af interviewpersonerne har et ønske om at kunne møde senere skal ikke forveksles med ubetinget utilfredshed med de nuværende arbejdstider. For der er ingen blandt de 8 interviewpersoner, der tager fleksible arbejdstider som en selvfølge. For B-menneskerne er fleksible arbejdstider både udtryk for et privilegium, et bevidst valg, en søgen og en ofring. De sætter pris på den fleksibilitet de har, og er meget opmærksomme på, at den ikke nødvendigvis er til at opnå på en anden arbejdsplads; fleksibilitet opfattes kun som en delvis realitet på arbejdsmarkedet. Men som det også er kommet til udtryk, er der

ligeledes tale om, at de bevidst vælger og søger efter job og uddannelser, hvor en vis fleksibilitet er mulig. Alternativt forsøger de at forhandle sig frem til fleksibiliteten. Den betyder meget for dem, og på trods af at det kan virke kompromisløst, når de kun søger job og uddannelse, hvor man kan møde senere, og når de er meget bestemte i forhold til ikke at ville have møder før kl. 10, er det ikke uden omkostninger. Fornemmelsen er, at de trækker på noget goodwill hos arbejdsgivere og kolleger ved at få fleksibilitet. Der kan dels være en underforstået oplevelse af, at man som arbejdstager har en vis sum af goder/goodwill hos arbejdsgiveren, og at de så vælger at anvende en del af den på fleksible arbejdstider, indebærer at de mister muligheden i andre sammenhæng. En generel oplevelse er således, at der eksisterer en underforstået forventning om, at de skal kompensere for mødetiden på anden vis. Det kan, som tidligere nævnt, være at blive meget længere, hvis de er kommet lidt for sent, eller på anden vis at arbejde ekstra, fx derhjemme. For nogle er denne forventning en kilde til irritation, mens det forekommer mere naturligt og acceptabelt for andre. Dette er tilsyneladende snævert forbundet med, hvorledes arbejdet opfattes. Den sidstnævnte opfattelse kan knyttes til de, for hvem arbejdet er meget lystbetonet, og hvor det er naturligt og muligt, at arbejdet også kan indtage noget af fritiden (Bilag 3. Per, Kamille, Jesper, Adam).

TYOLOGIER OVER B-IDENTITETER

Samlet set kan første analysedel samles i tre typologier, der sammenfatter væsentlige karaktertræk og motiver blandt de otte B-mennesker, der er genstand for denne analyse. Typologierne tager afsæt i B-menneskernes oplevelser og håndtering af B-rytmen i hverdagslivet, og forsøger at identificere forskellige typiske karakteristika og motiver til at italesætte en B-identitet. Udgangspunktet for typologierne er, at det er disse grundlæggende forhold, som er afgørende for at kunne afdække, hvorfor B-mennesker efterspørger mere fleksibilitet. Som nævnt i afsnittet om analysens indholdsmæssige struktur, skal typologierne ikke betragtes som endelige og absolutte beskrivelser af de otte interviewpersoner, men netop betragtes som konstruktioner, der sammenfatter de væsentligste træk ved de identitetstyper, der er fremkommet gennem den foregående analyse. Typologierne skal heller ikke betragtes som gensidigt udelukkende, her har hensynet til en loyal begrebsliggørelse af informanternes mest betydningsfulde B-karakteristika vejet tungere end teoretisk konsistens i form af gensidigt udelukkende kategorier. Typologierne skal følgelig betragtes som en art idealtyper, hvor nogle træk forstørres og rendyrkes, mens andre træk og karakteristika ikke medtages her. Der er altså ikke fuldt ud overensstemmelse mellem den enkelte interviewperson og en typologi, og interviewpersonerne kan derfor indeholde træk fra flere typologier.

I interviewmaterialet har der blandt B-menneskerne kunnet spores tre forskellige typologier. Disse typologier afspejler tre forskellige typiske håndteringer af en B-rytme samt de centrale bagvedliggende motiver og karakteristika for behovet for at italesætte en B-identitet:

1. Den Selvfokuserede
2. Den Ideologiske
3. Den Skamfulde

DEN SELVFOKUSEREDE

Den Selvfokuserede er den type, der ønsker sig meget brede rammer for fleksibiliteten og for hvem fleksibiliteten og friheden er helt afgørende og uundværlig for det gode liv.

Motiver til italesættelsen af en B-identitet

Den Selvfokuserede dækker over en B-identitet, der er udsprunget af et opgør med de samfundsmæssige normer og en aktiv og entydig beslutning om at udleve sin B-rytme kompromisløst. Den Selvfokuseredes fordi-motiv til at tilslutte sig B-samfundet skal altså findes i det aktive B-valg, og Den Selvfokuserede bliver medlem for at synliggøre opgøret mod de nuværende samfundsstrukturer og for at kæmpe for mere fleksibilitet. B-samfundet betragtes som en forening, der sympatiserer med samme sag og arbejder for samme mål, og som derfor er værd at støtte. Medlemskabet af B-samfundet er for Den Selvfokuserede alene knyttet til sagen og ikke til muligheden for at møde ligesindede eller opnå større anerkendelse eller accept.

Typificeringer

Den Selvfokuserede lader sig kun i mindre grad følelsesmæssigt påvirke af omgivelsernes negative typificeringer af sig selv som B-menneske. Den Selvfokuserede forsøger ikke at forklare eller korrigere typificeringer, men møder enten negative reaktioner med ligegyldighed eller vælger helt at undgå de relationer, der ikke accepterer den valgte levevis. Den Selvfokuserede protesterer således i det skjulte gennem stille afvisning, eller subtilt via børneopdragelse og gennem den konsekvente levevis. Den Selvfokuserede har et godt netværk, er bevidst om sit eget værd, og har derfor i mindre grad brug for accept fra alle dele af det sociale netværk. Den Selvfokuserede er ikke præget af autoritetstro, og har derfor ikke problemer med at påtage sig rollen som samfundsrebel der ser stort på de samfundsmæssige normer.

Arbejdsliv og forhold til tid

Den Selvfokuserede er ikke villig til at ændre døgnrytme og vælger derfor et arbejdsliv, der fuldt ud tilfredsstiller behovet for udstrakt grad af fleksibilitet. Den Selvfokuserede udlever i udstrakt grad B-rytmen og trives bedst, når der er mulighed for at følge det indre energiflow og helt suspendere klokketiden og normerne om samtidighed. Dette besværliggør mulighederne for socialt samvær, men Den Selvfokuserede er meget uvillig til at gå på kompromis med den naturlige rytme. Som følge heraf har Den Selvfokuserede en meget løs forståelse af klokke tid, kommer ofte for sent og gør sig ingen anstrengelser for at møde til et givent fastsat tidspunkt, med mindre det vurderes, at mødet er vigtigt. I disse tilfælde har Den Selvfokuserede brug for en langsom start og har langstrakte overgange mellem indre og ydre tid. Den Selvfokuserede er ekstremt lystbetonet og, som navnet antyder, fokuseret på at opfylde individuelle behov først og fremmest. Arbejdet er identitetsgivende og opfattes ofte også som lystbetonet, snarere end som pligt. Arbejde og fritid flyder ofte sammen og det er svært for Den Selvfokuserede at adskille de to sfærer. Som følge heraf arbejder Den Selvfokuserede ofte derhjemme.

Sociale relationer

Den Selvfokuserede er, som følge af den store grad af fokusering på indre tid dårlig, til at strukturere en hverdag, så den korresponderer med tidsrytmerne i det omgivende samfund. Den Selvfokuserede vælger derfor i udstrakt grad at uddelegere planlægning til andre, både planlægning af arbejdsmæssige opgaver, men i særlig grad den sociale og huslige planlægning. Som følge heraf oplever Den Selvfokuserede et tab af kontrol over tid, fordi andre træffer beslutninger og planlægger på Den Selvfokuseredes vegne. Sociale aktiviteter fravælges dog konsekvent, hvis lysten og interessen for at deltage ikke er til stede. Den Selvfokuserede har ofte mange venner, der også er B-mennesker, alene fordi det gør mulighederne for socialt samvær lettere. Den Selvfokuserede har behov for meget tid alene for at muliggøre suspenderingen af klokketiden og træde ind i den kvalitative tid og de indre flows.

Projekter

Den Selvfokuserede er som nævnt styret af lyst og interesse, og det er de indre følelser og behov, der motiverer og strukturerer handlinger. Den Selvfokuserede er villig til at investere meget tid i projekter, der opfylder det lystbetonede. Den Selvfokuserede er ikke engageret i foreninger eller formaliserede fritidsaktiviteter, der rækker udover det, der indbefattes i det tilpassede arbejdsliv.

DEN IDEOLOGISKE

Typologien Den Ideologiske beskriver en B-identitet, hvor det er *samfundsprojektet* om mere fleksibilitet, der er i centrum. Den Ideologiske er drevet af et ønske om både at påvirke den samfundsmæssige udvikling og de samfundsmæssige strukturer samt bidrage til at ændre på de mentale og normative holdninger til, hvornår en arbejdsdag begynder og afsluttes.

Motiver til italesættelsen af en B-identitet

Den Ideologiske vælger at italesætte sin B-identitet ud fra et samfundsengagement og ud fra en opfattelse af, at et mere fleksibelt samfund skaber bedre betingelser for at udnytte de menneskelige vidensressourcer. En samfundsrevolution i retning af langt mere fleksibilitet i arbejdstiderne vil derfor både være en fordel set i et samfundsmæssigt perspektiv og på det individuelle plan for både A- og B-mennesker, fordi de får mulighed for at arbejde der, hvor de mest effektive og mest motiverede. Den Ideologiske er den typologi, hvor de personlige motiver bag indmeldelsen har størst grad af overensstemmelse med B-samfundets formålsforklaring, og Den Ideologiske deltager aktivt i foreningens arbejde og til generalforsamlinger. Den Ideologiske har opnået den ønskede fleksibilitet på arbejdsmarkedet og fordi motiverne er dels præget af idealisme, engagement og lysten til at støtte en sag, men er også ansporet af erfaringer med, *hvor* irriterende det har været ikke at kunne udleve en B-rytme. Beslutningen om medlemskabet i B-samfundet er derfor truffet for at bidrage til at ændre de nuværende normative holdninger til arbejdstider.

Typificeringer

Den Ideologiske oplever en voldsom irritation over omgivelsernes typificeringer af B-mennesker som dovne og ugidelige og er af den opfattelse, at det skyldes manglende viden om tingenes rette sammenhæng. Den Ideologiske lader sig ikke mærke af kollegiale kommentarer til mødetidspunktet, så længe der er accept fra ledelsen. Den Ideologiske italesætter gerne sin B-identitet og bruger ofte denne aktivt til at definere egne valg og præferencer overfor omverdenen. Den ideologiske er til fulde bevidst om, at muligheden for at udleve en B-rytme også er valget om det gode liv. Den ideologisk *kan* godt tilpasse sig en rytme, der i mindre grad er i utakt med samfundsnormerne, men finder det ubehageligt og unødvendigt.

Arbejdsliv og forhold til tid

Den Ideologiske har i høj grad fleksibilitet i eget arbejdsliv, men er altså også i stand til at tilpasse sig mere uflexible rammer, når det er påkrævet. Den Ideologiske har lært sig at lave hurtige overgange mellem indre og ydre tid og kommer sjældent for sent til aftaler eller på arbejde. Arbejdet er identitetsskabende og forbundet med lyst, og også hos Den Ideologiske ses en flydende overgang mellem arbejde og fritid. Den

Ideologiske er typisk højtuddannet og beskæftiget i jobs, hvor flekstid er muligt og alment accepteret. Selvom Den Ideologiske er drevet af et ønske om at ændre på samfundsstrukturerne i retning af mere fleksibilitet er det ikke det fuldstændig fleksible arbejdsliv, der efterspørges. Den Ideologiske anerkender behovet for fixtid, hvor alle er til stede for at fastholde rammer, der muliggør gode kollegiale relationer på tværs af rytmer.

Sociale relationer

Den Ideologiske er, som de øvrige typologier, dårlige til at skabe struktur i de praktiske opgaver i privatsfæren. I kraft af at arbejdet prioriteres højt vælger Den Ideologiske at købe sig til mere tid og fleksibilitet gennem udlicitering af de praktiske og huslige opgaver. Den Ideologiske accepterer at planlægning i forhold til sociale relationer er et nødvendigt onde og er villig til at gå på kompromis med døgnrytmen for at pleje sit sociale netværk. Den Ideologiske har også stærke familierelationer og prioriterer disse højt. Den Ideologiske lægger vægt på at følge klokketiden, særlig i De-relationer, og bliver irriteret, når andre ikke har respekt for denne.

Projekter

Den Ideologiske er som Den Selvfokuserede villig til at investere meget tid i projekter, der opleves som lystbetonede. Den Ideologiske er bymenneske, opfatter sig selv som globalt orienteret og ser gode muligheder i at flytte arbejde og familieliv til udlandet for en periode. Den Ideologiske dyrker ofte individuelle sportsaktiviteter, der er fleksible at flette ind i hverdagen, ikke på grund af en særlig tiltrækning af individuelle sportsgrene, men alene med det argument, at de er fleksible og dermed bidrager til at optimere følelsen af mere tid sammenlignet med mere formaliserede aktiviteter.

DEN SKAMFULDE

Den Skamfulde er den sidste af de tre typologier, som fremkommer på baggrund af det empiriske materiale, og denne typologi beskriver en B-identitet, hvor det er den *personlige* oplevelse af at være forkert, anderledes og skamfuld, som er omdrejningspunktet.

Motiver til italesættelsen af en B-identitet

Den Skamfuldes italesættelse af en B-identitet er således forbundet med en vis overvindelse, idet Den Skamfulde på den ene side oplever det som flovt og afvigende at være B-menneske, men på den anden side også oplever det som dybt urimeligt, at det at være en smule bagefter klokketiden skal (for)dømmes så hårdt. Den Skamfuldes beslutning om at støtte (og finde støtte i) B-samfundet er altså et resultat af en personlig oplevelse af stigmatisering knyttet til det at udleve en B-rytme. For at-motivet bag italesættelsen

af en B-identitet er for Den Skamfulde dermed forbundet med at søge enten oprejsning, trøst, fællesskab eller anerkendelse.

Typificeringer

Den Skamfulde er, som navnet indikerer, endog meget påvirket af omgivelsernes negative typificering af B-mennesker og føler sig på baggrund heraf uretmæssigt behandlet. Omvendt ligger normerne for at man skal møde til tiden og man bør være i stand til at stå tidligt op så dybt i Den Skamfulde, at det er forbundet med en vis ambivalens, at skulle udleve B-rytmen. Dette medfører bl.a. at Den Skamfulde også typificerer sig selv som forkert, som en person med en svag karakter eller som ude af stand til at tage sig sammen. B-identiteten er altså ikke entydig positiv og Den Skamfulde forbinder italesættelsen af at være B-menneske med en form for devaluering af sig selv. Den Skamfulde oplever det som vanskeligt at bryde med de gældende normer, og vælger ofte at korrigere og disciplinere sin adfærd og tilpasse sig, som følge af de negative typificeringer.

Arbejdsliv og forhold til tid

Den Skamfulde har oftest en kortere uddannelse og har som følger heraf ofte en jobfunktion, hvor arbejdstiden *ikke* er fleksibel. I de tilfælde hvor der faktisk er mulighed for fleksibilitet vælger Den Skamfulde sjældent at udnytte denne, fordi det, muligheden til trods, opleves som socialt uacceptabelt. Den Skamfulde oplever i det hele taget at blive stigmatiseret og latterliggjort, når ønsker om mere fleksible arbejdsvilkår præsenteres på arbejdspladsen. Den Skamfulde kommer sjældent (meget) for sent, men når det sker er det forbundet med synlig kropsligt ubehag og opleves som meget skamfuldt.

Sociale relationer

Fritiden vurderes og prioriteres meget højt af Den Skamfulde og for at overkomme at komme op og på arbejde anvender Den Skamfulde optimerings- og motivationsstrategier, der indbefatter belønninger, når arbejdet er omme. Den Skamfulde oplever ikke at B-rytmen giver anledning til problemer i forhold til de sociale relationer. Blandt venner er det uproblematisk at trække en aftale et par timer og ved mere formaliserede aftaler er det vigtigt for Den Skamfulde at møde op til tiden. Den Skamfulde er dog også meget orienteret mod at fritiden kun skal indholdsudfyldes af aktiviteter, man har *lyst* til at lave og Den Skamfulde vælger gerne pligt-aftaler fra. Frihed og ikke-struktur prioriteres højt i fritiden og Den Skamfulde værger sig ved at have for mange programsatte aktiviteter. Den Skamfulde prioriterer og har et stort behov for tid til sig selv og tid til at være alene.

Projekter

Den Skamfulde er generelt meget ustruktureret og tager tingene som de kommer. Det medfører, at Den Skamfulde har få faste planer for fremtiden og har meget svært ved at forudsige, hvad de ønsker at prioritere både her og nu og i fremtiden. Generelt fylder ønsket om en god balance mellem arbejds- og fritidsliv dog meget og denne balance er betinget af fleksible arbejdsvilkår. Som konsekvens af at Den Skamfulde ikke ønsker at være blandt den minoritet, der møder sent på en arbejdsplads, hvor de øvrige møder tidligt, er Den Skamfulde villig til at skifte job, branche eller uddannelse for at opnå et fleksibelt arbejdsliv.

Oversigt over placering i B- typologierne

De tre typologier repræsenterer således meget forskelligartede motiver og biografisk definerede situationer bag italesættelsen af en B-identitet.

Interviewpersonerne kan som tidligere nævnt ikke entydigt placeres i de tre typologier og nedenstående grafiske oversigt giver alene et bud på, hvilken af de tre typologier, der bedst indfanger de karakteristika og motiver, der ligger bag B-identiteten for de otte interviewpersoner.

Den Selvfokuserede	Adam
Den Ideologiske	Christa, Per, Jesper, Kamille
Den Skamfulde	Ranva, Conny, Tanja

B-IDENTITETEN SOM SOCIOLOGISK FÆNOMEN

I dette afsnit vil jeg perspektivere og diskutere resultaterne fra den empiriske analyse. Analysen og perspektiveringerne vil både tage udgangspunkt i typologierne såvel som de generelle sandsynliggjorte fællestræk på tværs af typologierne. Denne analysedel starter med en kort diskussion af, hvad de væsentligste karakteristika og motiver bag ved en B-rytme og en B-identitet kan ses som et udtryk for og hvorfor interviewpersonerne netop vælger at bakke op om B-samfundet som forening. Hvilke elementer i B-samfundets profilering af sig selv er det, der taler til B-menneskerne? Dette efterfølges af en mere generel og perspektiverende diskussion af den samfundsmæssige *betydning* og *konsekvenser* som B-menneskernes fælles projekt; mere fleksibilitet, kan tænkes at have.

Som typologierne afslørede, så har informanterne forskellige personlige motiver til at italesætte en B-identitet og dermed også forskelligt fokus på, hvad de vil opnå med deres medlemskab af B-samfundet. B-samfundet får dermed forskelligartede funktioner. For Den Skamfulde udgør B-samfundet et socialt fællesskab, der skaber tryghed og som giver en anerkendelse og respekt, den skamfulde har higit efter primært i sit hidtidige arbejdsliv, men også manglet i den privates sfære.

For Den Selvfokuserede bliver B-samfundet en legitimering af et kompromisløst personligt valg og det forhold, at B-samfundet lægger vægt på kreativitetens udfoldelse i den ubundne og frie tid, taler direkte til den livsstil, som Den Selvfokuserede allerede udlever. Hvor indmeldelsen i B-samfundet for Den Skamfulde et udtryk for et brud og et moralsk rygstød til fuldt ud at tage B-identiteten på sig, er det for Den Selvfokuserede snarere af symbolsk betydning og et valg om at støtte en sag og en livsstil, der allerede udleveres, og som er omdrejningspunktet for tilrettelæggelsen af Den Selvfokuseredes hverdagsliv. Engagementet i B-samfundet for Den Selvfokuserede er derfor også på et mere symbolsk plan, mens Den Skamfulde gerne vil deltage og aktivt videreformidler viden om B-samfundet til andre.

Den Ideologiske er som Den Selvfokuserede orienteret mod samfundsprojektet i B-samfundet og ikke imod det fællesskab og den identitetsskabelse, der ligger i at være flere om samme sag, som tiltaler Den Skamfulde. Men hvor Den Selvfokuserede primært identificerer sig med argumentet om at kreativiteten bedre kan udfoldes i en ubunden tid er Den Ideologiske også besnæret af B-samfundets anvendelse af en videnskabelig diskurs. B-samfundets henvisning til den naturvidenskabelige forskning i legitimeringen af, at B-mennesker biologisk adskiller sig fra A-mennesker og at det derved kan fastslås, at der er flere B-mennesker i samfundet er et vigtigt argument for Den Ideologiskes støtte. Dette argument er centralt af to årsager; for det første taler den videnskabelig legitimering til de veluddannede ideologers vidensforståelse og for det andet har Den Ideologiske et ønske om en fundamental samfundsudvikling og denne revolution bliver mere påtrængende i det øjeblik, at det kan sandsynliggøres, at B-menneskernes rytme faktisk deles af et stort flertal. Den Ideologiske er drevet af en samfundsmæssig indignation over at udviklingen i retning af mere fleksibilitet går for langsomt og Den Ideologiske udviser en solidaritet mod de segmenter på arbejdsmarkedet, der endnu ikke har opnået de frie og fleksible arbejdsvilkår, som Den Ideologiske allerede selv besidder.

Her ses altså en tydelig tendens til at retten til at planlægge sin tid og fleksibilitet værdisættes som et gode, der giver status og som er efterstræbelsesværdigt for B-mennesker i de forskellige grupper i samfundet, der er repræsenteret i analysen. Derved underkendes de fordele og den struktur, som et fastlagt arbejdsliv kan give i forhold til at give en klar adskillelse mellem arbejde og fritid.

Generelt repræsenterer både Den Selvfokuserede og Den Ideologiske det tidstypiske træk at arbejdet bliver en meget central identitetsbærer og det er da også primært fleksibilitet i forhold til at skabe bedre rammer for realisering af et spændende og udfordrende arbejdsliv samt fleksibilitet i forhold til at optimere mulighederne for en god præstation her, der fremhæves af disse grupper. At arbejdet her knyttes an til et livsprojekt, hvor det for Den Skamfulde ikke har samme identitetsbærende status, har betydning for forståelsen af motiverne bag indmeldelsen. Den Skamfulde bevæger sig i sfærer, hvor der endnu ikke i så vid udstrækning som det er tilfældet for Den Selvfokuserede og Den Ideologiske er tradition for endsige mulighed for at opnå fleksibiliteten. Det er derfor sandsynligt, at Den Skamfulde har mødt flere negative typificeringer, fordi en fleksibel arbejdsrytme er mindre udbredt og accepteret i de jobfunktioner, som Den Skamfulde besidder. Dette medfører, at Den Skamfulde qua sit job har et større behov for accept, støtte og legitimering i B-identiteten end Den Selvfokuserede og Den Ideologiske. For Den Skamfulde ses der derfor en større tendens til at se B-rytmen som udtryk for et personligt svaghedstegn og de har sværere ved at overbevise sig selv om, at det er legalt, at have et ønske om at udleve den. Den normative arbejdstids disciplinerende karakter synes stærkest internaliseret hos de skamfulde og her kommer samfundsmæssige forskelle i uddannelse og jobfunktion til at præge selvopfattelsen. I et Bourdieusk perspektiv er de samfundsmæssige differentieringsmekanismer imidlertid subtile og skjulte og ansvaret for ikke at kunne realisere og opnå fleksibiliteten bliver ofte gjort til en personlig fiasko for Den Skamfulde.

Ingen af interviewpersonerne adresserer nogle negative konsekvenser ved at udleve en B-identitet, forstået som en B-rytme. På trods af italesættelsen af en række langstrakte eller besværlige overgange samt andres til tider (forfejlede) forståelse af dem, er det for B-menneskerne forbundet med positive aspekter at være B-menneske. De er glade for at være B og ville ikke være andet. De forbinder B-identiteten med evnen til fleksibilitet og omstillingsparathed og de bagataliserer i vid udstrækning de konflikter der har været, særligt i de sociale relationer. De er naturligt stolte af B-identiteten, det gælder især Den Selvfokuserede og Den Ideologiske. Den Skamfulde er en smule mere tilbageholdende, og skal i højere grad overbevise sig selv om rigtigheden i det. At B-menneskerne ikke finder det specielt problematisk eller forbinder en B-døgnrytme med afsavn, skal måske henvises til, at disse B-mennesker i deres nuværende situation netop i større eller mindre omfang har fået tilpasset hverdagslivet til deres rytme, og at de problemer der måtte have været, primært hører fortiden til. Der er samtidig tale om mennesker, der er meget bevidste om deres B-identitet og altid har været det og som en naturlig konsekvens af alder og erfaring, har de derfor nu indrettet sig efter det. De står i højere grad ved sig selv og er mere ovenpå. Således har samtlige typologier overvundet skammen (også Den Skamfulde) og vedstår sig B-identiteten i form af at melde sig ind i B-samfundet. De har alle et element af en rebel gemt i sig og er derfor relativt positive og overskudsagtige.

Camilla Krings positive italesættelse af B-samfundet og B-identiteten og B-menneskernes egne positive opfattelser står i skærende kontrast til analyser udført af Arlie Hochschild og Richard Sennet. De er af den overbevisning, at markeds-kulturen og den fleksible kapitalisme udhuler de sociale relationer, og at fleksibiliteten derfor har fatale og til en vis grad upåagtede konsekvenser for det sociale liv.

Sennet beskriver således, hvordan frisættelse af arbejdstiden fører nye magt- og kontrolstrukturer med sig. Den nye frihed som indgår i oprøret mod rutinen, er besnærende, men ikke reel. Man ved ikke, hvad man har i vente. Arbejdslivet er med fleksibiliteten ikke på samme vis præget af stabilitet og kontinuitet, men af omstillingsevne. Flexibilitet er ifølge Sennet et paradoks, for på den ene side skabes der på kort sigt større spillerum og større jobudfoldelse, på den anden side betyder fleksibilitet på lang sigt ikke nødvendigvis nogen frihed, men at den enkelte medarbejder er bundet op på fornyelse, forandring og på risici. Der sker en negativ objektivisering for arbejderne, der kan medføre fremmedgørelse. Flexibilitet medfører utryghed og uvished med sig (Sennet 2001: 60-67).

Sennet rammer på mange måder lige ned i Camilla Krings og B-menneskernes ønsker og tanker, blot med en negativ vinkel frem for en positiv. B-samfundet og B-menneskerne er i den grad besnæret af fleksibiliteten og determineret på et opgør med vanetænkning og rutiner. I deres optik er omstillingsevne i den grad et ord med positive konnotationer, idet man netop fremhæver B-menneskernes fortrin på dette område. Det er ligeledes B-menneskernes overbevisning, at fleksibilitet vil give større jobudfoldelse, idet de med fleksible arbejdstider vil være mere effektive og kunne præstere mere til glæde for dem selv og arbejdspladsen. Skal vi tro Sennet er der et slutresultat B-menneskerne ikke har indkalkuleret, og i den grad de deler hans betragtninger tillægger de dem en positiv valør. En del af kløften kan muligvis henføres til divergens i vilkår landene imellem. Disse B-mennesker har gode erfaringer med fleksibiliteten fordi den fleksibilitet de oplever, ikke er specielt vidtgående. Arbejdet er for dem blot forskubbet og har derudover tilsyneladende samme indhold og form. B-menneskerne nævner, at de godt kunne bruge flere timer i døgnet, men det er ikke med henvisning til arbejdet, men til døgnrytmen og deres tidsoptimistiske adfærd. En adfærd der ikke på noget tidspunkt forbindes med arbejdslivet. Samtidig skal en del af B-menneskernes motiver til mere fleksibilitet ses i lyset af, at de netop ikke mener, at udviklingen i fleksibilitet er specielt fremskreden. De tager, som tidligere nævnt ikke fleksibiliteten som en naturlig selvfølgelighed, men som et gode, man kan forhandle sig frem til og som alle i øvrigt burde kunne få. Adspurgte om, hvorvidt mere fleksibilitet ville afføde negative konsekvenser svarer B-menneskerne, at de er overbeviste om, at det ville løse sig selv og finde en balance. De ser det ikke som noget problem.

KONKLUSION

Nærværende undersøgelse har været rettet mod at besvare følgende overordnede problemstillingsspørgsmål:

Hvorfor efterspørger B-mennesker (medlemmer af B-samfundet) mere fleksibilitet i et samfund, som man på mange måder kan karakterisere som fleksibelt?

Som led i at belyse dette overordnede problemstillingsparadoks har undersøgelsens analyse været struktureret i to afsnit: 'Hverdagslivet i et B-perspektiv', og 'B-identiteten som sociologisk fænomen'.

Til de to analysedele har der været formuleret tre arbejdsspørgsmål og i denne konklusion gives først en opsamlende konklusion for hvert af de tre arbejdsspørgsmål, for til sidst at konkludere på det indledende hovedspørgsmål.

Hverdagslivet i et B-perspektiv

I hovedanalysen har undersøgelsen været struktureret efter følgende arbejdsspørgsmål:

Hvad karakteriser B-menneskernes forståelse af deres B-identitet, og hvordan opleves og håndteres en B-døgnrytme i hverdagslivet?

Hvilke karakteristika og motiver ligger bag B-menneskers behov for at italesætte en B-identitet?

Undersøgelsen peger på, at de selverklærede B-mennesker i foreningen B-samfundet overordnet set opfatter sig selv som havende en særlig B-døgnrytme, der er kernen i deres B-identitet. Døgnrytmen beskrives som en modsætning til en A-døgnrytme, og den er centreret om sengetider og vågnetider, som opfattes som biologisk betingede. Det samme gælder en udbredt opfattelse af, at døgnnet i klokke tid er for kort i forhold til deres naturlige døgnrytme. Den indre tid i deres kroppe er ikke i overensstemmelse med samfundets ydre tid.

B-menneskerne ser i vid udstrækning deres døgnrytme som et problem i forhold til deres sociale liv, såvel professionelt som privat. I forskellig grad tilstræber de at tilpasse sig den døgnrytme, som samfundet – i deres øjne fejlagtigt – er indrettet efter, og det er gennemgående lykkes for dem at finde job med fleksible arbejdstider eller få arrangeret fleksible arbejdstider i deres eksisterende job. Også i privatlivet ses der særlige rytmer og rutiner, blandt andet vedrørende børnepasning og parforhold, som bevidst er indarbejdet for at få B-døgnet til at hænge sammen med A-døgnet. B-menneskerne indretter deres sengetid efter, hvornår de er nødsaget til at stå op. Det ses imidlertid som en stor udfordring at falde i søvn om aftenen, hvor energiniveauet oftest er højest. I vid udstrækning får B-menneskerne ikke dækket det søvnbehov, de oplever at have, og blandt andet af den grund har de ofte svært ved at fungere i dagtimerne. Kombinationen af på den ene side ikke at have få nok søvn og på den anden side ikke at være fysisk indrettet efter at følge A-døgnrytmen giver vanskeligheder i hverdagen.

Der tegner sig en tendens til, at kvinderne i undersøgelsen kæmper hårdt for at tilpasse sig normerne i A-samfundet og præges af dårlig samvittighed over ikke altid at leve op til, hvad de føler, der forventes, mens mændene i højere grad har den indstilling, at det øvrige samfund må acceptere og give plads til, at de kan leve efter deres B-døgnrytme. Mændene er groft set frustrerede over deres omgivers manglende forståelse, mens kvinderne i højere grad vender frustrationen indad.

Hovedanalysen afsluttes ved at sammenfatte de karakteristika og motiver, der ligger bag B-menneskers behov for at italesætte en B-identitet i tre typologier; Den Selvfokuserede, Den Ideologiske og Den Skamfulde. Her ses, at der er forskelligartede erfaringer med muligheden for at udleve den B-rytme, som alle de medvirkende B-mennesker efterspørger og trives bedst med.

Den Selvfokuserede ønsker sig meget brede rammer for fleksibilitet i hverdagen, og fleksibiliteten og friheden til at leve efter B-rytmen anses som uundværlig. På den baggrund har Den Selvfokuserede meldt sig ind i organisationen B-samfundet med henblik på at gøre oprør mod de eksisterende, A-tilpassede samfundsstrukturer.

Den ideologiske typologi har *samfundsprojektet* om mere fleksibilitet i centrum. Her er ønsket at påvirke samfundsstrukturerne og ændre på de mentale og normative holdninger til, hvornår en arbejdsdag begynder og afsluttes med henblik på at gavne samfundet som helhed. Flexibilitet, som giver både A- og B-mennesker mulighed for at arbejde på de tidspunkter af døgnet, hvor de føler sig mest effektive og motiverede, vil komme ikke bare B-mennesker, men hele samfundet til gode. Den ideologiske arbejder aktivt for sagen via B-samfundet.

Den tredje og sidste typologi, Den Skamfulde, er motiveret af sin personlige oplevelse af at være anderledes og forkert og at være stigmatiseret som B-menneske. Ved at være medlem af B-samfundet og på den måde italesætte sin B-identitet søger den skamfulde anerkendelse og fællesskab om det at have en anderledes rytme.

B-identiteten som sociologisk fænomen

I den perspektiverende analyse diskuteres, hvordan typologierne og foreningen B-samfundet kan forstås i et sociologisk optik. Den perspektiverende analyse har været rettet mod at besvare følgende arbejdsspørgsmål:

Hvordan kan B-menneskerne og B-samfundet og deres ønsker forstås i en sociologisk kontekst som sociologisk fænomen?

I denne analysedel udfoldes og diskuteres de tre typologier. For Den Skamfulde udgør B-samfundet et socialt fællesskab, der skaber tryghed og som giver en anerkendelse og respekt. B-samfundet udgør her et værn og en støtte i kampen mod den stigmatisering, Den Skamfulde har oplevet at en B-identitet kan medføre. For Den Selvfokuserede bliver B-samfundet en legitimering af et kompromisløst personligt valg og det forhold, at B-samfundet lægger vægt på kreativitetens udfoldelse i en ubunden og frie tid taler direkte til den livsstil, som Den Selvfokuserede allerede udlever. Engagementet i B-samfundet for Den Selvfokuserede er derfor også på et mere symbolsk plan, mens Den Skamfulde gerne vil deltage og aktivt videreformidler viden om B-samfundet til andre.

Den Ideologiske er som Den Selvfokuserede orienteret mod samfundsprojektet i B-samfundet og ikke imod det fællesskab og den identitetskabelse, der ligger i at være flere om samme sag, som tiltaler Den Skamfulde. Men hvor Den Selvfokuserede primært identificerer sig med argumentet om at kreativiteten bedre kan udfoldes i en ubunden tid er Den Ideologiske også besnæret af B-samfundets anvendelse af en videnskabelig diskurs.

Generelt repræsenterer både Den Selvfokuserede og Den Ideologiske tidstypiske træk i form af at arbejdet bliver en meget central identitetsbærer. Hos Den Skamfulde tillægges arbejdet mindre betydning og Den Skamfulde bevæger sig i sfærer, hvor der endnu ikke i så vid udstrækning er tradition, endsiges mulighed for at opnå fleksibiliteten. Det er derfor sandsynligt, at Den Skamfulde har mødt flere negative typificeringer, fordi en fleksibel arbejdsrytme er mindre udbredt og accepteret i de jobfunktioner, som Den Skamfulde typisk besidder.

For Den Skamfulde ses der derfor en større tendens til at se B-rytmen som udtryk for et personligt svaghedstegn og Den Skamfulde har sværere ved at overbevise sig selv om, at det er legalt, at have et ønske om at udleve den. Den normative arbejdstids disciplinerende karakter er stærkest internaliseret hos De Skamfulde og her kommer samfundsmæssige forskelle i uddannelse og jobfunktion til at præge selvpfattelsen. Ansvar for ikke at kunne realisere og opnå fleksibiliteten bliver derfor ofte gjort til en personlig fiasko for Den Skamfulde.

Paradokset

Afslutningsvis skal diskussionen af indledende paradoks kort opsummeres. Paradokset lød:

Hvorfor efterspørger B-mennesker (medlemmer af B-samfundet) mere fleksibilitet i et samfund, som man på mange måder kan karakterisere som fleksibelt?

Fælles for de tre typologier er en entydig efterspørgsel efter mere fleksibilitet, som står i skærende kontrast til flere sociologiske undersøgelser. Flere undersøgelser har således påpeget de negative konsekvenser ved en øget fleksibilitet, der blot synes at medføre nye magt- og kontrolstrukturer. En vurdering af og forklaring på, hvorfor B-menneskerne i denne undersøgelse forholder sig entydigt positivt til fleksibiliteten skal dels findes i deres engagement i foreningen B-samfundet og kan dels relateres til forskelle i den samfundsmæssige indretning lande imellem. Disse B-mennesker har alle taget et aktivt valg om at støtte mere fleksibilitet og derved indfanges alene de B-mennesker, for hvem fleksibiliteten opleves som et gode og som et vilkår, der kan håndteres positivt. Samtidig er alle B-mennesker tilhænger af fleksibilitet i moderate mængder og ønsker ikke en fuldstændig ophævelse af grænserne mellem arbejdsliv og fritid.

Disse B-mennesker har gode erfaringer med fleksibiliteten, fordi den fleksibilitet de oplever, ikke er specielt vidtgående. Arbejdet er for dem blot forskubbet og har derudover tilsyneladende samme indhold og form. Adspurgte om, hvorvidt mere fleksibilitet vil afføde negative konsekvenser svarer B-menneskerne, at de er overbeviste om, at det ville løse sig selv og finde en balance. B-menneskerne efterspørger således alene fleksibilitet til at kunne udleve den rytme, der passer dem bedst og oplever at få de mulighed for dette, vil det medføre et kvalitativt bedre hverdagsliv.

LITTERATUR

- Andersen, Pernille Tanggaard (2001) *Richard Sennet – Globale nedslag i identitet og arbejdsliv? En kritisk læsning af Richard Sennet*, Kapitel 22 i Jacobsen, Michael Hviid, Carleheden, Mikael & Kristiansen, Søren (red.)(2001) *Tradition og Fornyelse – En problemorienteret teoriehistorie for sociologien* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Bech-Jørgensen, Birte (1994) *Når hver dag bliver hverdag* København: Akademisk Forlag
- Bech-Jørgensen, Birte (2001) *Nye tider og usædvanlige fællesskaber*, København: Gyldendal Uddannelse.
- Bech-Jørgensen, Birte (2001b) *Alfred Schütz - Hverdagsliv og tid*, Kapitel 10 i Jacobsen, Michael Hviid, Carleheden, Mikael & Kristiansen, Søren (red.)(2001) *Tradition og Fornyelse – En problemorienteret teoriehistorie for sociologien* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Becker-Christensen, Christian (red.) (2005) *Politikens Nudansk ordbog med etymologi* bind 1, 3.udgave (2005) København: JP/Politikens Hus
- Bloch, Charlotte (2001) *Flow og stress – Stemninger og følelseskultur i hverdagslivet* København: Samfundslitteratur
- Bloch, Charlotte (2004) *Flow, stress og følelseskultur – i arbejdsliv og hverdagsliv*, Kapitel 12 i Jacobsen, Michael Hviid og Tonboe, Jens (red.) (2004) *Arbejdssamfundet* København: Hans Reitzels Forlag.
- Duekilde, Anne (red.) (1992) *Ordbog over det danske sprog* Udgivet af Det danske Sprog- og litteraturselskab, Supplement, 1. bind, A(Aa)-Bh, 1992 København: Gyldendal
- Elias, Norbert (1992) *Time: an essay* Oxford: Blackwell
- Flyvbjerg, Bent (1988) *Videnskab, håndværk, sund fornuft, tre modeller i diskussionen om "ny fornuft" og nye paradigmer* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag
- Fuglsang, Lars & Olsen, Poul Bitch (red.)(2003) *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne – på tværs af fagkulturer og paradigmer* Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag
- Giddens, Anthony (1996) *Modernitet og selvidentitet, Selvet og samfundet under sen-moderniteten* København: Hans Reitzels Forlag
- Gilje, Nils & Grimen, Harald (2002) *Samfundsvidenskabernes forudsætninger – indføring i samfundsvidenskabernes videnskabsfilosofi* København: Hans Reitzels Forlag
- Harste, Gorm (2000) *Postindustrialisme, kulturkritik og risikosamfund*, Kapitel 25 i Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red.) (2000) *Klassisk og moderne samfundsteori* København: Hans Reitzels Forlag
- Harste, Gorm & Mortensen, Nils (2000) *Sociale samhandlingsteorier* i Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red.) (2000) *Klassisk og moderne samfundsteori* København: Hans Reitzels Forlag
- Hochschild, Arlie (2003) *Tidsfælden – Når familien bliver arbejde og arbejdet bliver familie* København: Munksgaard Danmark

- Jacobsen, Michael Hviid, Carleheden, Mikael & Kristiansen, Søren (red.) (2001) *Tradition og Fornyelse – En problemorienteret teorihistorie for sociologien* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Jacobsen, Michael Hviid og Tonboe, Jens (red.) (2004) *Arbejdssamfundet* København: Hans Reitzels Forlag.
- Jacobsen, Michael Hviid og Kristiansen, Søren (red.) (2005) *Hverdagslivet – sociologier om det upåagtede* København: Hans Reitzels Forlag.
- Jacobsen, Michael Hviid (2009) *Encountering the Everyday – An Introduction to the Sociologies of the Unnoticed* New York: Palgrave Macmillan
- Jørgensen, Anja (2006) *Når kvarteret opdager sig selv* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag
- Kring, Camilla (2005) *Arbejdsliv og familieliv – Get A Balance!* Ph.d. Afhandling DTU. Institut for Produktion og Ledelse Danmarks Tekniske Universitet.
- Kring, Camilla (2006) *Livsnavigatøren* København: Børsen
- Kvale, Steinar (2002) *Interview – En introduktion til det kvalitative forskningsinterview* København: Hans Reitzels Forlag
- Levine, Robert (1997) *A Geography of Time, the temporal misadventures of a social psychologist, or how every culture keeps time just a little bit differently* New York: BasicBooks
- Loyal, Steven & Quilley, Stephen (edt.) (2004) *The Sociology of Norbert Elias* Cambridge: University Press
- Melucci, Alberto (1996) *The Playing Self* Cambridge: Cambridge University Press
- Riis, Ole (2001) *Metoder på tværs – Om forudsætningen for sociologisk metodekombination* København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Schütz, Alfred (1962) *The Problem of Social Reality. Collected Papers I.* The Hague: Martinus Nijhoff
- Schütz, Alfred (1970) *On Phenomenology and Social Relations – Selected Writings* Chicago og London: The University of Chicago Press
- Schütz, Alfred og Luckmann, Thomas (1974) *The Structures of the Life-World* London: Heinemann Educational Books Ltd
- Schütz, Alfred (1997/1967) *The Phenomenology of the Social World* Evanston: Northwestern University Press
- Schütz, Alfred (2005) *Hverdagslivets sociologi* København: Hans Reitzels Forlag
- Sennett, Richard (1998) *The Corrosion of Character – The Personal Consequences of Work in the New Capitalism* New York: W.W. Norton
- Sennet, Richard (2001) *Det fleksible menneske - eller arbejdets forvanling og personlighedens nedsmeltning*, EJ Graphic A/S
- Zahavi, Dan (2003) *Fænomenologi* Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag
- Zahavi, Dan & Overgaard, Søren (2005) *Fænomenologisk sociologi – Hverdagslivets subjekt* Kapitel 5 i Jacobsen, Michael Hviid og Kristiansen, Søren (red.) (2005) *Hverdagslivet – sociologier om det upåagtede* København: Hans Reitzels Forlag.

ARTIKLER, MAGASINER OG TIDSSKRIFTER

- B-Alive Magazine (2007) *B-mennesker – Den globale arbejdsstyrke* Nr. 1, 1.oktober 2007
København: B-samfundet
- B-Alive Magazine (2008a) *B-politik – Fremtidens fleksible arbejdsmarked* Nr. 2, 18. januar 2008
København: B-samfundet
- B-Alive Magazine (2008b) *Uddannelse og institutioner* Nr. 3, 25. september 2008
København: B-samfundet
- B-Alive Magazine (2008c) *Balanceret arbejdsliv* Nr. 1-2009, 10. december 2008
København: B-samfundet
- B-Folder (2009a) B-samfundet – Et fleksibelt samfund Nr.1, 4.august 2009
København: B-samfundet
- B-Folder (2009b) Det gode liv – Lev i overensstemmelse med din døgnrytme Nr.2, 4.august 2009
København: B-samfundet
- Bloch, Charlotte (2001) *Hav en fortsat god dag* i Dagbladet Information 7. Februar 2001
- Brown, Steven A. Et al. (2008) *Molecular insights into daily human behavior* I Tidsskriftet PNAS (Proceedings of the National Academy of Sciences) Vol. 105, Nr. 5, s. 1602-1607
- Cuninkova, L & Brown SA (2008);. *Peripheral circadian oscillators: interesting mechanisms and powerful tools* i Tidsskriftet Annals of the New York Academy of Sciences Nr. 1129:358-70
- Duffy, JF & Rimmer, DW & Czeisler, CA (2001) *Association of intrinsic circadian period with morningness-eveningness, usual wake time, and circadian phase* i Tidsskriftet Behavioral Neuroscience. 2001 Nr. 115:895–899
- Edery, I et al. (1994) BioNyt – Videnskabens Verden *Biologisk Ur: fra tidsskriftet Science*, bind 263, 14/1-1994, s. 237-240
- Hansen, Anette Lahn (2003) A-mennesker og B-mennesker i Tidsskriftet Helse Nr. 12, 2003
- Ipsen, Sanne (1992) *Fleksibel arbejdstid* i Tidsskriftet Dansk Sociologi Nr. 4/3.årg – dec. 1992 s. 45-60
- Koskenvuo, M et al. (2007) *Heritability of diurnal type: A nationwide study of 8753 adult twin pairs* I Tidsskriftet Journal of Sleep Research 2007 Nr.16:156–162
- Kring, Camilla (2007) *Let Sleeping "B-people" lie* Canadian HR Reporter, The National Journal of Human Ressource Management (Sep. 24. 2007)
- Mayo Clinic Health Letter (1995). *Circadian Rhythms: These 24Hour Cycles Keep You on Schedule* (Vol. 13, 3). Rochester, MN: Mayo Foundation for Medical Education and Research. Findes også på <http://www.hallym.ac.kr/~neuro/kns/tutor/medical/rhy.html>
- Nielsen, Thomas (1987) *Hvorfor er man et A- eller B-menneske?* I Tidsskriftet "Naturens Verden" nr. 1/2 s. 44-45
- Reippurt, Heidi (2005) *Er du A eller B?* i Aniston Livsstilsmagasin 18/7 2005 eller på <http://www.aniston.dk/?artikelid=4101>

- Roenneberga, Till et al. (2007) *Epidemiology of the human circadian clock* i Tidsskriftet Sleep Medicine Reviews, Vol. 11, Nr. 6, December 2007, s. 429-438
- The Economist (2007) *Chronobiology, Time and chance – Genes and the Night Shift* i The Economist, vol. 382, 8520, 17. Marts 2007
- Toh, KL, et al. (2001) *An hPer2 phosphorylation site mutation in familial advanced sleep phase syndrome*. I Tidsskriftet Science 2001 Nr. 291:1040–1043
- Vince, Gaia (2006) *Teenagers: Lost in time* i Tidsskriftet NewScientist, December 2006, Nr. 2567 eller på <http://www.newscientist.com/channel/being-human/mg19125672.000-teenagers-lost-in-time.html>
- Xu, Y, et al. (2005) *Functional consequences of a CK1delta mutation causing familial advanced sleep phase syndrome*. I Tidsskriftet Nature 2005 Nr.434:640–644

INTERNETTET

- B-samfundet: <http://www.B-samfundet.dk/>
- Det danske Arbejdsmarked: <http://www.dk-arbejdsmarked.dk/>
- FRAU K: <http://www.frau-k.dk/>
- Danmarks statistik: <http://www.statistikbanken.dk/> (arbejdskraftundersøgelsen)

ARTIKLER PÅ INTERNETTET

- Adam, Barbara *Towards a New Sociology of the Future:*
<http://www.cardiff.ac.uk/socsi/futures/newsociologyofthefuture.pdf>
- Arla A- eller B-menneske? Er du lærke eller ugle?:
<http://www.arla.dk/appl/HJ/HJ401/HJ401D01.nsf/O/A-eller-B-menneske-1.html>
- DR Nyheder/Indland *Særlige job til B-mennesker*
<http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2007/01/25/080806.htm?rss=true>
- Graven, R. Anders (2009) *Lidt søvn øger ikke risikoen for at blive invalid* Videnskab.dk
http://videnskab.dk/content/dk/krop_sundhed/lidt_sovn_oger_ikke_risikoen_for_at_blive_invalid?link=OfferMembership
- Jennum, Poul (2009) *Døgnrytmen* Netdoktor.dk:
<http://www.netdoktor.dk/tema/soevn/doegnrhythme.htm>
- Ruby, Trine (2006) *A-mennesker har genfejl* på DR Nyheder/Indland
<http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2006/09/21/074935.htm>

- Spilde, Ingrid (2003) *B-menneskegenet er funnet* på forskning.no
<http://www.forskning.no/Artikler/2003/juni/1055768116.4>
- Tucker, Mary (2006) *Morning person or late riser* på firstscience.com
http://www.firstscience.com/home/articles/humans/morning-person-or-late-riser_1731.html
- Wass, Camilla *Ingeniører i ubalance*, KVINFOs Webmagasin:
<http://www.kvinfo.dk/side/559/article/174/>
- Ytzen, Flemming *B-menneske får lov at møde til direkte tid*, Politiken:
<http://politiken.dk/erhverv/article273469.ece>

ONLINE DEBATFORUMS

- B-samfundet. dk *Debat* <http://www.B-samfundet.dk/forum>
- Daily Rush.dk Forum *Er du A eller B menneske?:*
<http://www.dailyrush.dk/boards/1460/topics/27077/>
- Daily Rush.dk Forum *Er du B-menneske?:* <http://www.dailyrush.dk/boards/1460/topics/57068/>
- DitCentrum, Jensen's Opinion *Er du A eller B menneske?:*
http://ditcentrum.dk/blogs/jensens_opinion/archive/2007/03/28/Er-du-A-eller-B-menneske-3F00.aspx
- Dr.dk Debat *Mere hensyn til B-mennesker :*
<http://debat.dr.dk/default.ns?strItemID=forum&action=viewcontribution&intContributionID=15635>
- Mingler. Com *Er du A eller B menneske!?:*
<http://www.mingler.com/group/livetsvej/forum/thread/1974936/0>
- Newz.dk Forum *Er du A eller B menneske?:* <http://newz.dk/forum/afsteminger/er-du-A-eller-B-menneske-29989>

BILAG

BILAG 1: INTERVIEWGUIDE TIL MEDLEMMER AF B-SAMFUNDET

INTRODUKTION

Præsentation af projekt og baggrund for at udvælge B-samfundet – understregning af interessen i det, der er særligt for B-mennesker.

Interviewets forløb:

- Basisoplysninger
- Bolig
- Hverdagsliv
- Sociale relationer
- B-samfundet
- Definition af B
- Sociale relationer i B-optik
- Kritiske spørgsmål/diskussion
- Fremtid/Projekter

Anonymitet og fortrolighed

STAMOPLYSNINGER

Navn	
Køn	
Alder	
Civilstatus	
Børn	
Lokalitet	
Uddannelse	
Arbejde	
Arbejdstider	
Varighed af medlemskab	
Aktiv/passiv i B-samfundet	
Interviewet foretaget	

Definition af B-menneske

Hvordan ser hverdagen ud? Tidsrytmer

Hvornår og med hvem/hvad opstår problemer?

Hvordan håndteres problemerne? Strategier

Hvilke følelser afstedkommer de?

BOLIG

- Hvor bor du?
- Bor du i lejlighed/hus?
- Hvor længe har du boet der?
- Hvor er du født og opvokset?
- Har du altid boet i eller ved en storby? (hvordan defineres storby – de største byer i DK)
- Er du glad for at bo i storbyen – hvad er specielt godt/skidt ved det?
- Bor du alene, eller bor der andre end dig her?
 - Hvor mange?
 - Hvem?

HVERDAGSLIVET

Nu vil jeg gerne spørge lidt til, hvordan din B-hverdag ser ud. Man går og gør en masse ting, som man måske ikke lige lægger mærke til, men som ofte er med til at binde hverdagen sammen og give mening i livet. De ting vil jeg også gerne høre om. Derfor vil jeg gerne have, at du er så konkret som mulig, når du fortæller om din hverdag.

- Kan du fortælle lidt om, hvad du laver i løbet af en dag – helt konkret. Fx i går. PRAKSIS.
- Hvornår stod du op? Hvorfor står du op på det tidspunkt? Hvor mange timer sover du normalt?
- Hvad lavede du i forbindelse med at du stod op?
- Snakkede du med nogen? Med hvem?

ARBEJDE

- Tog du på arbejde?
 - Hvornår? Hvorfor på det tidspunkt?
 - Fleksible arbejdstider?
 - Hvis du havde mulighed for at møde senere, ville du så gøre det? Hvorfor?
 - Har du et afvekslende arbejde? Hvor meget er planlagt og rutine..?

PRAKTISK

- Hvilke gøremål havde du?
- Hvordan organiserer du disse gøremål – hvor meget er planlagt på forhånd (projekter)? Har du det fint med det der er planlagt? Hvis nej, hvorfor planlægger du så ikke noget mere? Synes du generelt det falder dig nemt at strukturere din tid? Kommer du ofte for sent? (ikke kun om morgenen).
- Er det noget du forbinder med besværlighed, at få udført dine gøremål?
- I hvor høj grad er disse gøremål forbundet til at bestemt tidspunkt på dagen? (hvad organiseres der udfra)
- Handlede du ind? (det samme sted?)
- Lavede mad (på samme tid?)
- Hvad lavede du om aftenen?
- Hvornår gik du i seng?
- Går du med ur?

SOCIALT

- Hvem var du sammen med i løbet af dagen? Var det nogen du ville betegne som venner?
- Hvem talte du med?
- Hvem mødtes du med?

ENSARTETHED OG PRÆFERENCER

- Det du har beskrevet for mig her, er det en normal hverdag, eller adskiller den sig fra andre? Adskiller den sig fra i morgen?
- I hvor høj grad ligner dine dage hinanden? Hvad gør dine dage forskellige fra hinanden?
 - I forhold til indhold
 - I forhold til at gøre ting på præcist samme tidspunkt
- Trives du med faste rytmer/faste mønstre hver dag? Eller trives du med det spontane/impulsive?
- Hvad kan du lide at foretage dig først på dagen?(Hvad forhindrer dig?)
- Hvad kan du lide at foretage dig om aftenen?(Hvad forhindrer dig?)
- Ville du gerne leve mere efter din døgnrytme? Hvordan forestiller du dig så din hverdag ville se ud?
- Hvilke betingelser i hverdagen skulle være anderledes for at det ville være en god b-hverdag?

WEEKEND

- Hvordan adskiller weekenderne sig fra hverdagen?
- Hvornår står du op og går i seng i weekenderne? Sover du mere i weekenden - hvorfor?
- Hvad gør du, hvis telefonen ringer lørdag kl 9.30 og du stadig ligger i sengen? (er det pinligt, er man ligeglad)
- Er der noget særligt, som du lægger vægt på ved weekenderne? Ting man gør med sig selv eller med andre?
- Er der specielle relationer som du særligt dyrker i weekenderne? Hvem og hvorfor?
- Er dine weekender præget af mange planlagte aktiviteter?

FRITID

- Vi har været lidt inde på det, men jeg vil gerne høre lidt mere om, hvad du laver i din fritid?
 - Interesser/hobby/sport/kulturelle arrangementer/klubber?
 - Faste aftaler?/Mange planer?
 - Samvær?
 - Har du nogle særlige ting du prioriterer højest?

Tjek: Arbejde/kolleger
 Fritid/fritidsinteresser
 Venner
 Familie

DE SOCIALE RELATIONER

Nu vil jeg godt høre lidt nærmere om, hvilke sociale relationer du har og er del af i dit liv?

Husstanden

- Hvem er samleveren ?
- Har I været sammen længe?

B om mere fleksibilitet!

- Hvor kender I hinanden fra?
- Er vedkommende i arbejde? Hvilket arbejde? Hvilke arbejdstider?
- Hvad laver I sammen? Laver i mange ting sammen – eller hver for sig?
- Har i ens sengetider?

HUSK de samme spørgsmål til børn, hvis nogle

Familie

- Kan du fortælle lidt om din familie?
- Hvem er du knyttet til?
- Hvem har du kontakt til?
- Hvem ses du med?
- Hvor ofte ses I?
- Hvor bor de?
- Hvad laver I sammen?
- Hvordan holder I kontakt?
- Hvad forventer du af dine familierelationer?
- Hvad betyder de for dig?

Venner

- Kan du fortælle lidt om de forskellige venner du har? Hvem er de?
- Har du kredse af venner eller er de fleste enkelt-personer?
- Er du med i flere vennekredse? Hvor mange, hvilke?
- Hvor kender I hinanden fra?
- Hvor lang tid har I kendt hinanden?
- Hvilke sammenhænge mødes I i? / Hvad laver I?
 - Altid sammen flere ad gangen eller hver for sig?
 - Omkring aktiviteter? Er der bestemte former for aktiviteter knyttet til dine forskellige venner/venskaber?
 - Bruger du dine venner til noget forskelligt?
 - Hvor mødes I?
- Hvor bor dine venner?
- Er der sammenhæng mellem hvor dine venner bor og hvor ofte I ses?
- Hvor ofte ses I?
- Er det en betingelse at I mødes tit? Med hvem er det en betingelse og hvem ikke? Hvorfor?
- Er det en betingelse at I holder kontakt jævnligt?
- Har du nogle venner du mødes med sjældent, men som du stadig ser som rigtig gode og nære venner?
- Har du tidligere haft hyppige ansigt-til-ansigt relationer til disse venner? Hvornår?
- Hvordan holder du kontakt?
- Hvordan koordinerer I fx når I skal mødes?
- Hvem tager initiativ?
- Er det nemt at ligge planer med dem?
- Hvad forventer du af dine venner? Tillid, respekt?
- Tror du de forventer det samme af dig?
- Hvordan definerer du et venskab?
- Hvad er relationerne præget af? Hvori består nærheden i dine relationer?
- Hvad betyder det for dig at ses eller snakke med dine venner? Hvordan påvirker de dig?
- Minder dine venner meget om dig selv – eller er de meget forskellige fra dig?
- Ser du nogle af dine naboer?

B-SAMFUNDET

Forståelse af organisationen/fællesskabet

Betydningen af organisationen/fællesskabet

Sammenfald af mål og strategier

Involvering i organisationen

- Hvordan hørte du først om B-samfundet?
- Hvornår meldte du dig ind i B-samfundet?
- Hvorfor meldte du dig ind i B-samfundet? Hvad er det ved B-samfundet, som du sympatiserer med?
- I hvor høj grad var du opmærksom på disse "ting" inden du hørte om B-samfundet?
- Kan du mærke nogen forskel i din hverdag før og efter du er blevet medlem af B-samfundet/Hvad betyder det for dig i hverdagen at være medlem af B-samfundet? Fylder det mere eller mindre nu at være B-menneske?
- Hvad har B-samfundet givet dig?/Hvad får du ud af at være med i B-samfundet? (redskaber, fællesskabsfølelse, accept...)
- Læser du magasinerne? Har du deltaget i aktiviteter?
- Hvor meget har du involveret dig i debatten?(skrevet debatindlæg, taget til foredrag etc..)
- Hvor meget har du involveret dig i arbejde i organisationen?
- Hvilken type organisation er B-samfundet? (patientforening, fagforening...)
- Ved du hvordan organisationen fungerer? Bestyrelse, økonomi...
- Kan du nævne nogle af organisationens formål?
- Hvad synes du er – eller burde være det vigtigste formål med organisationen?
- Har du kontakt til/omgås du andre medlemmer af B-samfundet?
- Ser du B-samfundet som et fællesskab – hvilket fællesskab?
- Ville du være medlem, hvis det kostede penge?
- Hvordan tror du B-samfundets ideer ville gavne samfundet?
- Hvordan ville det gavne dig selv?
- B-samfundet fokuserer også på at det fleksible samfund vil løse en række samfundsproblemer, tror du på det og hvor vigtig en årsag er det for at du meldte sig ind?
- Er det primært de personlige problematikker du har ifht at være b-menneske eller de samfundsmæssige problemstillinger, der gør at du sympatiserer med B-samfundet?

DEFINITION AF B-MENNESKER OG B SOM MARKØR

- Kan du prøve at definere, hvad du mener et B-menneske er?(Hvornår står man op og går i seng?)
- Hvad kendetegner B-mennesker, hvad ligger der i at være B-menneske?
- Hvordan kommer det til udtryk, at du er b-menneske?
- Har du altid følt du var B-menneske?/Har du udlevet det? Altid eller i bestemte perioder? Hvordan og hvornår kunne det lade sig gøre?
- Hvad forbinder du personligt med at være B-menneske? (er det særligt problemfyldt?)
- Kan man selv påvirke om man er B-menneske? Bliver man født som B-menneske og kan man ændre det? (biologisk eller socialiseret)
- Hvor meget vil du sige, at det betyder for dig at være b-menneske, hvis man sammenligner med andre kriterier som køn, alder, indtægt...? (hvor vigtig en markør er det - Bør man eksempelvis bruge B som kriterium?)
- Udover at have svært ved at komme op om morgenen, hvilket problem vil du så mene er det allerstørste for B-mennesker?
- Føler du afsavn som følge af at være B-menneske? Hvilke?
- Hvad er godt ved at være B-menneske?
- Tror du man kan knytte særlige præferencer og værdier til det at være B-menneske?
- Er det blevet mere legalt end det har været at sige, at man er B-menneske?

- Hvordan har du det med betegnelsen b-mennesker?
- Opfatter du B-mennesker som en minoritet?
- Hvis du skulle sammenligne det at være B-menneske med en anden gruppe i samfundet, hvilken gruppe ville du så sammenligne med?

SOCIALE RELATIONER I B-BELYSNING

- Tror du andre har en opfattelse af dig som værende B-menneske?
- Er din familie B-mennesker? Hvad laver dine forældre? Har de altid haft arbejde? Har de haft skiftende arbejdstider? Kæreste? Giver det problemer med koordinering?
- Er de venner du har mest kontakt med B-mennesker? (de-relationer)
- Er de venner du ses mest med B-mennesker? (vi-relationer)
- Er der andre blandt dine nærmeste kolleger, der er B-mennesker?
- Hvordan er familie/venner/kollegers forståelse for, at du er B-menneske?
- Hvornår og af hvem føler du dig respekteret som b-menneske?
- I hvilke situationer i løbet af en ganske almindelig hverdag, oplever du at det er forbundet med problemer/konflikter at være B-menneske?
 - I forhold til familie
 - Venner
 - Bekendte
 - Kolleger

Hvilke problematikker er der tale om? Hvordan fornemmer du det? (kropsadfærd, direkte tale) Hvordan reagerer du? Hvorfor?

- Tænk du over, hvornår du kontakter folk? (ringer, sms'er etc.). Tager kontakt på bestemte tidspunkter...
- Tænk du over at skulle tage hensyn i form af at være stille om aftenen, når a-mennesker er gået i seng?
- Hvilke kommentarer har du fået fra folk i relation til at du er B-menneske? Af hvem? Hvornår?

Hvordan håndteres problemerne? Strategier

Hvilke følelser afstedkommer de?

- I hvilke relationer (til kolleger/familie/venner/bekendte) er problemerne størst? Hvorfor?
- Gør du noget for at ændre folks opfattelse?
- Føler du nogensinde, at du udelukkes fra noget socialt pga din døgnrytme – hvornår og af hvem?
- Føler du at du skal forsvare dig overfor andre? Hvordan ville du forsvare dig?
- Hvordan er din egen indstilling til at være B-menneske? (synes man, at man skal forsvare sig eller er man ligeglad)

KRITISKE B-SPØRGSMÅL

- At sige at man er B-menneske, er det ikke bare fordi at man ønsker at give et indtryk af sig selv som værende speciel, kreativ?

- Er det ikke bare for at have en undskyldning man kan bruge i forskellige sammenhænge (legalisere nogle personlige problemer)?
- Er medlemskab af B-samfundet ikke bare en måde til at få accept af en diagnose?
- Det samfund og den samfundsstruktur vi har i dag er netop mere fleksibel end nogensinde - Hvori består berettigelsen af b-samfundet?
- Hvorfor er det vigtigt med en organisation som B-samfundet? Handler det ikke bare om, at man skal blive bedre til at planlægge og strukturere sin tid?
- Er tiden ikke løbet fra B-samfundet – er vores problem ikke nærmere at vi ikke længere har nogle grænser for, hvornår noget er lukket?
- Hvis folk selv kan få lov at bestemme hvornår og hvordan de vil arbejde, kan man så ikke forestille sig, at arbejde vil blive prioriteret meget lavt og at samfundet derfor faktisk ville blive mindre produktivt?
- Er det overhovedet et problem at man som b-menneske har mest energi i fritiden – er man så ikke mere glad i disse dage, hvor fritid har en stor værdi?
- Er det ultimativt fleksible samfund, som du ønsker via b-samfundet ikke utopi? Og har du tænkt over konsekvensen, hvis det blev virkeligt?
- Hvis alle skal orientere sig som det passer dem bedst, hvad skal så holde samfundet sammen, give fællesskab og mulighed for at koordinere og mødes? Og hvad med det praktiske, fx at få en skole til at fungere?
- HVOR fleksibelt skal samfundet være? Hvorfor vil vi have det bedre med et endnu mere fleksibelt samfund?
- Kunne B-samfundet ikke bare være en organisation for det fleksible samfund, altså ikke knyttet til noget med B-mennesker?
- Hvem er b-samfundet for – hvem tror du melder sig ind, er det nogle bestemte typer? (dem uden børn, de uforpligtede)
- Er det ultimativt fleksible samfund, som du ønsker via b-samfundet ikke forbeholdt nogle særlige grupper af mennesker – dem der i forvejen har privilegier og status/uddannelse – er det ikke en forkælet tankegang?
- Hvordan forestiller du dig en dagligdag for et b-menneske i det ultimativt fleksible samfund?
- Hvordan forestiller du dig en dagligdag for et a-menneske i det ultimativt fleksible samfund?

PROJEKTER

Her til slut vil jeg gerne høre lidt om dine mål og ambitioner for fremtiden. Kan du prøve at fortælle mig, hvad det er for et liv du ser for dig, hvilke forventninger har du?

- Har du nogen personlige projekter/mål?
- Hvad planlægger du for fremtiden? Tager du en dag ad gangen?
- Hvordan vil du gerne leve? (hvad er det gode liv for dig?) Hvilken livsstil vil du gerne have?

Job: fast stilling/fast timetal, løs beskæftigelse, uddannelse, selvstændig?

Bopæl: Hvor skal du bo, med hvem og hvorfor? Har du tænkt dig at blive boende her? Kunne du forestille dig at blive boende her resten af dit liv eller kunne du forestille dig andre steder? I en storby?

Familie: Har du noget du gerne vil med familien? Skal du have børn? Hvordan vil du prioritere familie?

Venskaber: Ambitioner, nye venner, bedre til at holde kontakt, ses mere?

Fritid: Dyrke nogle specielle interesser/hobbyer

Tjekspørgsmål

- Hvad vil du prioritere?
- Har du en vilje til at arbejde hen imod at udleve det? Hvad kræver det at komme dertil?
- Hvor langt ligger det ude i fremtiden?
- Anser du det selv som realistisk?

BILAG 2: FAKTUELLE OPLYSNINGER OM INTERVIEWPERSONERNE

Navn	Adam
Køn	Mand
Alder	36
Civilstatus	Samlever (A-menneske)
Børn	En pige på 5 år og en dreng på 3 år
Lokalitet	Amager, rækkehus
Uddannelse	Uddannet grafisk designer, skiltemaler
Arbejde	Art director/grafisk designer/laver computerspil
Arbejdstider	Fleksible
Varighed af medlemskab	ca. 3 måneder
Aktiv/passiv i B-samfundet	Passiv
Interview foretaget	Hos mig.

Navn	Conny
Køn	Kvinde
Alder	35
Civilstatus	Samlever (B-menneske)
Børn	Ingen
Lokalitet	Vanløse
Uddannelse	Kort videregående, mediekoordinator
Arbejde	Mediekoordinator: Arbejder som projektleder
Arbejdstider	Fleksible
Varighed af medlemskab	Ca. 1 år
Aktiv/passiv i B-samfundet	Passiv, var dog med til generalforsamling
Interview foretaget	Hos mig.

Navn	Per
Køn	Mand
Alder	73
Civilstatus	Gift med et A-menneske
Børn	To sønner på henholdsvis 35 og 37 år
Lokalitet	Frederiksberg
Uddannelse	Cand.merc
Arbejde	Delvist. Pensioneret men er bestyrelsesmedlem/formand i forskellige firmaer. Er desuden administrator af ejendom og vicevært. Frivillig rådgivning ifht. Iværksætterier. Tidl. adm. Direktør.
Arbejdstider	Meget fleksible. Også fleksibelt døgnmæssigt.
Varighed af medlemskab	
Aktiv/passiv i B-samfundet	Valgt til revisor. Deltagende i generalforsamling.
Interview foretaget	På hans kontor i privaten på Frederiksberg.

Navn	Ranva
Køn	Kvinde
Alder	32
Civilstatus	Single
Børn	Ingen
Lokalitet	Vesterbro
Uddannelse	SOSU hjælper, i gang med uddannelse til SOSU assistent
Arbejde	Under dannelse, i praktik
Arbejdstider	Fleksible (får ikke så mange 7-vagter) 8.30 hver mandag
Varighed af medlemskab	1,5 – 2 år
Aktiv/passiv i B-samfundet	Passiv, men med på generalforsamlingen
Interview foretaget	Hos mig

Navn	Tanja
Køn	Kvinde
Alder	53
Civilstatus	Fraskilt, enlig
Børn	Ingen
Lokalitet	Rødovre
Uddannelse	Ergoterapeut
Arbejde	Førtidspensionist. Hun går på diverse kurser.
Arbejdstider	
Varighed af medlemskab	1,5 år
Aktiv/passiv i B-samfundet	Passiv, men med til generalforsamlingen.
Interview foretaget	I stuen i Tanjas lejlighed.

Navn	Jesper
Køn	Mand
Alder	33
Civilstatus	Kæreste med et andet bestyrelsesmedlem fra B-samfundet
Børn	Ingen
Lokalitet	Frederiksberg
Uddannelse	Cand.mag i medievidenskab
Arbejde	Kampagne/fundraising manager, projektleder
Arbejdstider	Fleksible. 10-15 er fixtid og 2,5 timer om dagen, som man selv må vælge, hvornår man vil placere. Han møder som regel kl. 10
Varighed af medlemskab	Ca. 2 år
Aktiv/passiv i B-samfundet	Aktiv i B-samfundet, med i bestyrelsen
Interview foretaget	På Nørrebro i et mødelokale på Jespers arbejdsplads.

Navn	Christa
Køn	Kvinde
Alder	32
Civilstatus	Har kæreste (lesbisk)
Børn	Ingen
Lokalitet	Vesterbro/Østerbro. Er lige så meget hos kæresten som på egen bopæl.
Uddannelse	Cand. Mag i et fremmedsprog
Arbejde	Forsikring. Titel: senior customer expert,
Arbejdstider	Meget fleksible, bemanded 24 timer i døgnet, flytter rundt på vagterne som det passer ind, arbejder sjældent på samme måde to uger i træk.
Varighed af medlemskab	1, 5 år
Aktiv/passiv i B-samfundet	Passiv, men med på generalforsamlingen. Er veninde med Camilla Kring.
Interview foretaget	Hos kæresten på Østerbro.

Navn	Kamille
Køn	Kvinde
Alder	37
Civilstatus	Gift
Børn	En datter på 2 år
Lokalitet	Frederiksberg
Uddannelse	Cand.polit
Arbejde	Arbejder i et Shippingfirma som strategikonsulent.
Arbejdstider	Faste arbejdstider 8.30 – 17.00, står der i kontrakten. Men hvornår hun møder afhænger af, om hun skal aflevere datteren eller ej. Hvis hun skal aflevere, møder hun kl. 9.30, hvis ikke er hun på arbejde inden kl. 8... logger på hjemmefra
Varighed af medlemskab	2 år – med fra starten.
Aktiv/passiv i B-samfundet	Passiv
Interviewet foretaget	I stuen hos Kamille

SUMMARY

B's ask for more flexibility – a daily life survey of B-people and their experiences of discord with societal structures

This thesis is a qualitative and phenomenological analysis of eight B-people's experiences and how they organize their everyday life in the different spheres of work, family and leisure.

The eight interviewees/respondents are all members of the B-society. The B-society is a society that works towards fundamentally changing the way society is organized. The B-society's stated goal is to advance the possibilities of a more flexible society which will make it easier for B-people to reconcile work (and life) with their personal body clock/rhythm. In addition, the B-society wants to challenge existing societal institutions and structures in order to make them less geared towards the body clock of A-people. In addition, the B-society wants to challenge the A-centricity of existing societal institutions and structures, making them more flexible and responsive to the needs of B-people.

The thesis was motivated by a desire to examine the motives and shared personality traits behind the eight B-people's 'B-identities' and their call for more flexibility. Furthermore, the thesis will highlight/discuss the sociological paradox that a large group of people are appealing for more flexibility in an age where society is more flexible than ever before. Additionally, this tendency is interesting from a sociological perspective as a number of sociological thinkers, such as Richard Sennet and Arlie Hochschild, have shown how flexibility can negatively influence our social life and personal character.

BILAG VEDLAGT PÅ CD-ROM

BILAG 3: INTERVIEW MED B-MENNESKER; MENINGSKONDENSERINGER OG LYDFILER

BILAG 4: INTERVIEW MED CAMILLA KRING; INTERVIEWGUIDE, LYDFIL OG TRANSCRIPTION

BILAG 5: REFERAT FRA GENERALFORSAMLING I B-SAMFUNDET

BILAG 6: UDVÆLGELSESKRITERIER FOR RESPONDENTER

BILAG 7: REKRUTTERINGSBREVE

BILAG 8: BIOLOGISK SPØRGESKEMA (MEQ)
